

ئۇشبۇ كتاب ئېلكتاب توری تەرىپىدىن تارقىتىلدى

ئەزىز ئوقۇرمەن، ئۇشبۇ كتاب ئېلكتاب توری تەرىپىدىن
سكاننىرلىنىپ تارقىتىلدى.

ئېلكتاب توری ئادرېسى:
www.elkitab.org

ئېلكتاب

ئېلكتاب توری ئادرېسى:
www.elkitap.org

Deutsch – Grammatik

نېمىس تىلى گراممماتىكىسى

ھەببۇللا ئابلىمىت

شىنجاڭ پىداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى

Deutsch – Grammatik

نېمىس تىلى گراممماتىكىسى

ھەببۇللا ئابلىمىت

شىنجاڭ پىداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى

«نېمىس تىلى گرامماتىكىسى»

شىنجاڭ پىداگوگىكا ئىنىستىتۇتى

ئۈرۈمچى تىببىي ئىنىستىتۇت يولى 19 ـ نومۇر

ئۈرۈمچى دېلى باۋ چەكلىك ھەسسىدارلىق شىركىتى باسما زاۋۇتى

قىزىلتاغ شەرقى يولى289 ـ نومۇر

فورماتى: 32 فورمات باسما تاۋىقى: 8

2004 ـ يىل 4 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى بېسىلدى

تىراژى: 1 ـ 1000

بېسىشقا رۇخسەت قىلىش كىنىشكا نومۇرى (2004) 065 ـ نومۇرلۇق

پارچە باھاسى: 16.00 يۈەن

Vorwort
كىرىش سۆز

قولىڭىزدىكى بۇ « نېمىس تىلى گراماتىكىسى » دېگەن كىتاب گېرمان تىلىنى ئۆگەنگۈچىلەر ئۈچۈن پايدىلىنىش ماتېرىيالى بولۇپ ، نېمىس تىل گراماتىكىسىنى ئۇيغۇر تىلىدا ئومۇميۈزلۈك چۈشەندۈرگەن كىتابتۇر. بۇ كىتاب سىزگە نېمىس تىلىدىكى سۆزلەرنىڭ ئارتىكىل ئۆزگۈرۈشى ، سۆزلەرنىڭ ياسىلىشى ۋە تۈركۈملەرگە بۆلۈنۈش ھەققىدە-كى قائىدە ـ قانۇنىيەتلەرنى ئۆگىتىدۇ ۋە جۈملىنىڭ ياسىلىشى ، جۈمـ-لىلەرنىڭ مەزمۇنى ۋە تۈرلىرى ھەققىدىكى قائىدە ـ قانۇنىيەتلەرنى ئۆگىتىدۇ . نېمىس تىلى دۇنيا تىللىرىنىڭ بىرى بولۇپ ، بۈگۈنكى كۈندە 1 يۈز 20 مىليۇن كىشى تەرىپىدىن قوللىنىلىۋاتىدۇ . يېقىنقى ۋاقىتلاردا بىز ئۇيغۇرلاردىمۇ نېمىس تىلىنى ئۆگىنىشكە قىزىقىۋاتقان ياشلىرىمىز كۆندىن ـ كۈنگە كۆپىيىۋاتىدۇ . مۇشۇنداق بىر ۋەزىيەتنى كۆزدە تۇتۇپ ، خەنزۇ تىلىدا نەشر قىلىنغان « نېمىسچە ـ خەنزۇچە لۇغەت » نېمىس تىل دەرسلىكى كىتابى «Themen neu» تۈرك تىلىدا نەشر قىلىنغان. «Qolay Germanchä» ، ئۇيغۇر تىلىدا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ دەرسلىكى كىتابى 1 ـ ، 2 ـ ، 3 ـ قىسىم « ئۇيغۇر تىلى » قاتارلىق كىتابلاردىن پايدىلىنىپ ، بۇ كىتابنى تۈزۈپ چىقتىم . تۈزۈش ۋاقتىنىڭ قىسقىلىقى ، سەۋىيىنىڭ يېتەرلىك بولمىغانلىقى تۈپەيلىدىن بىرىنچى قېتىملىق نەشرده بەزى كەمچىلىك ، خاتالىقلارنىڭ بولۇشى مۇمكىن . بۇ كىتابنى بۆلىگىدىن كېيىن تېخىمۇ تولۇقلاپ، مۇكەممەل-لەشتۈرۈشىمىز ئۈچۈن كەڭ ئۆگەنگۈچى دوستلارنىڭ قىممەتلىك پىكىر تەلەپلىرىنى بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمەن .

تۈزگۈچىدىن

Scenario 1

Inhaltsverzeichnis
مۇندەرىجە

1 Das Substantiv .....(5)
(ئىسىم)

§1 Artikel .....(5)
(ئارتىكىل)

§ 2 Das Geschlecht der Substantive .....(7)
(ئىسىملارنىڭ جىنسىيەتلىرى)

§3 Der Gebrauch des Artikels .....(16)
(ئارتىكىلنىڭ قوللىنىلىشى)

§4 Der Singular und Plural .....(20)
(بىرلىك ۋە كۆپلۈك ئىسىملار ئارتىكىلى)

§5 Deklination der Substantive .....(27)
(ئىسىملارنىڭ كېلىش قوشۇمچىلىرى)

§6 Gleichlautende Substantive .....(43)
(شەكىلداش ئىسىملار)

2 Das Adjektiv .....(44)
(سۈپەت)

§1 Gebrauch Adjektivs .....(45)
(سۈپەتلەرنىڭ ئىشلىتىلىشى)

§ 2 Die Arten der Adjektive .....(50)
(سۈپەتلەرنىڭ تۈرلىرى)

§ 3 Die Deklination des Adjektivs .....(65)

§2 Das Reflexivpronomen .....(194)
(ئۆزلۈك ئالماش)

§3 Das Possesivpronomen .....(195)
(ئىگىلىك ئالماش)

§4 Das Demonstrativpronomen .....(198)
(كۆرسىتىش ئالماش)

§ 5 Das Interrogrativpronomen .....(201)
(سوئال ئالماش)

§ 6 Das indefinite Pronomen .....(203)
(ئىگىسىز ئالماش)

§7 Das Relativpronomen .....(207)
(ئىگىلىك ئالماش)

5 Das Adverd .....(209)
(رەۋىش)

§1 Die Lokaladverbien .....(209)
(ئورۇن رەۋىشلىرى)

§2 Die Temporaladverbien .....(211)
(ۋاقىت رەۋىشلىرى)

§3 Die Modaladverbien .....(215)
(ھالەت رەۋىشلىرى)

§4 Die Kausaladverbien .....(216)
(سەۋەب رەۋىشلىرى)

6 DIe Präpositionen .....(217)
(ئالدىن قوشۇلغۇچىلار)

§1 Präpositionen mit dem Akkusativ .....(217)
(Akkusativنى تەلەپ قىلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار)

1. سوزۇق تاۋۇشلار:

a, e, i, o, u, ä, ö, ü.

بۇ سوزۇق تاۋۇشلاردىكى ä ئوقۇلۇشى e بىر ئاز ئوخشايدۇ.

(كېزى) دەپ ئوقۇلىدۇ Käse

(ۋېلىن) دەپ ئوقۇلىدۇ wählen

ai, ay ھەر ئىككىسى (ئاي) دەپ ئوقۇلىدۇ

(ماي) Mai

(بايېرن) Bayem

ei, ey ھەر ئىككىسى (ئاي) دەپ ئوقۇلىدۇ

(كلاين) دەپ ئوقۇلىدۇ Klein

(مايېر) Meyer

eu, äu (ئوي) دەپ ئوقۇلىدۇ

(لويتې) Leute

(خويتې) heute

(لويتېن) läuten

ie (ئى) دەپ سوزۇپ ئوقۇلىدۇ

(بى..ر) Bier

(خى..ر) hier

ئوقۇلۇشتا دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك ئۈزۈك تاۋۇشلار:

J (ي) دەپ سوزۇپ ئوقۇلىدۇ

(يا..ر) Jahr

(يې..دىر) jeder

(كۇ) دەپمۇ ئوقۇلىدۇ. Q

(بېكۆېم) bequem

(كۇېلې) Quelle

سۆز ۋە بوغۇملارنىڭ بېشىدا كەلگەندە (ز) دەپ ئوقۇلىدۇ. S

(زې..) See

(زىن گېن) singen

(لېزېن) lesen

باشقا هاللاردا (س) دەپ ئوقۇلىدۇ.

(ئىست) ist

(كىستې) Kiste

βئۇيغۇرچىدا بولمىغان بۇ هەرپ ئىككى دانە (سس) يېرىگە قوللىنىدۇ. يالغۇز كەلگەندە، (شارفىس ئېس) ياكى (ئېس ـ تسېت) دەپ ئوقۇلىدۇ. سۆز ئىچىدە (س) دەپ تەلەپپۇز قىلىنىپ سوزۇپ ئوقۇلىدۇ.

(گرو..س) groβ

(فىلايسىمە) fleiβig

(ف) دەپ ئوقۇلىدۇ. بەزى يەردە (ۋ) دەپمۇ ئوقۇلىدۇ. V

(فا..تېر) Vater

(ۋا..زې) Vase

(ۋ) دەپ ئوقۇلىدۇ. W

(ۋېلت) Welt

(كس) دەپ ئوقۇلىدۇ. X

(تاكسى) Taxi

(تس) دەپ ئوقۇلىدۇ. Z

(تسۋاي) Zwei

(تسىممېر) Zimmer

بەزى ئۇيغۇرلار تاۋۇشلار قوشۇلۇپ يېزىلسا، باشقىچە ئوقۇلىدۇ.

(خ) دەپ ئوقۇلىدۇ. ch

(ئىخ) ich

(ئاخت) acht

(كس) دەپ ئوقۇلىدۇ. chs

(زېكس) sechs

(ك) دەپ ئوقۇلىدۇ. ck

(برۈكى) Brücke

(شپ) دەپ ئوقۇلىدۇ. sp

(شپرخت) sprechen

(شت) دەپ ئوقۇلىدۇ. st

(شتۇ .... ل) Stuhl

(ش) دەپ ئوقۇلىدۇ. sch

(شرايبېن) schreiben

(شۆ ... ن) schön

يۇقىرىقىلاردىن باشقا، يەنە ئالاھىدە ئوقۇلىدىغان نۇرغۇن ھەرپلەر بولۇشى مۇمكىن بۇنى ئۆگىنىش جەريانىدا تولۇقلاپ ماڭىمىز.

1. DAS SUBSTANTIV
(ئىسىم)

ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ، ۋەقە ھەم ھادىسىلەرنىڭ نامىنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەر ئىسىم دەپ ئاتىلىدۇ .

ئۇيغۇر تىلىدا مەنە جەھەتتىكى ئىخچاملاش خۇسۇسىيىتىگە ئاساسەن : خاس ئىسىم (مەسىلەن : تارىم) ۋە ئومۇمىي ئىسىم (مەسىلەن : ئادەم) دەپ ئىككىگە بۆلىنىدۇ. ئىسىملار ئۆزىنىڭ تۈزۈلۈشى ھەم تەلەپىگە قاراپ تۈپ ئىسىم (مەسىلەن : كەپتەر) ۋە ياساما ئىسىم (مەسىلەن : كەپتەرخانا) دەپ ئىككىگە بۆلىنىدۇ . نېمىس تىلىدا ئىسىملارنىڭ بۆلۈنۈش ئارتىكىلغا قاراپ ئەرلىك جىنسى كاتېگورىيىسى ، ئاياللىق جىنسى كاتېگورىيىسى جىنسىيەتسىز كاتېگورىيىسى دەپ بۆلۈنىدۇ .

1.1 . (ئىسىم ئېنىقلايدىغان باغلىغۇچى) ARTIKEL

نېمىس تىلىدا پۈتۈن ئىسىملارنىڭ ئالدىغا ئارتىكىل (die , das , der) قويۇلۇپ يېزىلىدۇ بۇ ئۇيغۇرچە بىلەن پەرقلىنىدۇ .

ئادەم ، ئەر	
ئايال	der Mann
بالا	der Frau
ئۆي	das Kind
ئورۇندۇق	das Haus
ئىشىك	der Stuhl
(ئىت)	die Tür
(مۇشۇك)	der Hund
	dir Katze

ئىسىملار كۆپلىكنى بىلدۈرگەندە ئارتىكىل : die بولىدۇ

ئانىلار	die Mutter
(مۈشۈكلەر)	die Katze

نېمىس تىلىدىكى ئارتىكىل 3 تۈرلۈك :

der die das : (ئېنىق بولغان ئارتىكىل) der destimmte Artikel

ein eine ein: (ئېنىق بولمىغان ئارتىكىل) der Unbestimmte Artikel

kein keine kein: (بولۇشسىز ئارتىكىل) der Unbestimmte Artikel mit Verneinung

مەسىلەن :

دادا	der Vater
بىر دادا	ein Vater
دادا ئەمەس	kein Vater

كىتاب	das Buch
بىر كىتاب	ein Buch
كىتاب ئەمەس	kein Buch

ئاپا	die Mutter
بىر ئاپا	eine Mutter
ئاپا ئەمەس	keine Mutter

ئارتىكىللارنىڭ جۈملە ئىچىدە كېلىشى

(بۇ بىر ئورۇندۇق) Das ist ein Stuhl

(بۇ بىر ئورۇندۇق ئەمەس) Das ist kein Stuhl

(بۇ بىر رەسسام) Das ist ein Bild

(بۇ رەسسام ئەمەس) Das ist kein Bild

(بۇ بىر چىراق) Das ist eine Lampe

(بۇ چىراق ئەمەس) Das ist keine Lampe

1. 2. Das Geschlecht der Substantive
(ئىسىملارنىڭ جىنسىيەتلىرى)

نېمىس تىلىدا ئىسىملار ئەرلىك جىنس كاتېگورىيىسى ، ئايالچە جىنسىي كاتېگورىيىسى ، جىنسىيەتسىز كاتېگورىيىسى دەپ تۆۋەندىكى ئۈچ تۈرگە بۆلۈنىدۇ .

Das Maskulinum (männlich) ..... ئەرلىك جىنسى كاتېگورىيسى

Das Femininum (weiblich) ..... ئايالچە جىنسى كاتېگورىيسى

Das Neutrum (sächlich) ..... جىنسىيەتسىز كاتېگورىيسى

ئەرلىك جىنسى كاتېگورىيسىگە تەۋە بولغان ئىسىملارنىڭ ئەرلىكى

Das Maskulinum ..... . بولىدۇ «der»

ئايالچە جىنسى كاتېگورىيىسىگە تەۋە بولغان ئىسىملارنىڭ ئارتىكېلى «die» بولىدۇ . ..... Das Femininum

جىنسىيەتسىز كاتېگورىيىسىگە تەۋە بولغان ئىسىملارنىڭ ئارتىكېلى «das» بولىدۇ . ..... Das Neutrum

بۇ كۆپىنچە مۇشۇنداق بولىدۇ دەپ ئېيتالمايمىز ، ناھايىتى كۆپ پەرقلىق يەرلىرىمۇ بولىدۇ.

1. 2. 1. Das Maskulinum
(ئەرلىك جىنسى كاتېگورىيىسىگە تەۋە ئىسىملار)

مەنىلىك (ئەرلىك كاتېگورىيىسى) بولغان پۈتۈن ئىسىملارنىڭ ئارتىكېلى « der» بولىدۇ . بۇ كاتېگورىيىگە تەۋە بولغان ئىسىملار تۆۋەندىكىچە :

1 . پۈتۈن ئەركەك جانلىقلار :

der Mann	(ئەر)
der Herr	(ئەپەندىم)
der Lehrer	(ئەر ئوقۇتقۇچى)
der Junge	(ئوغۇل بالا)
der Sohn	(ئوغۇل پەرزەنت)
der Bruder	(ئوغۇل قېرىندىاش)
der, Hahn	(خوراز)
der Stier	(ئەركەك بۇغا)
der Löwe	(ئەركەك شىر)
der Hund	(ئەركەك ئىت)

2 . كۈنلەر ، ئايلار ، پەسسللەر :

der Montag	(دۈشەنبە)
der Dienstag	(سەيشەنبە)
der Mittwoch	(چارشەنبە)
der Donnerstag	(پەيشەنبە)
der Freitag	(جۈمە)
der Samstag	(شەنبە)
der Sonntag	(يەكشەنبە)
der Januar	(1 ـ ئاي)
der Februar	(2 ـ ئاي)
der März	(3 ـ ئاي)
der April	(4 ـ ئاي)
der Mai	(5 ـ ئاي)
der Juni	(6 ـ ئاي)
der Juli	(7 ـ ئاي)
der August	(8 ـ ئاي)
der September	(9 ـ ئاي)
der Oktober	(10 ـ ئاي)
der November	(11 ـ ئاي)
der Dezember	(12 ـ ئاي)

(باهار) der Frühling

(یاز) der Sommer

(كۈز) der Herbst

(قىش) der Winter

3 . يۆنىلىشلەر :

(شىمال) der Norden

(جەنۇپ) der Süden

(شەرق) der Ost

(غەرب) der West

4 . مېتاللار :

(پولات) der Stahl

(ئالماس) der Diamant

(چۈيۈن) der Guss

(گرانىت) der Granit

5 . پۇل بىرلىكلىرى :

(رۇبلى) der Rubel

(دوللار) der Dollar

(فرانسك) der Frank

(تىيىن) der Pfennig

ئالاھىدە ئەھۋالدا : (ماركا) die Mark ، (ستىرلىڭ) das Pfund

6 . (– en , – ast , – ing , – ich , – ig) بىلەن ئاخىرلاشقان ئىسىملار:

der Honig	(بال، ھەسەل)
der Teppich	(گىلەم)
der Sperling	(قۇشقاچ)
der Palast	(ساراي)
der Regen	(يامغۇر)
der Ballast	(سەپرا)

يۇقىرىدىكى ئايرىش ئۇسۇلىغا ئۇيغۇن كەلمەيدىغان ئالاھىدە ئەھۋاللار : das Wappen (دۆلەت گېربى) ، das Kissen (ياستۇق) das Zeichen(ئىشارەت/ بەلگە) .....

1. 2. 2 Das Femininum
(ئايالچە جىنسى كاتېگورىيىگە تەۋە بولغان ئىسىملار)

Weiblich(ئايالچە جىنسى كاتېگورىيىسى) بولغان پۈتۈن ئىسىملارنىڭ ئارتىكىلى «die» بولىدۇ . بۇ كاتېگورىيىگە تەۋە بولغان ئىسىملار تۆۋەندىكىچە :

1 . پۈتۈن چىشى جانلىقلار :

die Frau	(ئايال)
die Tochter	(قىز پەرزەنت)
die Braut	(كېلىن)
die Magd	(خىزمەتچى)
die Kuh	(ئىنەك ، سىيىر)
die Ganz	(غاز)

ئالاهىده ئەھۋاللار :

das Weib (خوتۇن، ئايال)

das Mädchen (قىز بالا)

das Fräulein ..... (قىز)

2 . دەرەخلەر، گۈللەر، مېۋىلەر:

die Tanne (روزىبستىۋا ئارچىسى)

die Kiefer (قارىغاي)

die Eiche (كاۋچۇك دەرىخى)

die Rose (گۈل)

die Nelke (شېرىنگۈل)

die Tulpe (كۆركۈم گۈلى)

die Pflaume (ئۆرۈك)

die Kirsche (ئالۇچا)

ئالاهىده ئەھۋاللار :

der Apfel ..... (ئالما)

3 . سانلار

die Eins (بىر)

die Zehn (ئون)

die Hundert (يۈز)

die Tausend (مىڭ)

5. – ei , – in , – ion , – tät , – heit , – keit , – ung , – schaft بىلەن ئاخىرلاشقان ئىسىملار :

die Bücherei (كۇتۇپخانا)

die Melodie (كۈي ، يېقىملىق مۇزىكا)

die Lehrerin (ئايال ئوقۇتقۇچى)

die Nation (مىللەت)

die Universität (ئالىي مەكتەپ)

die Gelegenheit (پۇرسەت)

die Neuigkeit (يېڭىلىق)

die Wohnung (ئۆي)

dir Wissenshaft (ئىلىم – پەن)

6. ئاخىرى « e –» ھەرپى بىلەن كەلگەن ئىسىملار:

die Sonne (قۇياش)

die Straβe (كوچا)

die Silbe (بوغۇم)

die Stunde (سائەت)

ئالاھىدە ئەھۋاللار:

das Auge (كۆز)

das Ende (ئاخىرى)

das Erbe..... (ئەۋلاد)

1. 2. 3. Das Neutryum
(جنسيەتسىز كاتېگورىيىسىگە تەۋە ئىسىملار)

Neutrum(جنسيەتسىز) بولغان پۈتۈن ئىسىملارنىڭ ئارتىكېلى «das» بولىدۇ . بۇ كاتېگورىيىگە تەۋە ئىسىملار تۆۋەندىكىچە :

1. ھەرقانداق جانلىقلارنىڭ بالىسى :

das Kind (بالا)

das Lamm (قوزا)

das Kalb (موزاي)

das Fohlen (تاي)

2 . ھەم چىشى ، ھەم ئەركەك ھايۋانلارغا ئورتاق قوللىنىلىدىغان ئىسىملار :

das pferd (ئات)

das Schaf (قوي)

das Rind (كالا)

das Schwein (چوشقا)

das Huhn ..... (توخۇ)

3 . Metallar : (تۇركۈمىگە كىرىدىغان مېتاللار)

das Gold (ئالتۇن)

das Eisen (تۆمۈر)

das Kupfer (مىس)

das Platin (پلاتىن)

ئالاھىدە ئەھۋاللار :

der Stahl..... (پولات)

4 . پېئىلدىن تۇزۇلگەن ئىسىملار :

das Essen – – Tamaq (تاماق يىمەك)

das Trinken – Ichimlik (ئىچىملىك)

das Schlafen – – Uyqa (ئۇيقۇلىماق)

5 . سۈپەتتىن تۇزۇلگەن ئىسىملار :

das Gute (ياخشى)

6 . – tum , – (i) um , – chen , – lein , – tel , – ett , – in , – ma , – ment قوشۇمچىلىرىدىن ئاخىرلاشقان ئىسىملار:

das Altertum (قەدىمكى زامان)

das Eigentum (مۈلۈك)

das Gymnasium (يۇقىرى دەرىجىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپ)

das Rdium (رادىيۇم ئېلېمېنتى)

das Mädchen (قىز بالا)

das Fräulein (قىز)

das Drittel	(ئۈچتىن بىرى)
das Balett	(بالېت)
das Benzin	(بېنزىن)
das Klima	(ئىقلىم)
das Dokument	(ماتېرىيال ، ئارخىپ)

1. 3 Der Gebrauch des Artikels (ئارتىكېلنىڭ قوللىنىلىشى)

نېمىس تىلىدا پۈتۈن ئىسىملار ئارتىكېل بىلەن بىرگە قوللىنىلىدۇ لېكىن بەزى ئالاھىدە بولغان ئىسىملار ئارتىكېلسىز قوللىنىلىدۇ .

1 . 3 . 1 Wörter ohne Artikel . (ئىسىملارنىڭ ئارتىكېلسىز قوللىنىلىشى)

1 . 3 . 1 . 1 . ئالاھىدە ئىسىملار

Heinrich	(مەلۇم بىر ئادەمنىڭ ئىسمى)
Deutschland	(گېرمانىيە)
München	(مىيۇنخېن)
Gylja	(غۇلجا)

1 . 3 . 1 . 2 . ماددا ، خام ـ ئەشيا ئىسىملىرى

aus Holz	(تاختايدىن)
mit Wasser	(سۇ بىلەن)
aus Gold	(ئالتۇندىن)
Gold ist ein Metall	(ئالتۇن بولسا بىر مېتالدۇر)
Er trinkt gern Milch	(ئۇ سۈت ئىچىشنى ياخشى كۆرىدۇ)

1 . 3 . 1 . 3. ھۇنەر ، مىللەتنى كۆرسىتىدىغان ئىسىملار

بۇ ئىسىملار «sein» ۋە «werden» پېئىلى بىلەن ئىشلەتكەندە ئارتىكىلسىز قوللىنىلىدۇ .

Er ist Lehrer	(ئۇ ئوقۇتقۇچى)
Sie wird Arzt	(ئۇ دوختۇر بولماقچى)
Ich werde Muziker	(مەن سازەندە بولماقچى)
Kürschat ist Uygurisch	(كۆرشات بولسا ئۇيغۇر)
Stephan ist Deutscher	(ستېپخان بولسا گېرمان)

1 . 3 . 1 . 4 . مەنداش سۆزلەر ۋە جۇملىدە ئىپادىلىنىشى

Tod und Leben	(ئۆلۈم ۋە ھايات)
zu Land und zu Wasser	(قۇرۇقلۇق ۋە سۇدا)
bei Tag und Nacht	(كېچە ۋە كۈندۈز)

ئىسىملارنىڭ جۇملىدىكى ئىپادىلىنىشى

der ~~Fuß~~ Ball	(توپ)	zu Fuß	(پىيادە)
das Haus	(ئۆي)	nach Hause	(ئۆيگە)
wir fahren Auto		(ماشىنا ھەيدەۋاتىمىز)	

1 . 3 . 1 . 4 . بۇيرۇق ، خىتاپ ۋە ئۇندەش سۆزلەر

Eintritt verboten!	(كىرىش چەكلەنگەن !)
Hilfe!	(ياردەم قىلىڭلار !)
He , Junge!	(خەير ، يىگىت !)

1 . 3 . 1 . 5 . ئىسىملارنىڭ ئالدىدا ماكان ، زاماننى ، كۆرسىتىدىغان سۆز ئالدى قوشۇلغۇچىلار كەلسە ئارتىكىل قوللىنىلمايدۇ .

مەسىلەن :

bei Regen	(يامغۇردا)
bei Tage	(كۈندۈز)
an Bord	(كېمىدە)
von Kopf bis Fuß	(باشتىن ئاياققىچە)
nach Schule	(دەرستىن كېيىن)
von Herzen	(يۈرەكتىن)
mit Absicht	(قەستەن)

قېرىنداشلىق مۇناسىۋەتنى بىلدۈرىدىغان جۈملىلەردىكى دادا ئاپا ۋە ئۇ-رۇق ـ تۇققانلارنىڭ ئالدىغا ئارتىكىل قويۇلمايدۇ .

مەسىلەن :

Vater ist nicht da .	(دادام يوق)
Mutter ist krank.	(ئاپام ئاغرىق)

1 . 3 . 2 . Wörter mit Artikel
(ئىسىملارنىڭ ئارتىكىل بىلەن قوللىنىلىشى)

1 . 3 . 2 . 1 . جىنسىيەت ئىسىملار

ئالاھىدە ئەھۋاللارنى ھېسابقا ئالمىغاندا جىنسىيەت ئىسىملىرى يۇ-قىرىقى پاراگرافلاردا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك جۈملىدە ئارتىكىل بىلەن بىرلىكتە كېلىدۇ .

مەسىلەن :

der Mann (ئەر) : die Frau (ئايال) : das Kind (بالا)

1 . 3 . 2 . 2 . ئالاھىدە ئىسىملار

بۇقىرىقى پاراگرافلاردا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك ئالاھىدە ئىسىملار ئارتىكىلسىز قوللىنىلىدۇ لېكىن سۈپەت بىلەن بىرلىكتە كەلگەندە

ئارتىكىل بىلەن كېلىدۇ .
مەسىلەن :
(بۈگۈنكى جۈگگو)das heutige
(ياخشى ئەخمەتجان قاسىم)der junge Ähmätchan Qasim
(مەشھۇر بېرلىن) das berühmte Berlin

1 . 3 . 2 . 3 . جۈغراپىيىلىك ئىسىملار (يەر ـ جاي ناملىرى)

كوچىلار ، تاغ ، چۆل ، كۆل ، دېڭىز قاتارلىق جۈغراپىيە ئىسىملىرى ئارتىكىل بىلەن بىرگە كېلىدۇ.
مەسىلەن:

(ئالپېن تېغى)	die Alpen
(ئەخمەتجان كوچىسى)	die Ähmätchanstrasse
(سەھرا چۆلى)	die Sahara
(ئاق دېڭىز)	das Mittelmeer
(سايرام كۆلى)	der Sayram

1 . 3 . 2 . 4 . ئۆلچەم بىرلىكلىرى

نېمىس تىلىدا ئۆلچەم بىرلىكى مەلۇم نەرسىنىڭ ماھىيىتىنى ئىپادىلىگەن چاغدا ئارتىكىل بىلەن بىرگە كېلىدۇ.
مەسىلەن:
Dieser Stoff kostet 20 DM das Meter .
(بۇ رەختنىڭ مېتىرى 20 مارك)
Dieses Auto fährt 180 kilometer die Stunde .
(بۇ ماشىنا سائىتىگە 180 كىلومېتىر ماڭىدۇ)

1 . 4 . Der Singular und Der Plural
(بىرلىك ۋە كۆپلۈك ئىسىملار ئارتىكپلى)

1 . 4 . 1 . Mit bestimmter Artikel
(ئېنىق بولغان ئارتىكپل بىلەن كېلىشى)

der Singular: (بىرلىكى) der Plural (كۆپلۈكى)
der Stuhl: (ئورۇندۇق) dir Shühle (ئورۇندۇقلار)
das Fenster: (دېرىزە) die Fenster (دېرىزىلەر)
die Frau: (ئايال) die Frauen (ئاياللار)
das Buch: (كىتاب) die Bücher (كىتابلار)
das Kino: (كىنو) die Kinos (كىنولار)

پۈتۈن ئىسىملارنىڭ der, die, das شەكلىدىكى ئارتىكپلى كۆپ-لۈكنى بىلدۈرگەندە «die» گە ئۆزگىرىدۇ.

1. بەزى ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا «e –» ھەرپ قوشۇلۇپ كۆپلۈككە ئۆزگىرىدۇ:

مەسىلەن:

بىرلىك:	كۆپلۈك
der Tisch (ئۈستەل):	die Tische (ئۈستەللەر)
der Bleistift (ماي قەلەم):	die Bleistifte (ماي قەلەملەر)
der Brief (خەت):	die Briefe (خەتلەر)
das pferd (ئات):	die pferde (ئاتلار)
das paket (پوچتا خالتا ، پوسۇلكا)	die pakete (پوچتا خالتىلار)
der Freund (دوست ، ئاغىنە)	die Freunde (دوستلار ، ئاغىنىلەر)

2 . بەزى ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا «e –» قوشۇلۇپ ئاندىن باشتا كەلگەن سوزۇق تاۋۇشقا قوش چېكىت قويۇلىدۇ . بۇ ئىككى چېكىت گېرمان تىلىدا «der Umlaut» دېيىلىدۇ . (ا – بوغۇمدىكى سوزۇق تاۋۇش ئۆزگىرىدۇ)

مەسىلەن:

سوزۇق تاۋۇش:	Umlaut Haliti
ئا	ä
ئو	ö
ئۇ	ü
بىرلىك:	كۆپلۈك
der Stuhl؛ (ئورۇندۇق)	die Stühle (ئورۇندۇقلار)
der Sohn ؛ (ئوغۇل پەرزەنت)	die Söhne (ئوغۇل پەرزەنتلەر)
der Ball؛ (توپ)	die Bälle (توپلار)
der Arzt؛ (دوختۇر)	dir Ärzte(دوختۇرلار)
der Baum؛ (دەرەخ)	die Bäume (دەرەخلەر)
der Schrank؛ (ئىشكاپ)	dir Schränke (ئىشكاپلار)

3 . بەزى ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا «er ـ» ئۇلىنىپ كۆپلۈكنى بىلدۈرىدۇ.

مەسىلەن:

بىرلىك:	كۆپلۈك:
das Bild؛ (رەسىم)	die Bilder (رەسىملەر)
das Kind؛ (بالا)	die Kinder (بالىلار)
das Rind؛ (كالا)	die Rinder (كالىلار)

4 . بەزى ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا «er ـ» ئۇلىنىپ ئاندىن باشتا كەلگەن سوزۇق تاۋۇشقا قوش چېكىت قويۇلىدۇ.

بىرلىك:	كۆپلۈك:
das Buch (كىتاب)؛	die Bücher (كىتابلار)
der Mann (ئادەم)؛	die Männer (ئادەملەر)
das Haus (ئۆي)؛	die Häuser (ئۆيلەر)
das Glas (ئىستاكان)؛	die Gälser (ئىستاكانلار)
das Dorf (يېزا)؛	die Dörfer (يېزىلار)

5 . بەزى ئىسىملارنىڭ كۆپلىرىدە ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولماي كۆپ-لۈكنى بىلدۈرىدۇ.

مەسىلەن:

بىرلىك:	كۆپلۈك:
der Lehrer (ئوقۇتقۇچى)؛	die Lehrer(ئوقۇتقۇچىلار)
das Zimmer (ئۆي)؛	die Zimmer (ئۆيلەر)
der Fehler (چەت ئەللىك) ؛	die Fehler (چەت ئەللىكلەر)
der Maler (رەسسام)؛	die Maler (رەسساملار)
der Kellner (كۇتكۇچى)؛	die Kellner (كۇتكۇچىلەر)
der Gürtel (كەمەر)؛	die Gürtel (كەمەرلەر)
der Wagen (مەسچىت)؛	die Wagen (مەسچىتلەر)

6 . بەزى ئىسىملارنىڭ كۆپلىكىدە ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمايدۇ ئەمما

1 ـ بوغۇمىدىكى سوزۇق تاۋۇش ئۆزگىرىدۇ .

مەسىلەن:

بىرلىك:	كۆپلۈك:
(ئوغۇل قېرىنداش)	(ئوغۇل قېرىنداشلار)
der Bruder؛	die Brüder
die Mutter (ئاپا)؛	die Mütter (ئاپىلار)
die Tochter (قىز پەرزەنت)؛	die Töchter (قىز پەرزەنتلەر)
der Vater (ئاتا)؛	die Väter (ئاتىلار)
der Mantel (پەلتو)؛	die Mäntel (پەلتوُلار)

7 . بەزى ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا « n ـ» قوشۇلۇپ كېلىپ كۆپلۈكنى بىلدۈرىدۇ .

مەسىلەن:

بىرلىك:	كۆپلۈك:
(چىراق ، لامپا)	(چىراقلار ، لامپىلار)
die Lampe؛	die Lampen
die Brille (كۆزئەينەك)؛	die Brillen (كۆزئەينەكلەر)
(قىز قېرىنداش)	(قىز قېرىنداشلار)
die Schwester؛	die Schwestern
die Blume (گۈل)؛	die Blumen (گۈللەر)

8 . بەزى ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا « en ـ» قوشۇلۇپ كېلىپ كۆپلۈكنى بىلدۈرىدۇ .

مەسىلەن:

بىرلىك:	كۆپلۈك:
(ئالاھىدىلىك)	(ئالاھىدىلىكلەر)
die Eigenschaft؛	die Eigenschaften
das Ohr (قۇلاق)؛	die Ohren (قۇلاقلار)
die Uhr (سائەت)؛	die Uhren(سائەتلەر)
die Zeitung (گېزىت)؛	die Zeitungen (گېزىتلەر)
die Übung (مەشىق)؛	die Übungen(مەشىقلەر)
die Erinnerung (ئەسلىمە)؛	die Erinnerungen (ئەسلىمىلەر)
(ئۆلچەم بىرلىكى)	(ئۆلچەم بىرلىكلەر)
die Einheit؛	die Einheiten

9 . بەزى ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا « s ـ » ھەرپىنى قوشۇلۇپ كۆپلۈكنى بىلدۈرىدۇ .

مەسىلەن:

بىرلىك:	كۆپلۈك:
das Auto (ماشىنا)؛	die Autos (ماشىنىلار)
das Radio (رادىئو)؛	die Radios (رادىئولار)
das Komma (پەش ...) ؛	die Kommas (پەشلەر ...)
das Sofa (دىۋان ، سافا) ؛	die Sofas (دىۋانلار ، سافالار)

1 . 4 . 2 . Mit Unbestimmter Artikel
(ئېنىق بولمىغان ئارتىكېل بىلەن كېلىشى)

1 . « Ein ، eine » شەكىلدە كەلگەن ئېنىق بولمىغان ئارتىكېللار ئىسىملارنىڭ كۆپلىكىدە قوللىنىلمايدۇ .

مەسىلەن :

بىرلىك :	كۆپلۈك :
(بىر پىئانىنو) ein Klavier ؛	(پىئانىنولار) Klaviere
(بىر دوست) ein Freund ؛	(دوستلار) Freunde
(بىر ئاپتوبۇس) ein Bus ؛	(ئاپتونۇسلار) Busse
(بىر چىش) ein Zahn ؛	(چىشلار) Zähne
(بىر دوسكا) ein Tafel ؛	(دوسكىلار) Tafeln

2 . بولۇشسىز ھالىتىدە كېلىشى :

2 . 1 . «ein» ، «eime» نىڭ ئورنىدا كەلگەن «kein» ، «keine» كۆپلۈك ئىسىملاردا قوللىنىلىدۇ . كۆپلۈكتە پەقەت «kein» ئۆزگىرىپ «keine» بولىدۇ .

مەسىلەن :

بىرلىك :	كۆپلۈك :
(بىر كىتاب ئەمەس) kein Buch؛	(كىتابلار ئەمەس) keine Bücher

(خاتالىق يوق) kein Fehler ؛ (خاتالىقلار يوق) keine Fehler

(ئىشىك يوق) keine Tür ؛ (ئىشىكلەر يوق) keine Türen

(بىرمۇ ئادەم يوق) kein Mensch؛ (ئادەملەر يوق) keine Menshen

2 . 2 . «kein» ، «keine» نىڭ جۈملە ئىچىدە قوللىنىلىشى :

Das Sind Fahrkarten؛ (بۇ قاتناش بېلىتى) Das sind keine Fahrkarten (بۇ قاتناش بېلىتى ئەمەس)

Das ist ein Thcater؛ (بۇ تىياتىرخانا) Das sit kein Theater (بۇ تىياتىرخانا ئەمەس)

Das ist eine Schule؛ (بۇ بولسا مەكتەپ) Das sit keine Schule (بۇ بولسا مەكتەپ ئەمەس)

Rinat macht oft Fehler؛ (رىنات كۆپ خاتا قىلىدۇ) Rinat macht keine Fehler (رىنات ھېچقانداق خاتا قىلمايدۇ)

Das Bauer hat pferde؛ (بۇ دېھقاننىڭ ئاتلىرى بار) Der Bauer hat keine pferde (بۇ دېھقاننىڭ ئاتلىرى يوقتۇر)

خۇلاسە :

	بىرلىك	كۆپلۈك
ئېنىق ئارتىكىل :	· der , die , das	· die
ئېنىقسىز ئارتىكىل :	· ein , eine , ein	- - -
بولۇشسىز :	· kein , keine , kein	· keine

1 . 5 . Deklination der Substantive (ئىسىملارنىڭ كېلىش قوشۇمچىلىرى)

گېرمان تىلىدا ئۇيغۇر تىلىغا ئوخشاش كېلىش قوشۇمچىلىرى بىلەن تۇرلىنىدۇ .

ئۇيغۇر تىلىدا باش كېلىش ، ئىگىلىك كېلىش ، چۈشۈم كېلىش ، بېرىش كېلىش ، چىقىش كېلىش ۋە ئورۇن ـ پەيت كېلىشتىن ئىبارەت ئالتە كېلىش بولىدۇ .

گېرمان تىلىدا ئىسىملار (Nominativ) ، (Akkusativ) ، (Dativ) ، (Genitiv) دىن ئىبارەت تۆت كېلىش بىلەن تۇرلىنىپ كېلىدۇ .

ئۇيغۇر تىلىدا ئىسىملار ئاخىرىغا «نىڭ ، نى ، كە ، گە ،قە ، قا ، غا ، دىن ، تىن ، دە ، تە ، دا ، تا» قاتارلىق قوشۇمچىلارنىڭ ئۇلۇنىشى بىلەن تۇرلىنىدۇ .

گېرمان تىلىدا ئىسىملار ئالدىدىكى ئارتىكېلنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن تۇرلىنىدۇ . (ئاخىرىدا بولغان ئىسىملار بۇنىڭ سىرتىدا)

1 . 5 . 1 . Nominativ .

گېرمان تىلىدا «Nominativ» بولسا ئۇيغۇر تىلىدىكى باش كېلىش بىلەن ئوخشاپ كېتىدۇ .

ئۇيغۇر تىلىدا باش كېلىش جۈملىنىڭ خەۋىرىدە ئىپادىلەنگەن ئىش ـ ھەرىكەتنى ئورۇندىغۇچى شەخس ياكى نەرسىنى بىلدۈرىدۇ .

باش كېلىشته كەلگەن ئىسىملار كىم ؟ كىملەر ؟ نېمە ؟ نېمىلەر ؟ دېگەن سوئاللارغا جاۋاب بولۇپ ، شەكىل جەھەتتە ئىسىملارنىڭ ئەسلى ھالىتىنى كۆرسىتىدۇ . شۇنىڭغا ئۇلارنىڭ قوشۇمچىسى يوق .

گېرمان تىلىدا «Nominativ» بولۇپ كەلگەن ئىسىملاردا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمايدۇ . ئارتىكېلمۇ ئۆزگەرمەيدۇ . بىز ئالدىنقى پاراگرافلاردا ئۆگىنىپ ئۆتكەن ئىسىملارنىڭ ھەممىسى ئىسىملارنىڭ «Noimativ» شەكلى .

مەسىلەن :

بىرلىك :			كۆپلۈك :
der Mann ؛	die Frau ؛	das Kind ؛	die Bücher
(ئادەم)	(ئايال)	(بالا)	(كىتابلار)
ein Man ؛	eine Frau ؛	~~Bücher~~ .	~~ein Kind~~
(بىر ئادەم)	(بىر ئايال)	(بىر بالا)	(كىتابلار)

die Bücher ein Kind

1 . 5 . 2 . Akkusativ

گېرمان تىلىدىكى «Akkusativ» بولسا ئۇيغۇر تىلىدىكى چۈشۈم كېلىشكە بىر ئاز يېقىن بولسىمۇ لېكىن نۇرغۇن ئوخشىمايدىغان تەرەپلىرى بار، چۈنكى گېرمان تىلىدا مەخسۇس ئۆزىگە ماس كېلىدىغان كېلىشلەرنى تەلەپ قىلىدىغان سۆز ئالدى قوشۇلغۇچىلار ۋە پېئىللار بار :

ئۇيغۇر تىلىدا چۈشۈم كېلىشتە كەلگەن ئىسىملار كىمنى؟ نېمىنى؟ قەيەرنى ؟ دېگەن سوئاللارغا جاۋاب بولۇپ ، جۈملىنىڭ خەۋىرىدە ئىپادىلەنگەن ئىش ـ ھەرىكەت ياكى ئوي ـ پىكىرنىڭ چۈشۈم كېلىشتە كەلگەن ئىسىمغا باغلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. چۈشۈم كېلىشىنىڭ قوشۇمچىسى « ـ نى» .

گېرمان تىلىدىكى «Akkusativ» كېلىشتە كەلگەن ئىسىمدا ھېچ-قانداق ئۆزگىرىش بولماي ئەمما ئارتىكېلدا ئۆزگىرىش بولىدۇ . پەقەت «der» ئارتىكېل «den» گە ئۆزگىرىدۇ باشقىسىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ .

مەسىلەن :

Nominativ:	Akkusativ
der Zug (پويىز)؛	den Zug (پويىزنى)
der Fuβ (پۇت)؛	den Feβ (پۇتنى)
die Wand (تام)؛	die Wand (تامنى)
das Auge (كۆز)؛	das Auge (كۆزنى)
die Betten (كارۋاتلار)؛	den Betten (كارۋاتلارنى)
der Ball (توپ)؛	den Ball (توپنى)
der Sessel (ئورۇندۇق)؛	den Sessel (ئورۇندۇقنى)
der Laden (دۇكان)؛	den Laden (دۇكىنى)
der Kopf (باش)؛	den Kopf (بېشىنى)

«Akkusativ» نى ئېنىق بولمىغان ئارتىكېل (ein , eine) بىلەن قوللانساق ، ئارتىكېلى «der» بولغان ئىسىملارنىڭ ئالدىدىكى «ein» بولسا «einen» گە ئۆزگىرىدۇ . «das» ئارتىكېلىنىڭ ئورنىغا كەلگەن «ein» بىلەن «die» ئارتىكېلىنىڭ ئورنىغا كەلگەن «eine» دە ئۆزگىرىش بولمايدۇ .

مەسىلەن:

Nominativ	Akkusativ
ein Stuhl (ئورۇندۇق)	einen Stuhl (بىر ئورۇندۇقنى)
eine Tomate (بىر پەمىدۇر)؛	eine Tomate (بىر پەمىدۇرنى)
ein Meer (بىر دېڭىز)؛	ein Meer (بىر دېڭىزنى)

كۆپلۈكنى بىلدۈرۈپ كەلگەن ئىسىملارغا ئېنىق بولمىغان ئار-تىكىل يېزىلمايدۇ.

مەسىلەن:

Nominativ	Akkusativ
Stühle (ئورۇندۇقلار)	Stühle (ئورۇندۇقلارنى)
Tomaten (پەمىدۇرلار)	Tomaten (پەمىدۇرلارنى)

بولۇشسىز ھالىتىدە كەلگەن «kein kein» سۆزلۈكلىرى «ein «eine» نىڭ ئۆزگىرىشىگە ئوخشاش ئۆزگىرىدۇ. ئىسىملار كۆپلۈكتە كەلگەندە «keine» بولۇپ يېزىلىدۇ.

مەسىلەن:

Nomiativ	Akkusativ
بىرلىك:	
kein Stuhl	keinen Stühle
(ئورۇندۇق ئەمەس)	(ئورۇندۇقنى ئەمەس)
keine Tomate (پەمىدۇر)	keine Tomate (پەمىدۇر ئەمەس)
kein Meer (دېڭىز ئەمەس)؛	kein Meer (دېڭىزنى ئەمەس)

كۆپلۈك :

keine Stühle؛	keine Stühle
(ئورۇندۇقلار ئەمەس)	(ئورۇندۇقلارنى ئەمەس)

1 . 2 . 5 . 1 . ئالاھىدە ئەھۋالدىكى ئىسىملار

كۆپىنچە ھاللاردا ئارتىكپلى «der» بولغان ۋە كۆپلۈكنى بىلدۈرگەندە ئاخىرى «n – ، en – » بىلەن ئاخىرلاشقان ئىسىملار «Akkusativ» كېلىش بىلەن تۈرلەنگەندە ئىسىمنىڭ ئاخىرىغا «en – ياكى n – » قوشۇلۇپ يېزىلىدۇ . گېرمان تىلىدىكى بۇ خىل ئالاھىدىلىكنى « n – Deklination» قوشۇلۇپ كېلىدۇ يەنى «n – » ھەرپى بىلەن تۈرلىنىشى دېيىلىدۇ .

مەسىلەن :

Nominativ:	كۆپلۈك:	Akkusativ
der Mensch؛	die Menschen؛	den Menschen
(ئىنسان)	(ئىنسانلار)	(ئىنسانىنى)
der Herr؛	die Herren؛	den Herrn
(ئەپەندىم)	(ئەپەندىملەر)	(ئەپەندىمنى)
der Soldat؛	die Soldaten؛	den Soldaten
(ئەسكەر)	(ئەسكەرلەر)	(ئەسكەرنى)

1 . 5 . 2 Akkusativ
نىمىگ جۈملە ئىچىدە قوللىنىلىشى

1 . Das Kind bringt einen Stuhl .
(بالا بىر ئورۇندۇقنى ئەكىلىۋاتىدۇ.)

2 . Wann lesen Sin die Briefe ?
(خەتلەرنى قاچان ئوقۇيسىز ؟)

3 . Ich brauche ein Buch .
(ماڭا بىر كىتاب كېرەك .)

خۇلاسە :

Nominativ: (بىرلىك)	Akkusativ
der:	den
ein:	einen
kein:	keinen
das:	das
ein:	ein
kein:	kein
die:	die
eine:	eine
keine:	keine

(كۆپلۈك) :

die :die

keine :keine

1. 5 . 3 . Dativ

گېرمان تىلىدىكى «Dativ» كېلىشى ئۇيغۇر تىلىدىكى 4 ـ، 5 ـ، 6 ـ كېلىشلەر بولغان بېرىش كېلىش ، چىقىش كېلىش ، ئورۇن ـ پەيت كېلىشلەرگە يېقىن كېلىدۇ، لېكىن نۇرغۇن پەرقلىق تەرەپلىرىمۇ بار .

ئۇيغۇر تىلىدا بېرىش كېلىشتە كېلگەن ئىسىملار كىمگە ؟ نېمىگە ؟ دېگەن سوئاللارغا جاۋاب بولۇپ كېلىپ ئىسىم « ـ كە ، ـ گە ، ـ قە ، ـقا ، ـ غا» قاتارلىق قوشۇلغۇچىلارنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن تۇرلىنىدۇ .

چىقىش كېلىشتە كەلگەن ئىسىملار كىمدىن ؟ نېمىدىن؟ دېگەن سوئاللارغا جاۋاب بولۇپ كېلىپ ئىسىم « ـ دىن ، ـ تىن» قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن تۇرلىنىدۇ .

ئورۇن ـ پەيت كېلىشتە كەلگەن ئىسىملار كىمدە ؟ نېمىدە؟ دېگەن سوئاللارغا جاۋاب بولۇپ كېلىپ ئىسىم « ـ دە ، ـ تە ، ـ دا ، ـ تا» قاتارلىق قوشۇمچىلارنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن تۇرلىنىدۇ .

گېرمان تىلىدا بولسا ئىسىملار «Dativ» بىلەن كەلگەندە ئىسىملارنىڭ ئارتىكېلىدا ئۆزگىرىش بولىدۇ .

Nominativ:	Dativ:
der:	dem
die:	der
das:	dem
die (كۆپلۈك):	den+ n (كۆپلۈك)

يۇقىرىدا كۆرگىنىمىزدەك ئارتىكىل « der ، das » بولسا «dem» گە ئۆزگەردى . ئارتىكىل «die» بولسا «den» گە ئۆزگەردى. كۆپلۈكنى بىلدۈرگەن ئارتىكىل die بولسا den گە ئۆزگىرىپ كۆپلۈكنى بىلدۈرگەن ئىسىمنىڭ ئاخىرىغا « n –» ھەرپى قوشۇلىدۇ .

مەسىلەن :

بىرلىك :

der Schild (قالقان):	dem Schild(قالغانغا)
die Kraft (كۈچ):	der Kraft (كۈچكە)
das Gchalt (ئايلىق):	dem das Gchalt (ئايلىققا)

كۆپلۈك :

die Städte (شەھەرلەر):	den die Städten (شەھەرلەرگە)

« Ein ، ein ۋە kein ، keine » لارنىڭ Dativ بىلەن كېلىشى .

« Ein ، eine » لار Dativ بىلەن كەلگەندە « einem ، einer » گە ئۆزگىرىدۇ . ئىسىمدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ .

بولۇشسىز جۈملىلەردە قوللىنىلىدىغان « kein، keine » لار ئوخ-
شاش قائىدە بويىچە « keinem، keiner » بولۇپ ئۆزگىرىدۇ .

ئىسىملار كۆپلۈكتە كەلگەندە « keine » بولسا «keinen» گە ئۆزگىرىپ كۆپلۈكنى بىلدۈرگەن ئىسىمنىڭ ئاخىرىغا « n ـ » ھەرپى قوشۇلىدۇ .

Nominativ:	Dativ
ein؛	einem
eine؛	einer
kein؛	keinem
keine؛	keiner
keine (كۆپلۈك)؛	keinen+ n (كۆپلۈك)

مەسىلەن :

ein Arzt (بىر دوختۇر) ؛	einem Arzt (بىر دوختۇرغا)
eine Blume (بىر گۈل) ؛	einer Blume (بىر گۈلگە)
ein Brot (بىر نان) ؛	einem Brot (بىر نانغا)
Schulen (مەكتەپلەر)؛	Schulen (مەكتەپلەرگە)
kein Garten (باغچا يوق) ؛	keinem Garten (باغچىدا يوق)
keine Reise؛	keiner Reise
(ساياھەت ئەمەس)	(ساياھەتتە ئەمەس)
keine Städte؛	keiner Städten
(شەھەرلەر ئەمەس)	(شەھەرلەردە ئەمەس)

1 . 5 . 4 n- Deklination

بىز يۇقىرىقى پاراگرافتا ئىسىملارنىڭ «Akkusativ» تا كېلىشىنى چۈشەندۈرگەندە «n- Deklination» توغرۇلۇق چۈشەنچە ھاسىل قىلغان ئىدۇق . بىز نۆۋەتتە بىر نەچچە مىسال ئالساقلا بولدى .

مەسىلەن :

Nominativ:	كۆپلۈك :	Dativ
der Junge؛	die Jungen؛	dem Jungen
(ئوغۇل بالا)	(ئوغۇل بالىلار)	(ئوغۇل بالىغا)
der Mensch؛	die Menschen؛	dem Menschen
(ئىنسان)	(ئىنسانلار)	(ئىنسانغا)
der Student؛	die Studenten؛	dem Studenten
(ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى)	(ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى)	(ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىغا)

1 . 5 . 5 Dativ
نىڭ جۈملە ئىچىدە قوللىنىلىشى

1 . Ich leihe dem Freund ein Buch
(مەن دوستۇمغا بىر كىتابنى ئارىيەت بېرىمەن)

بۇ ئۇلگە جۈملىدىكى «dem Freund» : Dativ كېلىش بەلەن تۈرلىنىشى ؛ «ein Buch» بولسا : Akkusativ كېلىش بەلەن تۈرلىنىشى .

2 . Diese Kamera gehört einem Freund .
(بۇ رەسىم ئاپپاراتى بىر دوستۇمغا تەۋە) ؛ بۇ جۈملىنى ئۈيغۇرچىغا
جانلىق تەرجىمە قىلساق : (بۇ رەسىم ئاپپاراتى دوستۇمنىڭكى) .

بۇ جۈملىدىكى «diese Kamera» : Nominativ ؛

«einem Freund» : Dativ ؛

3 . Ich helfe der Freundin .
(مەن قىز دوستۇمغا ياردەم قىلىۋاتىمەن) ؛

4 . Der Vater kauft dem Sohn ein Buch .
(دادىسى ئوغلىغا بىر كىتاب سېتىۋېلىۋاتىدۇ)

5 . Er schenkt der Tochter eine puppe .
(ئۇ قىزىغا بىر قونچاق سوغات قىلىۋاتىدۇ)

6 . Ich sende den Eltern ein Brief .
(مەن ئاتا ـ ئانامغا بىر خەت ئەۋەتىۋاتىمەن)

7 . Die Kinder denken den Eltern .
(بالىلار ئاتا ـ ئانىلىرىغا رەھمەت ئېيتىۋاتىدۇ)

خۇلاسە :

Nominativ:	Dativ
(بىرلىك)	
der؛	dem
ein؛	einem

kein؛	keinem
die؛	der
eine؛	einer
keine؛	keiner
das؛	dem
ein؛	einem
kein؛	keinem
(كۆپلۈك)	
die؛	den+ n
keine؛	keinen+ n

1 . 5 . 6 . Genitiv

گېرمان تىلىدىكى «Genitiv» ئۇيغۇر تىلىدىكى ئىگىلىك كېلىشكە بىر ئاز ئوخشاپ كەتسىمۇ لېكىن ئۆزىگە خاس نۇرغۇن ئالاھىدىلىككە ئىگە .

گېرمان تىلىدا «Genitiv» ئېغىز تىلىدا ناھايىتى ئاز قوللىنىلسىمۇ لېكىن، يېزىقچىلىقتا ئومۇميۈزلۈك قوللىنىلىدۇ .

ئۇيغۇر تىلىدا ئىگىلىك كېلىشتە كەلگەن ئىسىملار كىمنىك ؟ نېمنىك ؟ قايەرنىك ؟ دېگەن سوئاللارغا جاۋاب بولۇپ ، ئادەم ۋە نەرسىلەرنىك كىمگە ؟ نېمگە قاراشلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ . ئىگىلىك كېلىش قوشۇمچىسى « ـ نىڭ» .

1 . گېرمان تىلىدا ئىسىملار «Genitiv» بولۇپ كەلگەندە ئارتىكېلى « der ، das » بولغان ئىسىملارنىڭ ئارتىكېلى « des » قا ئۆزگىرىش بىلەن بىرگە ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا « s ـ ، es ـ » ھەرپلىرى قوشۇلىدۇ . ئارتىكېل «die» بولغان ئىسىملاردا ئۆزگىرىش بولماي پەقەت ئارتىكېلى « der» گە ئۆزگىرىدۇ . ئىسىملار كۆپلۈكتە كەلگەندە ئارتىكېل «die» بولسا « der» گە ئۆزگىرىدۇ .

مەسىلەن :

Nominativ:	Genitiv:
der Schneider (ماشىنچى)؛	des Schneidere (ماشىنچىنىڭ)
das Heft (دەپتەر)؛	des Heftes (دەپتەرنىڭ)
die Hand (قول)؛	der die Hand (قولنىڭ)
die Staaten (دۆلەتلەر)؛	der Staaten (دۆلەتلەرنىڭ)

2. Genitiv ئېنىق بولمىغان ئارتىكېل بىلەن كەلگەن ئاسىملاردا ؛ «ein» بولسا « eines» قا ئۆزگىرىپ ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا « s ـ ، es ـ» ھەرپلىرى ئۇلىنىپ كېلىدۇ . .

« eine» بولسا « einer» گە ئۆزگىرىپ ئىسىمدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ .

مەسىلەن :

Nominativ:	Genitiv:
ein Vogel (بىر قۇش) ؛	eines Vogels (بىر قۇشنىڭ)
ein Ei (بىر تۇخۇم) ؛	eines Eies (بىر تۇخۇمنىڭ)

ein Flasche؛	einer Flasche
(بىر بوتۇلكا)	(بىر بوتۇلكىنىڭ)

3 . Genitiv : بولۇشسىز ھالەتتە كەلگەن ئىسىملاردا ؛ « kein» بولسا « keines» قا ئۆزگىرىپ ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا « s – es‘–» ھەرپلىرى ئۇلىنىپ كېلىدۇ .

« keine» بولسا « keiner» گە ئۆزگىرىپ ئىسىمدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ . ئىسىملار كۆپلۈكتە كەلگەندە « keine» بولسا «keiner» گە ئۆزگىرىپ ئىسىمدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ .

مەسىلەن :

Nominativ:	Genitiv:
kein Fisch؛	keines Fisches
(بېلىق ئەمەس)	(بېلىقنىڭ ئەمەس)
kein Gebäude؛	keines Gebäudes
(بىنا ئەمەس)	(بىنانىڭ ئەمەس)
keine Arznei؛	keiner Arznei
(دورا ئەمەس)	(دورىنىڭ ئەمەس)
keine Teppiche؛	keiner Teppiche
(گىلەملەر ئەمەس)	(گىلەملەرنىڭ ئەمەس)

1 . 5 . 4 . 1 . ئالاهىده ئىسىملارنىڭ « Genitiv» بىلەن كېلىشى

1 . ئالاهىده بولغان ئىسىملار « Genitiv» بىلەن كەلگەنده ئىسىم-لارنىڭ ئاخىرىغا پەقەت « s –» هەرپى ئۇلىنىپ كېلىدۇ .

مەسىلەن :

(مىجىتنىڭ)	Mijits
(مەمەتنىڭ)	Mämäts
(سانىيە خانىمنىڭ)	Frau Saniyä
(مۇللېر خانىمنىڭ)	Frau Müllers
(ئىلىيار ئەپەندىنىڭ)	Herrn Ilyar

« Genitiv» تا كەلگەن « Herr» دېگەن سۆزنىڭ ئاخىرىغا « n –» هەرپى ئۇلىنىپ « Herrn» دەپ يېزىلىدۇ .

1 . 5 . 7 . «n »Deklination

ئارتىكېل «der» بولغان هەم كۆپلۈكتە كەلگەنده ئاخىرى « n –، en –» هەرپلىرى بىلەن ئاخىرلاشقان ئىسىملار «Genitiv» كېلىش بىلەن كەلگەنده ئىسىمنىڭ ئاخىرقى هەرپى چوقۇم « n –، en –» بىلەن ئاخىرلىشىدۇ يەنى «n– Deklination» بولىدۇ .

مەسىلەن :

Nominativ:	كۆپلۈك :	Genitiv :
der Affe؛ (مايمۇن)	die Affen؛ (مايمۇنلار)	des Affen (مايمۇننىڭ)
der Erbe؛ (ئىز باسار)	die Erben؛ (ئىز باسارلار)	des Erben (ئىز باسارنىڭ)
der Kunde؛ (خېرىدار)	die Kunden؛ (خېرىدارلار)	des Kunden (خېرىدارنىڭ)
der Löwe؛	die Löwen؛	des Löwen

(شىر)	(شىرلار)	(شىرنىڭ)
der Hirte؛	die Hirten؛	des Hirten
(پادىچى)	(پادىچىلار)	(پادىچىنىڭ)

ئىسىم ئېنىقلىغۇچلىرى

ئۇيغۇر تىلىدىكى ئىگىلىك كېلىش بىلەن كەلگەن ئېنىقلىغۇچلارنىڭ ئورنى بىلەن گېرمان تىلىدىكى « Genitiv » بىلەن كەلگەن ئېنىقلىغۇچلارنىڭ ئورنى ئوخشىمايدۇ .

ئۇيغۇر تىلىدا ئېنىقلىغۇچى بولۇپ كەلگەن ئىسىم 1 ـ ئورۇندا كەلسە گېرمان تىلىدا 2 ـ ئورۇندا كېلىدۇ .

مىسالەن :

der Hut des Mannes	(ئادەمنىڭ شاپكىسى)
die Tasche der Frau	(خادىمنىڭ سومكىسى)
das Fahrrad des Mädchens	(قىز بالىنىڭ ۋېلسىپىتى)
die Fenster der Häuser	(ئۆيلەرنىڭ دېرىزىسى)

جۈملە ئىچىدە قوللىنىش :

1 . Die polizei sucht den Sohn der Frau .
(ساقچى ئايالنىڭ بالىسىنى ئىزدەۋاتىدۇ)

2 . Ich kaufe des Fahrrad eines Arztes .
(مەن بىر دوختۇرنىڭ ۋېلسىپىتىنى سېتىۋېلىۋاتىمەن)

3 . Er mietet die Wohnung eines Freundes .
(ئۇ بىر دوستىنىڭ ئۆيىنى ئىجارىگە ئېلىۋاتىدۇ)

4 . Wir suchen die Bibliothek der Universität .
(بىز ئالىي مەكتەپنىڭ كۈتۈپخانىسىنى ئىزدەۋاتىمىز)

5 . Herrn Mijit Sohn geht nicht in die Schule .
(مىجىت ئەپەندىنىڭ ئوغلى مەكتەپكە بېرىۋاتىدۇ)

خۇلاسە :

Nominativ:	Genitiv:
der;	des- - (e) s
die;	der
das;	des- - (e) s
die (كۆپلۈك);	der (كۆپلۈك)
ein;	eines- - (e) s
eine;	einer
kein;	keines- - (e) s
keine;	keiner
keine (كۆپلۈك);	keiner (كۆپلۈك)

1. 6. Gleichlautende Substative
(شەكىلداش ئىسىملار)

بەزى ئىسىملارنىڭ پەقەت ئارتىكىلىدا پەرق بولۇپ يېزىلىش ئوخشاش بولسىمۇ لېكىن ئوخشىمىغان مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ .

مەسىلەن :	
بىرلىك :	كۆپلۈك :
der Messer;	die Messer
(ئۆلچەش ئەسۋابى)	(ئۆلچەش ئەسۋابلىرى)
das Messer (پىچاق);	die Messer(پىچاقلار)
der See (قول);	die Seen (قوللار)
die See (دېڭىز);	die Seen(دېڭىزلار)
der Kunde (خېرىدار);	die Kunden (خېرىدارلار)

die Kunde (خەۋەر)؛	کۆپلۈکی یوق
das Verdienst؛	die Verdienste
(ئەمگەك نەتىجىسى)	(نەتىجىلەر)
der Verdienst (مائاش ، پايدا) ؛	کۆپلۈکی یوق
der Leiter (رەھبەر)؛	die Leiter(رەھبەرلەر)
die Leiter (شوتا)؛	die Leitern(شوتىلار)

2 . DAS ADJEKTIV
(سۈپەت)

سۈپەت شەيئىلەرنىڭ بەلگىسى ، سۈپىتىنى بىلدۈرىدىغان سۆز تۈركۈمى . سۈپەت قانداق ؟ دېگەن سوئالغا جاۋاب بولۇپ ، شەيئىلەرنىڭ بەلگىسى ، سۈپىتى ، رەڭگى ، تەمى ، ھەجمى قاتارلىق خۇسۇسىيەتلەرنى بىلدۈرىدۇ.

مەسىلەن :

schön (چىرايلىق)؛	häßlich (سەت)
gut (ياخشى)؛	schlecht(ناچار)
krank (ئاغرىق)؛	gesund (ساغلام)
faul (ھورۇن)؛	fleißig(تىرىشچان)
schnell (تېز)؛	langsam (ئاستا)
rot (قىزىل)؛	langsam (سېرىق)
jung (ياش)؛	alt (قېرى)
tief (چوڭقۇر)؛	hoch (تېپىز)

1 . سۈپەتلەر ئادەتتە ئىسىملارغا باغلىنىپ ئېنىقلىغۇچى بولۇپ كېلىدۇ .

مەسىلەن :

(يېڭى ماشىنا)	das neue Auto

(ياش خانىم) die junge Frau

(ياشانغان ئوقۇتقۇچى) der alte Lehrer

(قىزىل توپ) der rote Ball

2 . گېرمان تىلىدا سۈپەتلەر جۈملىنىڭ ئاخىرىدا كېلىپ ، ئىگىنىڭ ھەر خىل سۈپەتلىرىنى بىلدۈرىدۇ .

مەسىلەن :

(بۇ بولسا ماشىنا يېڭى) Das Auto ist neue

(بۇ خانىم بولسا ياشكەن) Das Auto ist neue

(بالىلار يۇقىرى ئاۋازدا ناخشا ئېيتىۋاتىدۇ)

Das Kind singt laut

(ئانىنا تاماقلارنى ئىسسىتىۋاتىدۇ)

Die Mutter macht das Essen warm

(رىنات خەتنى چىرايلىق يازىدۇ) Rinat schreibt schön

3 . گېرمان تىلىدىكى سۈپەتلەر ئۈيغۇر تىلىدەك كېمەيتمە دەرىجە ، ئاشۇرما دەرىجە ۋە سېلىشتۇرما دەرىجىدە كېلىدۇ .

مەسىلەن :

(كىچىك) klein

(كىچىكرەك) kleiner

(ئەڭ كىچىك) am kleinsten

(... چىلىك كىچىك) so klein wie . .

(... دىن كىچىك) kleiner als . .

2 . 1 . Gebrauch des Adiektuvs
(سۈپەتلەرنىڭ ئىشلىتىلىشى)

گېرمان تىلىدا سۈپەتلەرنىڭ قوللىنىلىش دائىرىسى ناھايىتىمۇ كەڭ بولۇپ سۈپەتلەر جۈملىدە ئېنىقلىغۇچى بولۇپمۇ كېلىدۇ ، سۈپەتلەر پېئىلغا بېقىنىپمۇ كېلىدۇ ۋە پېئىلنىڭ يېنىدا رەۋىش بولۇپ كېلىدۇ .

2 . 1 . 1 . Der attributive Gebrauch beim Substantiv
(سۈپەتلەر ئىسىمنىڭ يېنىدا كېلىپ ئېنىقلىغۇچى بولىدۇ)

1 . گېرمان تىلىدا سۈپەت ئېنىقلىغۇچى بولۇپ كېلىدۇ . بۇنداق چاغدا ئارتىكېل « der ، die ، das » بىلەن ئىسىمنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېلىپ ئېنىقلىغۇچى بولۇپ كەلگەن سۈپەتنىڭ ئاخىرىغا « e –» قوشۇلىدۇ .

مەسىلەن:

Substantiv (ئىسىم):	Attribut (سۈپەت ئېنىقلىغۇچى)
der Mann (ئادەم)؛	der alte Mann (ياشانغان ئادەم)
die Katze (مۈشۈك)؛	die kleine Katze (كىچىك مۈشۈك)
das Buch (كىتاب)؛	das neue Buch (يېڭى كىتاب)

يۇقىرىقى « alt ، klein ، neue » دېگەن سۈپەتلەرگە « e –» ئۇلىنىپ كەلدى .

ئىسىملار كۆپلۈكنى بىلدۈرۈپ كەلگەندە سۈپەت ئارتىكېل «die» بىلەن ئىسىمنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ ، سۈپەتنىڭ ئاخىرىغا « n –» ئۇلىنىپ كېلىدۇ .

مەسىلەن :

بىرلىك :	كۆپلۈك :
der alte Mann؛	die alten Männer
die kleine Katze؛	die kleinen Katzen
das neue Buch؛	die neuen Bücher

بۇ مىسالدىكى « alt ، klein ، neue » سۈپەتلەرنىڭ ئاخىرىغا « en –» ئۇلىنىپ كەلدى .

2 . ئېنىق بولمىغان ئارتىكېل « ein ، eine » لار بىلەن ئىسىملارنى ئېنىقلاپ ، كەلگەن سۈپەتلەرنىڭ تۇرلىنىشى باشقىچە بولىدۇ .

ئەگەر ئىسىمنىڭ ئارتىكېلى « der » بولغاندا بۇنىڭغا ماس كەلگەن « ein » بىلەن ئىسىمنىڭ ئوتتۇرىسىدا كەلگەن سۈپەت « er –» قوشۇمچىسى ئۇلىنىدۇ .

مەسلەن :

der alte Mann؛ ein alter Mann
(ياشانغان ئادەم) (بىر ياشانغان ئادەم)

der kleine Hund؛ ein kleiner Hund
(كىچىك ئىت) (بىر كىچىك ئىت)

der neue Laden؛ ein neuer Laden
(يېڭى دۇكان) (يېڭى بىر دۇكان)

ئەگەر ئىسىمنىڭ ئارتىكىلى «das» بولغاندا، بۇنىڭغا ماس كەلگەن «ein» بىلەن ئىسىمنىڭ ئوتتۇرىسىدا كەلگەن سۆپەتكە «es ـ» قوشۇمچىسى ئۇلىنىدۇ.

مەسلەن:

das große Haus؛ ein großes Haus
(چوڭ ئۆي) (چوڭ بىر ئۆي)

das weiße pferd؛ ein weißes pferd
(ئاق ئات) (بىر ئاق ئات)

das kluge Mädchen؛ ein kluges Mädchen
(ئەقىللىق قىز) (بىر ئەقىللىق قىز)

ئەگەر ئىسىمنىڭ ئارتىكىلى «die» بولسا بۇنىڭغا ماس كەلگەن «eine» بىلەن ئىسىمنىڭ ئوتتۇرىسىدا كەلگەن سۆپەتكە «e ـ» قوشۇمچىسى ئۇلىنىدۇ.

مەسلەن:

die schöne Blume؛ eine schöne Blume
(چىرايلىق گۈل) (چىرايلىق بىر گۈل)

die lange Hose؛ eine lange Hose
(ئۇزۇن بۇرۇلكا) (ئۇزۇن بىر بۇرۇلكا)

‘die junge Lehrerin	eine junge Lehrerin
(ياش ئوقۇتقۇچى)	(ياش بىر ئوقۇتقۇچى)

ئېنىق بولمىغان ئارتىكىلدىكى ئىسىملار كۆپلۈكتە كەلگەندە ئارتىكىلى يېزىلماي پەقەت سۈپەتنىڭ ئاخىرىغا «e ـ» قوشۇمچىسى ئۇلىنىدۇ.

مەسىلەن:

بىرلىك:	كۆپلۈك:
‘ein alter Mann	alte Mann
(بىر ياشانغان ئادەم)	(ياشانغان ئادەملەر)
‘ein neuer Laden	neue Laden
(بىر يېڭى دۇكان)	(يېڭى دۇكانلار)
‘eine schöne Blumen	schöne Blumen
(بىر چىرايلىق گۈل)	(چىرايلىق گۈللەر)
‘ein groβes Haus	groβs Häuser
(چوڭ بىر ئۆي)	(چوڭ ئۆيلەر)

خۇلاسە:

بىرلىك:		كۆپلۈك:	
ئارتىكىل:	قوشۇمچىلار:	ئارتىكىل:	قوشۇمچىلار
‘der	‘– e	‘die	– en
‘die	‘– e	‘die	– en
‘das	‘– e	‘die	– en
‘ein	‘– er	‘.....	– e
‘eine	‘– e	‘.....	– e
‘ein	‘– es	‘.....	– e

2 . 1. 2 . Der prädikativ Gebrauch beim Subtantiv
(سۈپەت ئىسىمنىڭ يېنىدا كېلىپ كېسىم خەۋرى بولىدۇ)

سۈپەتلەر ئىسىمنىڭ يېنىدىكى پېئىل (sein, werden, bleiben, wirken, finden) غا باغلىنىپ كېلىدۇ.

مەسىلەن:

Das Auto ist teuer؛ (بۇ ماشىنا بولسا قىممەتكەن)

Das Kind wurde krank؛ (بالا ئاغرىپ قالدى)

Mijit ist fleiβig؛ (مىجىت تىرىشچان)

Das Gemälde wirkt schön؛ (كۆرۈنۈش چىرايلىق يارىشىپتۇ)

In der Dose bleibt Kaffee frisch
(قەھۋە قۇتىدا ياخشى ساقلىنىدۇ)

Diese Bücher sind neu؛ (بۇ كىتاب يېڭى)

Ich finde das Buch interessant
(مېنىڭچە بۇ كىتاب قىزىقارلىق ئىكەن)

Nüri streicht die Wand weiβ؛ (نۇرى تامنى ئاقارتتى)

2 . 1 . 3 . Der adverbiale Gebrauch beim Verb
(سۈپەتلەر پېئىلنىڭ يېنىدا كېلىپ رەۋىش بولىدۇ)

پېئىل ۋە سۈپەتلەرنىڭ تۈرلۈك خۇسۇسىيەتلىرىنى بىلدۈرىدىغان سۆز تۈركۈمى رەۋىش دەپ ئاتىلىدۇ.

مەسىلەن:

Er singt laut؛ (ئۇ يۇقىرى ئاۋازدا ناخشا ئېيتىۋاتىدۇ)

Klaus läuft schnell؛ (كلاۋس ئىتتىك يۈگرەيدۇ)

Du schreibst sehr schön؛ (ناھايىتى چىرايلىق يازىدىكەنسەن)

Herr Ähmät spricht langsam؛ (ئەخمەت ئەپەندى ئاستا سۆزلەيدۇ)

2 . 2 . Die Arten der Adjektive
(سۈپەتلەرنىڭ تۈرلىرى)

ئۇيغۇر تىلىدا سۈپەتلەر مەنا ۋە تۈزۈلۈش جەھەتتىكى ئالاھىدىلىككە قاراپ، تۈپ سۈپەت (م: ئاق، قارا) قوشما سۈپەت (م: چوڭ ـ كىچىك، ياش ـ قېرى) ۋە ياسالما سۈپەت (م: كۈلۈك، ئەقىللىق) دېگەن ئۈچ تۈرگە ئايرىلىدۇ.

گېرمان تىلىدا سۈپەتلەر «Genitiv، Dativ،Akkusativ» تا كېلىدىغان سۈپەتلەر، مەخسۇس ئالدى قوشۇلغۇچىلار بىلەن بىرلىكتە كېلىدىغان سۈپەتلەر ۋە سانىنى بىلدۈرىدىغان سۈپەتلەر دەپ بۆلىنىدۇ.

2 . 2 . 1 . Adjektive mit Akkusativ
(سۈپەتنىڭ Akkusativ بىلەن كېلىشى)

زاماننى، ئېغىرلىقنى، ھەجمىنى، قىممەتنى ۋە ئۆلچەمنى بىلدۈرىدىغان سۈپەتلەر چوقۇم Akkusativ بىلەن كېلىدۇ.

مەسىلەن:

alt؛ (ياشانغان، قېرى، كونا)

breit؛ (كەڭ، كەڭلىگىدە)

dick؛ (قېلىن، سېمىز، قېلىنلىقتا)

groß؛ (چوڭ، چوڭلۇقتا)

hoch؛ (ئېگىز، ئېگىزلىكتە)

tief؛ (چوڭقۇر، چوڭقۇرلۇقتا)

lang؛ (ئۇزۇن، ئۇزۇنلۇقتا)

schwer؛ (ئېغىر، ئېغىرلىقتا)

weit؛ (ئۇزاق، ئۇزاقلىقتا)

Mein Bruder ist einen Monat alt؛ (مېنىڭ ئۇكام بىر ئايلىق)

Der Junge ist genau ein Meter groß؛ (بۇ بالا نەق بىر مېتىر)

Dieses Paket ist ein Kilo schwer؛ (بۇ بولاق بىر كىلو ئېغىرلىقتا)

Das Eis ist drei Zentimer dick؛ (مۇز ئۈچ سانتىمېتىر قېلىنلىقتا)

Der Tunnel ist vier Kilometer lang؛ (تونل 4 كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتا)

Der Tisch ist nur einen Schritt weit؛ (يول بىر قەدەم يىراقلىقتا)

Das Wasser ist genau ein metter tief؛ (سۇ نەق بىر مېتىر چوڭقۇرلۇقتا)

2 . 2 . 2 . Adjektive mit Dativ
(سۈپەتنىڭ Dativ بىلەن كېلىشى)

گېرمان تىلىدا پەقەت Dtiv بىلەن كەلگەن سۈپەتلەر ئاساسەن پايدىلىق ياكى زىيانلىقنى بىلدۈرىدىغان، دوست ياكى دۈشمەنلىكنى بىلدۈرىدىغان، ئوخشاش ياكى پەرقلىقنى بىلدۈرىدىغان سۈپەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

بۇ گۇرۇپپىغا كىرىدىغان سۈپەتلەر ئاساسەن تۆۋەندىكىچە:

dienlich؛ (پايدىلىق)

bekömmlich؛ (تېتىملىق، سالامەتلىككە پايدىلىق)

möglich؛ (مۇمكىن)

nützlich؛ (پاراملىق)

schädlich؛ (زىيانلىق)

angenehm؛ (كۆڭۈللۈك)

behilflich؛ (ياردەمدە بولۇش)

dankbar؛ (مىننەتدارلىق)

folgsam؛ (ئىتائەتكار، قۇلىقىنى يۇمشاق)

lieb؛ (سۆيۈملۈك، ئۇماق)

treu؛ (سادىق، ئىشەنچلىك)

ähnlich؛ (ئوخشايدۇ)

bekannt؛ (تونۇشلۇق)

fremd؛ (ناتونۇش)

gleich؛ (ئوخشاش، تەڭ)

schuldig؛ (قەرزدار، گۇناھكار)

schwer؛ (ئېغىر)

überlegen؛ (سەگەك. ئېغىربېسىقلىق، ئۇستۇن تۇرىدۇ)

wichtig؛ (مۇھىم)

مەسىلەن:

1 . Sein Namen ist mir bekannt .
(ئۇنىڭ ئىسمى ماڭا تونۇشلۇق)

2 . Das Rauchen ist der Gesundheit schädlich .
(تاماكا چېكىش سالامەتلىككە زىيانلىق)

3 . Ehbal ist seinem Vater sehr ähnlich .
(ئىخبال دادىسىغا بەك ئوخشايدۇ)

4 . Dieses Lied ist uns fremd .
(بۇ ناخشا بىزگە ناتونۇش)

5 . Die kalte Suppe war dem Gast nucht bekömmlich .
(سوغاق شورپا مېھمانلارغا تېتىمىدى)

6 . Der hohe preis ist dem Käufer nicht angenehm .
(يۇقىرى باھادىن خېرىدارلار بولمىدى)

7 . Wir sind dem Arzt dankbar .
(بىز دوختۇرغا مىننەتدارلىقىمىزنى بىلدۈردۇق)

8 . Es ist dem Schüler sehr schwer, Deutsch zu lernen .
(گېرمانچە ئۆگىنىش ئوقۇغۇچىلارغا تەس كېلىۋاتىدۇ)

9 . Sie sind unserer Mannschaft überlegen .
(ئۇلار بىزنىڭ كوماندىمىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ)

die Gesundheit, der Vater, der» يۇقىرىقى مىسالالاردىكى
«Gast, der Kaufer, der Arzt, der Schuler, die Mannschaft
لارنىڭ ھەممىسى Dativ كېلىشىدە كەلدى.

2 . 2 . 3 . Adjektev mit Genitiv
(سۈپەتلەرنىڭ Genitiv بىلەن كېلىشى)

Genitiv بىلەن كېلىدىغان سۈپەتلەر تۆۋەندىكىچە:

bewußt؛ (قەستەن، چۈشۈرۈۋۈېتىش)
bedürftig؛ (مۇھتاجلىق، ئېھتىياجلىق)
fähig؛ (قابىلىيەتلىك)
müde؛ (چارچاش، ھېرىپ كېتىش)
gewiß؛ (چوقۇم)
schuldig؛ (گۇناھكار)
sicher؛ (مۇتلەق، چوقۇم، خاتىرجەم)

مىسال:

1 . Die alte Frau ist der Hilfe bedürftig .
(ياشانغان خانىم ياردەمگە مۇھتاج)

2 . Der Arzt ist sych seines Fehlers bewußt .
(دوختۇر خاتالىقىنى تونۇپ يەتتى)

3 . Wir sind des Wartens müde .
(بىز ساقلاۋېرىپ چارچىدۇق)

4 . Er ist seiner Arbeit sicher .
(ئۇ خىزمىتىدىن خاتىرجەم)

2 . 2 . 4 . Adjektev mit präpositionalem Objekt
(سۆز ئالدى قوشۇمچىلار بىلەن قوللىنىلىدىغان سۈپەتلەر)

سۆز ئالدى قوشۇلغۇچىلار بىلەن بىرگە كېلىدىغان سۈپەتلەر جۈملىدە كۆپىنچە «sein» پېئىل بىلەن بىرگە كېلىدۇ. بۇ سۈپەتلەر تۆۋەندىكىچە:

aufmerksam auf+ Akkusativ؛ (دىققەت قىلىش)

بۇ «aufmerksam» دېگەن سۈپەت «auf» دېگەن ئالدىن قوشۇلغۇچى بىلەن بىرگە كېلىپ «Akkusativ» كېلىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

مىسال:

Der Schüler ist aufmerksam auf die Worte des Lehrers .
(ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىنىڭ سۆزلىرىگە دىققەت قىلىۋاتىدۇ)

böze auf+ Akkusativ؛ (قىزىماق، ئاچچىقلىماق)
eifersüchtig auf+ Akkusativ؛ (قىزغانماق)
froh über+ Akkusativ؛ (خۇشال بولماق)
stolz auf+ Akkusativ؛ (ئىپتىخار، پەخىرلەنمەك)
verliebt in+ Akk؛ (ئاشىق بولماق)
arm an+ Dativ؛ (ناھايىتى كەمچىل، گاداي)
bekannt mit+ Dativ؛ (تونىماق)
fertig mit+ Dativ؛ (تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك)
fertig zu+ Dativ؛ (تەييار بولماق)
frei von+ Dativ؛ (خور بولماق، ئەركىن بولماق)
freundlich zu+ Dativ؛ (دوستانە، سەمىمي بولماق)
reich an+ Dativ؛ (باي بولماق)
voll von+ Dativ؛ (لىق)

zufrieden mit+ Dativ؛ (رازی بولماق)
مسال:

Peter ist böse auf seinen frechen Freund .
(پېتىر ئەخلاقسىز دوستىغا ئاچچىقلىدى)

Sie ist eifersüchtig auf ihre hübsche Schwester .
(ئۇ چىرايلىق سىڭلىسىغا ھەسەت قىلدى)

Wir sind froh über den Erfolg unserer Kinder .
(بىز باللىرىمىزنىڭ نەتىجىلىرىدىن خوشاللىنىمىز)

Die Mutter ist stolz auf den berühmten Sohn .
(ئانا داڭلىق ئوغلىدىن پەخىرلىنىدۇ)

Mirat ist verliebt in eine Ausländerin .
(مىرات بىر چەت ئەللىكە ئاشىقتۇر)

Dieses Land ist arm an Bodenschätzen .
(بۇ دۆلەتنىڭ تەبىئىي بايلىقى ناھايىتىمۇ ئاز)

Ich bin bekannt mit vielen Diplomaten .
(كۆپلىگەن دىپلوماتلارنى تونۇيمەن)

Das Kind ist fertig mit den Hausaufgaben .
(بۇ بالا تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ بولدى)

Wir sind fertig zum Spielen .
(ئويناشقا تەييار بىز)

Die Frau ist endlich frei von ihren Schmerzen .
(بۇ خانىم ئاخىرى ئاغرىق ئازابىدىن قۇتۇلدى)

Unser Chef ist freundlich zu allen Mitarbeitern .
(باشلىقىمىز پۈتۈن خىزمەتچىلەرگە سەمىمى)

Das Haus ist voll von Blumen .
(ئۆي گۈل بىلەن تولغان)

Deutschland ist reich an Kohle .
(گېرمانىيىتىدە كۆمۈر بايلىقى مولدۇر)

Der Lehrer ist zufrieden mit dem fleißigen Schüler .
(ئوقۇتقۇچى تىرىشچان ئوقۇغۇچىلاردىن رازى)

2 . 2 . 4 . Die Zahladjektive
(سان سۈپەتلەر)

سانلارنى ۋە مىقدارنى بىلدۈرىدىغان ساناقلار ۋە سۆزلەر سۈپەت ھېسابلىنىدۇ، گىرمان تىلىدا سان سۈپەتلەر دەپ ئاتىلىدۇ . گېرمان تىلىدا سانلار ئاساسى سانلار، دەرىجە سانلار، كەسىر سانلار دەپ بۆلىنىدۇ.

2 . 2 . 4 . 1 . Die Kardinalzahlen
(ساناق سانلار)

ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ ئېنىق سانىنى بىلدۈرىدىغان سانلار ساناق سان دەپ ئاتىلىدۇ.

0 دىن 10 غىچە بولغان سانلار:

0 null
1 eins
2 zwei
3 drei
4 vier
5 fünf
6 sechs
7 sieben
8 acht
9 neun
10 zehn

11 بىلەن 12 دىن باشقا سانلار ئۈيغۇرچىغا ئوخشاش بىرلەر ۋە ئونلەر خانىلەرنىڭ بىرلىشىشىدىن تۈزۈلىدۇ.

12 zwölf
13 dreizehn
14 vierzehn
15 fünfzehn
16 sechzehn
17 siebzehn
18 achtzehn
19 neunzehn

20 ـ 90 ئارىسىدىكى سانلار:

20 zwanzig
30 dreißig
40 vierzig
50 fünfzig
60 sechzig
70 siebzig
80 achtzig
90 neunzig

ئونلەر خانلىق سانلارنىڭ ئارىسىدىكى ئارا سانلار بىرلەر خانا بىلەن ئونلەر خانىنىڭ ئارىسىغا «ۋە» دېگەن مەنىدىكى «und» سۆز قوشۇلۇپ تۇزۇلىدۇ.

21 einundzwanzig
33 dreiunddreißig
34 vierunddreißig
79 neunundsiebzig

يۈزلەر ۋە مىڭلەر خانلىق سانلار:

100 einhundert
200 zweihundert
300 dreihundert
400 vierhundert
800 achthundert
900 neunhundert

Der Zug fährt um 19. 00 Uhr .
(پويىز سائەت 19.00 دا ماڭىدۇ)

Bis 14. 00 ist Äkräm in der Schule .
(14.00 گىچە ئەكرەم مەكتەپتە)

2. گېرمانچىدا «vor» (قالدى)، «nach» (ئۆتتى)، «Viertel» (چارەك) لەر كەسىر سائەت دەپ ئاتىلىدۇ.

مىنۇت گېرمانچىدا «die Minute» دېيىلىدۇ.

مەسىلەن:

Es ist Viertel nach sieben (يەتتىدىن چارەك ئۆتتى)

Es ist Viertel vor acht (سەككىزگە چارەك قالدى)

Es ist drei Viertel nach fünf (5 تىن 45 ئۆتتى)

fünf Minuten vor zwölf (ئون ئىككىگە بەش قالدى)

zwölf Minuten nach vier (4 دىن 12 ئۆتتى)

zehn nach neun (9 دىن 10 ئۆتتى)

vier vor sieben (7 گە 4 قالدى)

3. گېرمانچىدا يېرىم سائەتلەرنىڭ ئىپادىلىنىشى ئۇيغۇرچى بىلەن پەرقلىنىدۇ. گېرمانچىدا يېرىم «halb» دېيىلىدۇ.

مەسىلەن:

halb sieben . (6.30 يېرىم ئالتە)

halb neun (8.30 يېرىم سەككىز)

halbvier (يېرىم ئۈچ)

halb zehn (يېرىم توققۇز)

Wir treffen uns um halb elf (10.30 دا ئۇچرىشىمىز)

Er wird um halb fünf anrufen (ئۇ 4.30 دا تېلېفون قىلماقچى)

Es wird um halb sechs dunkel (5.30 دا كەچ كىرىدۇ)

2 . 2 . 4 . 2 . Die Ordinalzahlen
(دەرىجە سانلار)

ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ سان جەھەتتىكى تەرتىپى، دەرىجىنى بىلدۈ-رىدىغان سانلار دەرىجە سان دەپ ئاتىلىدۇ.

ئۇيغۇر تىلىدا دەرىجە سانلار، ساناق سانلارنىڭ ئاخىرىغا « ـ نچى»، « ـ ئىنچى» نىڭ ئۇلىنىشى بىلەن تۇزۇلىدۇ؛ گېرمان تىلىدا 1 دىن 20 گىچە سانلارغا «te ـ»، 20 دىن چوڭ سانلارغا «ste ـ» قوشۇمچىلار-نىڭ ئۇلىنىشى بىلەن تۇرلىنىدۇ. گېرمان تىلىدىكى « eins, drei, sieben, acht» دېگەن سانلار ئالاھىدە يېزىلىدۇ.

مەسىلەن:

eins (بىر)؛	erste (بىرىنچى)
zwei (ئىككى)؛	zweite (ئىككىنچى)
drei (ئۈچ)؛	dritte (ئۈچىنچى)
vier (تۆت)؛	vierte (تۆتىنچى)
fünf (بەش)؛	fünfte (بەشىنچى)
sechs (ئالتە)؛	sechste (ئالتىنچى)
sieben (يەتتە)؛	siebte (يەتتىنچى)
acht (سەككىز)؛	achte (سەككىزىنچى)
neun (توققۇز)؛	neunte (توققۇزىنچى)
zwanzig (يىگىرمە)؛	zwanzigste (يىگىرمىنچى)
dreiβig (ئوتتۇز)؛	dreiβigste (ئوتتۇزىنچى)
vierzig (قىرىق)؛	vierzigste (قىرىقىنچى)

دەرىجە سانلار سۈپەتلەرگە ئوخشاش ئارتىكىل بىلەن ئىسىملارنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېلىدۇ ۋە ئىسىمنىڭ ئارتىكىلى بىلەن يالغۇز قوللانغىلى بولىدۇ، بۇنداق چاغدا 1 ـ ھەرپ چوڭ يېزىلىدۇ.

مەسىلەن:

der erste Schüler (1 ـ ئوقۇغۇچى)

der Erste (بىرىنچى)

der zweite Tag (2 ـ كۈن)

der Zweite (ئىككىنچى)

der siebte Monat (7 ـ ئاي)

der Siebte (يەتتىنچى)

das neunte Zimmer (9 ـ ئۆي)

das Neunte (توققۇزىنچى)

Heute ist der Zwanzigste (بۈگۈن ئايغا 20)

Er kommt am Achte (ئۇ ئاينىڭ سەككىزىدە كېلىدۇ)

Am einunddreiβigsten August habe ich Geburtstag .
(8 ـ ئاينىڭ31 ـ كۈنى مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈم)

Der erste April ist mein Glückstag .
(1 ـ ئاپرېل مېنىڭ تەلەيلىك كۈنۈم)

peter ist der Erste in der Klasse .
(پېتىر سىنىپتا بىرىنچى)

Das ist unser zweiter Laden .
(بۇ ئىككىنچى دۇكىنىمىز)

Die achte Frau links ist meine Mutter .
(سولدىن 8 ـ ئايال مېنىڭ ئاپام)

Wir leben im einundzwanzigsten Jahrhundert .
(بىز 21 ـ ئەسىردە ياشاۋاتىمىز)

Das vierte Auto gehört mir .
(4 ـ ماشىنا مېنىڭ)

2 . 2 . 4 . 3 . Die Bruchzahlen
(كەسىر سانلار)

پۈتۈن نەرسىنىڭ پارچىسىنى، بۆلەكلىرىنى ئىپادىلەيدىغان سان كەسىر سان دەپ ئاتىلىدۇ.

ئۇيغۇر تىلىدا كەسىر سانلار مەخرەجنى ۋە سۈپەتنى ئىپادىلەيدىغان ئىككى ساناق ساندىن تۈزۈلىدۇ. مەخرەج ئىپادىلەيدىغان ساناق سان «تىن،دىن» قوشۇمچىسى بىلەن بىرىكىپ ئالدىدا كېلىدۇ. ئاندىن سۈپەتنى ئىپادىلەيدىغان ساناق سان كېلىدۇ. (م: تۆتتىن ئۈچ،3 /4).

گېرمان تىلىدا كەسىر سانلار 1 دىن 20 گىچە بولغان سانلارغا « ـ tel»، 20 دىن چوڭ سانلارغا «stel ـ» قوشۇمچىسىنى ئۇلىنىشى بىلەن تۈزۈلىدۇ.

گېرمان تىلىدا كەسىر سانلار ئادەتتىكى ئوخشاش ئارتىكېل بىلەن ئۇلىنىدۇ. ئارتىكېل: «das».

پەقەت ئۆلچەم، ئېغىرلىق قاتارلىقلارنى ئىپادىلىگەندە سۈپەتلىك رولىنى ئويناىدۇ.

(ئۈچتىن بىر)	1 /3 ein Drittel
(تۆتتىن بىر)	1 /4 ein Viertel
(بەشتىن بىر)	1 /5 ein Fünftel
(يەتتىدىن بىر)	1 /7 ein Siebtel
(ئوندىن بىر)	1 /10 ein Zehntel
(يىگىرمىدىن بىر)	1 /20 ein Zwanzigstel
(ئوتتۇزدىن بىر)	1 /30 ein Dreißigstel
(يۈزدىن بىر)	1 /100 ein Hundertstel
(مىڭدىن بىر)	1 /1000 ein Tausendstel
(ئۈچتىن ئىككى)	2 /3 zwei Drittel

(تۆتتىن ئۈچ) 3 /4 drei Viertel

(بەشتىن ئىككى) 2 /5 zwei Fünftel

(ئوندىن توققۇز) 9 /10 neun Zehntel

(يۈزدىن ئىككى) 2 / 100 zwei Hundertstel

گېرمانچىدىمۇ ئۈيغۇرچىغا ئوخشاش 1 /2 نى «يېرىم» دەپ قوللىنىلىدۇ. «يېرىم» نى ئىسىم ئورنىدا ئىشلەتكەندە «die Halfte»، سۈپەت ئورنىدا ئىشلەتكەندە «halb» بولىدۇ.

(بىر يېرىم) 1 . 5 anderthalb

(ئىككى يېرىم) 2 . 5 zweieinhalb

(ئۈچ يېرىم) 3 . 5 dreieinhalb

(تۆت يېرىم) 4 . 5 viereinhalb

2 . 2 . 4 . 4 . Die unbestimmten Zahladjektive (مۆلچەر سان ـ سۈپەتلەر)

ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ سانىنى تەخمىنەن كۆرسىتىدىغان سانلار مۆلچەر سانلار دەپ ئاتىلىدۇ.

گېرمان تىلىدا مۆلچەر سانلار سۈپەت بولۇپ قوللىنىلىدۇ.

(ناھايىتى كۆپ) viel

(ئاز، بىر ئاز) wenig

(ھەربىر، يالغۇز) einzeln

(باشقا) andere

(باشقىسى) sonstige

(ھەر خىل) verschieden

(سانسىز، بىر سۈرە) zahllos

zahlreich (ناھايىتى كۆپ، بىر مۇنچە)

gesamt (ھەممىسى،)

ganz (پۈتۈن، ھەممىسى)

Alle solche Firmen sind gefährlich .
(مۇشۇ خىلدىكى پۈتۈن خەتەرلىك)

Ein solches Auto habe ich nie gesehen .
(مۇشۇنداق بىر ماشىنىنى ھېچ كۆرمىدىم)

Ein derartiges Buch habe ich nicht gelesen .
(مۇشۇنداق بىر كىتابنى ئوقۇمۇدۇم)

Wir suchen ein solches Haus .
(مۇشۇنداق بىر ئۆي ئىزدەۋاتىمىز)

Ich will solch einen Ball kaufen .
(مۇشۇنداق بىر توپ سېتىۋېلىشنى ئويلايمەن)

2 . 3 . Deklination des Adjektivs
(سۈپەتلەرنىڭ تۈرلىنىشى)

ئۇيغۇر تىلىدا باشقا سۆز تۈركۈملىرىگە سۈپەت ياسىغچى قوشۇمچىلارنىڭ قوشۇلۇشى ئارقىلىق ياسالغان سۈپەتلەر ياسالما سۈپەت دەپ ئاتىلىدۇ.

مەسىلەن:

ئىش + چان = ئىشچان

كۈچ + لۈك = كۈچلۈك

بۇ مىسالدىكى ئىشچان، كۈچلۈك بولسا ياسالما سۈپەتتۇر.

گېرمان تىلىدا سۈپەتلەر ئۆزى ئىسىم بىلەن بىرلىكتە قوللىنىلغاندا ئىسىمنىڭ ئالدىدىكى ئارتىكېلغا ئاساسەن تۆت كېلىش بويىچە تۈرلىنىپ كېلىدۇ، بۇ گېرمان تىلىدا Adjektiv deklination دەپ ئاتىلىدۇ.

1. ئىسىملار ئېنىق بولغان ئارتىكېل بىلەن كەلگەندە، ئارتىكېل بىلەن ئىسىمنىڭ ئارىسىدىكى سۈپەت تۆت كېلىش بويىچە تۆۋەندىكىچە تۈرلىنىپ كېلىدۇ.

بىرلىك:

Nominativ:	der gute Mann، (ياخشى ئەر)	die gute Frau، (ياخشى ئايال)	das gute Kind (ياخشى بالا)
Akkusativ:	den guten Mann، (ياخشى ئەرنى)	die gute Frau، (ياخشى ئايالنى)	das gute Kind (ياخشى بالىنى)
Dativ:	dem guten Mann، (ياخشى ئەرگە)	der guten Frau، (ياخشى ئايالغا)	dem guten Kind (ياخشى بالىغا)
Genitiv:	des guten Mannes، (ياخشى ئەرنىڭ)	der guten Frau، (ياخشى ئايالنىڭ)	dem guten Kindes؛ (ياخشى بالىنىڭ)

يۇقىرىقى مىساللاردىن كۆرۈۋالىمىزكى، ئىسىملارنىڭ ئارتىكېلى تۆت خىلىشكە ماس هالدا ئۆزگىرىش بىلەن بىرگە ئارتىكېل بىلەن ئىسىملىڭ ئارىسىدىكى سۈپەتكە:

Nominatiدا هەممىسىگە «e ـ» قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ كېلىدۇ.

Akkusativ دا ئەگەر ئىسىمنىڭ ئارتىكېلى «der» بولسا سۈپەتكە «en ـ» قوشۇمچىسى ئۇلىنىدۇ؛ ئارتىكېلى « der، das » بولسا سۈپەتكە «e ـ» قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ كېلىدۇ.

Dativ ۋە Genitiv لاردا سۈپەتلەرنىڭ ئارىسىغا ئوخشاشلا «e ـ» قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ كېلىدۇ.

كۆپلۈك:

Nominativ:	die guten Männer، (ياخشى ئەرلەر)	die guten Frau، (ياخشى ئاياللار)	die guten Kinder؛ (ياخشى بالىلار)

Akk: die guten Männer ‘die guten Frau ‘die guten Kinder
(ياخشى ئەرلەرنى) (ياخشى ئاياللارنى) (ياخشى بالىلارنى)

Dativ: den guten Männern ‘den guten Frauen ‘den guten Kindern؛
(ياخشى ئەرلەرگە) (ياخشى ئاياللارغا) (ياخشى بالىلارغا)

Genitiv: der guten Männer ‘der guten Frauen ‘der guten Kinder؛
(ياخشى ئەرلەرنىڭ) (ياخشى ئاياللارنىڭ) (ياخشى بالىلارنىڭ)

يۇقىرىدىكى مىساللاردىن كۆرۈۋالىمىزكى، كۆپلۈكنى بىلدۈرگەن ئىسىملارنىڭ ئالدىدىكى ئارتىكېل تۆت كېلىشكە ماس هالدا ئۆزگىرىش بىلەن بىرگە، سۈپەتكە تۆت كېلىشنىڭ هەممىسىدە ئوخشاش «en –» قوشۇمچىسى ئۇلىنىدۇ.

سۈپەتكە ئۇلىنىپ كەلگەن قوشۇمچىلارنى ئېسىمىزدە ئاسان تۇتۇش ئۈچۈن تۆۋەندىكىچە جەدۋەللەشتۈرىمىز.

بىرلىك:	Maskulinum	Femininum	Neutrum
Nominativ	– e	– e	– e
Akkusativ	– en	– e	– e
Dativ	– en	– en	– en
Genitivtiv	– en	– en	– en
كۆپلۈك:			
Nominativ	– en	– en	– en
Akkusativ	– en	– en	– en
Dativ	– en	– en	– en
Genitivtiv	– en	– en	– en

2. ئارتىكېل ئوخشاش قوللىنىلغان «بۇ» بىلەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان « dies –»، «شۇ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان « jen –»، «هەر» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان « jed –» قاتارلىق ئالماشلارنىڭ كەينىدە

كېلىدىغان سۈپەتلەر، يۇقىرىدا كۆرگىنىمىزگە ئوخشاش تۈرلىنىدۇ.

بۇ ئالماشلارنىڭ ئاخىرىغا ئىسىملارنىڭ ئارتىكېلىغا ئاساسەن « er ـ ، e ـ ، es» قوشۇلغۇچىلىرى ئۇلىنىدۇ.

مەسىلەن:

بىرلىك:	die–	jen–	jed–
der Mann (ئەر)	dieser Mann (بۇ ئەر)	jener Mann (شۇ ئەر)	jeder Mann (ھەر ئەر)
die Frau (ئايال)	diese frau (بۇ ئايال)	jene Frau (شۇ ئايال)	jede Frau (ھەر ئايال)
das Kind (بالا)	dieses Kind (بۇ بالا)	jenes Kind (شۇ بالا)	jedes Kind (ھەر بالا)
كۆپلۈك:			
die Männer (ئە.لە)	diese Männer (بۇ ئەرلەر)	jene Manner (شۇ ئەرلەر)	jede Manner (ھەر ئەرلەر)
die (ر)	diese frauen (بۇ ئاياللار)	jene Frauen (شۇ ئاياللار)	jede Frauen (ھەر ئاياللار)

diese gute Mann (بۇ ياخشى كىشى)

jene gute Frau (شۇ ياخشى ئايال)

jedes gute Kind (ھەر ياخشى بالا)

diese gute Männer (بۇ ياخشى كىشىلەر)

dieses alte Haus (بۇ كونا ئۆي)

jener neue Stuhl (شۇ يېڭى ئورۇندۇق)

3. «kein، keine» دىن كېيىن كەلگەن سۈپەتلەرگە سۈپەت ياسىغۇچى قوشۇمچىلارنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن تۈرلىنىدۇ.

بىرلىك:	Maskulinum	Femininum	Neutrum

:Nominativ

kein gutes Kind	keine gute Frau	kein guter Mann

:Akk

kein gutes Kind	keine gute Frau	keinen guten Mann

:Dativ

keinem guten Kind	keiner guten Frau	keinem guten Mann

:Genitiv

keines guten Kind	keiner guten Frau	keines guten Mann

كۆپلۈك:

:Nominativ

keine guten Kinder	keine guten Frauen	keine guten Männer

:Akk

keine guten Kinder	keine guten Frauen	keine guten Männer

:Dativ

keinen guten Kindern	keinen guten Frauen	keinen guten Männern

:Genitiv

keiner guten Kinder	keiner guten Frauen	keiner guten Männer

ئالماش «mein‹ meine‹ dein‹ dein‹ sein‹ seine‹ ihr‹ ihre‹ unser» لار بىلەن قوللىنىلغان سۈپەتلەرمۇ بولۇشسىز ئارتىكچل «kein‹ keine» بىلەن كېلىدىغان سۈپەتلەرگە ئوپمۇ ئوخشاش تۈرلىنىدۇ.

بۇ سۈپەتلەرنىڭ ئاخىرىغا ئۇلىنىدىغان قوشۇمچىلار تۆۋەندىكىچە:

بىرلىك:	Maskulinum	Femininum	Neutrum
Nominativ	– er	– e	– es
Akk	– en	– e	– es

Dativ	– en	– en	– en
Genitivtiv	– en	– en	– en

كۆپلۈك:

Nominativ	– en	– en	– en
Akk	– en	– en	– en
Dativ	– en	– en	– en
Genitivtiv	– en	– en	– en

مىساللار:

Mein kleiner Bruder ist 6 Jahre alt .
(كىچىك ئۇكام 6 ياشتا)

Das ist das Auto deines alten Freundes .
(بۇ بۇرۇنقى دوستۇڭنىڭ ماشىنىسى)

Die Sekretärin unseres neuen Chefs ist schön .
(يېڭى باشلىقىمىزنىڭ كاتىپى چىرايلىق)

Dieses Fahrrad gehört seinem jungen Vater .
(بۇ ۋېلىسىپىت ئۇنىڭ ياش دادىسىنىڭ)

Kein kluger Mensch kann diesen Wagen kaufen .
(ئەقىللىق بىر ئىنسان بۇ ماشىننى ئالماس)

Ich sehe da keinen bellenden Hund .
(ئۇ يەردە قاۋشىغان ئىت كۆرمىدىم)

Er macht keine guten photos .
(ئۇ ياخشى رەسىم تارتالمايدۇ)

Der Lehrer dankt seinem fleiβigen Schüler .
(ئوقۇتقۇچى تىرىشچان ئوقۇغۇچىلارغا رەھمەت ئېيتتى)

3. ئارتىكېلسىز قوللىنىلغان سۆپەتلەرنىڭ تۈرلىنىشى:

بىرلىك: Maskulinum Femininum Neutrum

Nominativ:	‘guter Mann (ياخشى ئەر)	‘gute Frau (ياخشى ئايال)	gutes Kind (ياخشى بالا)
Akk:	‘guten Mann (ياخشى ئەرنى)	‘gute Frau (ياخشى ئايالنى)	gutes Kind (ياخشى بالنى)
Dativ:	‘gutem Mann (ياخشى ئەرگە)	‘guter Frau (ياخشى ئايالغا)	gutem Kind (ياخشى بالغا)
Genitiv:	‘guten Mannes (ياخشى ئەرنىڭ)	‘guter Frau (ياخشى ئايالنىڭ)	guten Kindes (ياخشى بالنىڭ)

كۆپلۈك:

Nomonativ:	gute Männer	gute Frauen	gute Kinder
Akk:	gute Männer	gute Frauen	gute Kinder
Dativ:	guten Männern	guten Frauen	guten Kindern
Genitiv:	guter Männer	guter Frauen	guter Kinder

بۇ خىلدىكى سۆپەتلەرگە قوشۇلىدىغان قوشۇمچىلار:

بىرلىك:	Maskulinum	Femininum	Neutrum
Nominativ:	– er	– e	– es
Akk:	– en	– e	– es
Dativ:	– em	– er	– em
Genitiv:	– en	– er	– en

كۆپلۈك:

Nominativ:	– e	– e	– e
Akk:	– e	– e	– e
Dativ:	– en	– en	– en
Genitiv:	– er	– er	– er

«ئىككى، ئۈچ، تۆت، ...» كە ئوخشاش سان سۈپەتلەرمۇ ۋە «mach (بەزى)، solch (مۇشۇنداق بىر)، viel (كۆپ)، wenig (ئاز)، welch (قايسى)، etwas (بىرئاز)، mehr (كۆپ)» غا ئوخشاش سۆزلەرمۇ يۇقىرىدىكى سۈپەتلەرگە ئوخشاش تۈرلىنىپ كېلىدۇ.

مەسىلەن:

drei alte Autos	(ئۈچ كونا ماشىنا)
sechs kleine Flaschen	(ئالتە كىچىك بوتۇلكا)
neuen kleine kinder	(9 كىچىك بالا)
solche guter Mensch	(مۇشۇنداق ياخشى ئىنسان)
solche teure Kleider	(مۇشۇنداق قىممەت كىيىم)
viel neue Schüler	(كۆپلىگەن يېڭى ئوقۇغۇچىلار)
wenig gutes Essen	(ئاز ياخشى تاماق)
etwas dickes Papier	(بىرئاز قېلىن قەغەز)
etwas warmes Wasser	(بىرئاز قىزىق سۇ)

4. ئېنىق بولمىغان ئارتىكېل «ein، eine» دىن كېيىن كەلگەن سۈپەتلەرنىڭ تۈرلىنىشى.

بىرلىك:	Maskulinum	Femininum	Neutrum
Nominativ:	ein guter Mann (ياخشى بىر ئەر)	eine gute Frau (ياخشى بىر ئايال)	ein gutes Kind (ياخشى بىر بالا)
Akku:	einen guten Mann (ياخشى بىر ئەرنى)	eine gute Frau (ياخشى بىر ئايالنى)	ein gutes Kind (ياخشى بىر بالىنى)
Dativ:	einem guten Mann (ياخشى بىر ئەرگە)	einer guten Frau (ياخشى بىر ئايالغا)	einem guten Kind (ياخشى بىر بالىغا)

eines guten Kindes	einer guten Frau	eines guten Mannes	:Genitiv
(ياخشى بىر بالىنىڭ)	(ياخشى بىر ئايالنىڭ)	(ياخشى بىر ئەرنىڭ)	

كۆپلۈك:

gute Kinder	gute Frauen	gute Männer	:Nominativ
gute Kinder	gute Frauen	gute Männer	:Akku
guten Kindern	guten Frauen	guten Männern	:Dativ
guter Kinder	guter Frauen	guter Männer	:Genitiv

سۈپەتكە ئۇلانغۇچى قوشۇمچىلار:

Neutrum	Femininum	Maskulinum	بىرلىك:
– es	– e	– er	:Nominativ
– es	– e	– en	:Akk
– en	– en	– en	:Dativ
– en	– en	– en	:Genitiv

كۆپلۈك:

– e	– e	– e	:Nominativ
– e	– e	– e	:Akk
– en	– en	– en	:Dativ
– er	– er	– er	:Genitiv

مىسالالر:

eine schöne Blume	(چىرايلىق بىر گۈل)
eine berühmter Künstler	(داڭلىق بىر سەنئەتكار)
ein freches Kind	(كەپسىز بىر بالا)
einen fremden Arzt	(چەت ئەللىك بىر دوختۇرنى)
einem jungen Studenten	(ياخشى بىر ئوقۇتقۇچىغا)
einer groβen Schule	(چوڭ بىر مەكتەپكە)

(سەت بىر قىزغا) einem häßlichen Mädchen

(ئۆلۈپ كەتكەن بىر پروفېسسورنىڭ)

eines verstorbenen Professors

(يېڭى بىر ئۆينىڭ) eines neuen Hauses

(تىرىشچان بىر قىز ئوقۇغۇچىنىڭ) einer fleißigen Schülerin

(چىرايلىق گۈللەر) schöne Blumen

(داڭلىق سەنئەتچىلەر) berühmte Künstler

(كەپسىز بالىلار) freche Kinder

(چەت ئەللىك دوختۇرنى ياكى چەت ئەللىك دوختۇرلار)

fremde Ärzte

(ياخشى ئوقۇغۇچىلارغا) jungen Studenten

(چوڭ مەكتەپلەرگە) großen Schulen

(سەت قىزلارغا) häßlichen Mädchen

(ئۆلگەن پروفېسسورلارنىڭ) verstorbener Professoren

(يېڭى ئۆيلەرنىڭ) neuer Häuser

(تىرىشچان قىز ئوقۇغۇچىلارنىڭ) fleißiger Schülerinnen

يۇقىرىدىكى مىساللاردىكى Akkusativ كېلىشتىكى ئارتىكېل «der» بولغان ئىسىملاردىن باشقىلارنى ھەم Nominativ كېلىش بىلەن ھەم Akkusativ كېلىش بىلەن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىشقا بولىدۇ، چۈنكى ھەر ئىككى كېلىشنىڭ سۈپەت ياسىغۇچى قوشۇمچىلىرى ئوخشاش بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇلارنىڭ قانداق كېلىشتە كەلگەنلىكىنى جۈملە ئىچىدىكى مەنىسىگە ۋە ئىسىمنى قانداق مەقسەتتە قوللانغانلىقىغا قاراپ ھۆكۈم قىلىمىز.

مەسىلەن:

Nominativ كېلىشتىكى (تەرجىمىسى) Akkusativ keli كېلىشتىكى (تەرجىمىسى)

eine schöne Blume؛ (چىرايلىق بىر گۈل) (چىرايلىق بىر گۈلنى)

ein frches Kind؛ (كەپسىز بىر بالا) (كەپسىز بىر بالىنى)
schöne Blumen؛ (چىرايلىق گۈللەر) (چىرايلىق گۈللەرنى)
freche Kinder؛ (كەپسىز بالىلار) (كەپسىز بالىلارنى)
fremde Arzte؛ (چەت ئەللىك دوختۇرلار) (چەت ئەللىك دوختۇرلارنى)

ئارتىكىل «der» بولغان ئىسىملارنىڭ Dativ بىلەن Genitiv دىمۇ سۈپەت ياسىغۇچى قوشۇمچىلىرى ئوخشاش بولۇپ، ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلغاندا جۈملە ئىچىدىكى مەنىسى ۋە قوللىنىلغان مەقسەتكە قاراپ تەرجىمە قىلىمىز.

مەسىلەن:

Dativ كېلىشتىكى تەرجىمىسى	Genitiv كېلىشتىكى تەرجىمىسى

einer groβen Schulen؛ (چوڭ بىر مەكتەپكە) (چوڭ بىر مەكتەپنىڭ)
einer fleiβigen Schülerin؛ (تىرىشچان بىر قىز ئوقۇغۇچىغا)
(تىرىشچان بىر قىز ئوقۇغۇچىنىڭ)

5. گېرمان تىلىدىكى سۈپەتلەرنىڭ تۈرلىنىشى ئاساسەن يۇقىردا سۆزلىگەن قائىدىلەر بويىچە تۈرلىنىدۇ لېكىن بەزى سۈپەتلەرنىڭ تۈرلىنىشى يۇقىرىدىكى قائىدىلەرگە بويسۇنمايدۇ. بۇ گېرمان تىلىدىكى ئالاھىدە ئەھۋاللار.

مەسىلەن:

ئاخىرى «el – ،abel – ،ibel –» بىلەن ئاخىرلاشقان سۈپەتلەر قانداق كېلىشتە تۈرلىنىشتىن قەتئىينەزەر، ئاخىرقى سوزۇق تاۋۇش «e –» چۈشۈپ قالىدۇ.

dunkel؛ (قاراڭغۇ)
ein dunkles Zimmer؛ (قاراڭغۇ بىر ئۆي)
akzeptabel؛ (قوبۇل قىلىش، ئېتىراپ قىلىش)
ein akzeptables Angebot؛ (قوبۇل قىلىشقا بۇلىدىغان بىر تەكلىپ)

sensibel؛ (زېرەك)

ein sensibles Mädchen؛ (زېرەك بىر قىز)

nobel؛ (ئىسىل، ئاجايىپ)

ein nobel Herr؛ (ئىسىل بىر ئەپەندى)

2 . 4 . Die Komporation der Adjetive (سۈپەت دەرىجىلىرى)

ئادەم ۋە نەرسىلەردە بولىدىغان بىر خىل تۈردىكى سۈپەتلەرنىڭ بىر بىرىدىن ئارتۇق ياكى كەملىك دەرىجىسى جەھەتتىن پەرقلىنىش، سۈپەت دەرىجىلىرى دەپ ئاتىلىدۇ.

ئۇيغۇر تىلىدا سۈپەتلەر بەش دەرىجىگە بۆلۈنىدۇ:

ئەسلى دەرىجە: قارا، ئېگىز

سېلىشتۇرما دەرىجە: قارىراق، ئېگىزرەك

3. ئاشۇرما دەرىجە: قاپقارا، بەك ئېگىز

4. كېمەيتمە دەرىجە: قارامتۇل، پاكارراق

5. ئەركىلەتمە دەرىجە: قارىغىنا، ئېگىزگىنە

گېرمان تىلىدا سۈپەت دەرىجىلىرى «der Komparation» ياكى «Vegleichsfomen» دېيىلىدۇ.

گېرمان تىلىدىكى سۈپەت دەرىجىلىرى ئۈچ دەرىجىگە بۆلۈنىدۇ:

1 . Der positiv؛ (ئەسلى دەرىجە)

2 . Der Komparativ؛ (سېلىشتۇرما دەرىجە)

3 . Der Superlativ؛ (ئاشۇرما دەرىجە)

2 . 4 . 1 . Der Positiv
(ئەسلى دەرىجە)

شەيئىلەرنىڭ خۇسۇسىيىتىنى سېلىشتۇرماي، ئاشۇرماي، كېمەيتمەي ئادەتتىكىچە ئىپادىلەيدىغان سۆپەت شەكلى ئەسلى دەرىجە دەپ ئاتىلىدۇ.

هازىرغىچە كۆرگىنىمىز ۋە ئىشلىتىۋاتقان سۆپەتلىرىمىزنىڭ ھەممىسى سۆپەتلەرنىڭ ئەسلى دەرىجىسى.

jung؛ (ياش)　　stark؛ (كۈچلۈك)

groβ؛ (چوڭ)　　nützlich؛ (يارامليق)

lang؛ (ئۇزۇن)　　weich؛ (يۇمشاق)

2 . 4 . 2 . Der Komparativ
(سېلىشتۇرما دەرىجە)

شەيئىلەنىڭ خۇسۇسىيىتىنى ئۆزئارا سېلىشتۇرۇپ، بىرنى ئىككىنچىدىن ئاشۇرۇپ ياكى كېمەيتىپ كۆرسىتىدىغان سۆپەت شەكلى ئاشۇرما دەرىجە دەپ ئاتىلىدۇ.

گېرمان تىلىدا سېلىشتۇرما دەرىجە ئەسلى دەرىجىدىكى سۆپەتلەرنىڭ ئاخىرىغا « er ـ» قوشۇمچىسىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ.

Positiv:	Komparativ:
klein(كىچىك)	kleiner(كىچىكرەك)
schön(چىرايلىق)	schöner(چىرايلىقراق)
billig(ئەرزان)	billiger(ئەرزانراق)
reich(باي)	reicher(بايراق)
dick(قېلىن)	dicker(قېلىنراق)
fleiβig(تىرىشچان)	fleiβiger(تىرىشچانراق)

schnell(چاپسان)　　schneller(چاپسانراق)

سېلىشتۇرما دەرىجىدىكى بەزى سۆپەتلەردىكى سوزۇق تاۋۇش «o،a ، u» لارنىڭ ئۈستىگە ئىككى چېكىت قويۇلۇپ «ü، ö،ä» قىلىپ يېزىلىدۇ.

Positiv:	Komparativ:
groß(چوڭ)	größer(چوڭراق)
jung(ياش)	jünger(ياشراق)
alt(قېرى)	älter(قېرىراق)
arm(كەمبەغەل)	ärmer(كەمبەغەلرەك)
schwach(ئورۇق)	schwächer(ئورۇقراق)
stark(كۈچلۈك)	stärker(كۈچلۈكرەك)
hart(قاتتىق)	härter(قاتتىقراق)
warm(ئىسسىق)	wärmer(ئىسسىقراق)

سېلىشتۇرما دەرىجىدىكى سۆپەتلەر، ئاخىرى «el – ، er –» بىلەن ئەلگەن سۆپەتلەردىكى ئاخىرقى سوزۇق تاۋۇش «e» چۈشۈپ قېلىش بىلەن ياسىلىدۇ.

Positiv:	Komparativ:
teuer(قىممەت)	teurer(قىممەترەك)
dunkel(قاراڭغۇ)	dunkler(قاراڭغۇراق)
sauer(چۈچۈمەل)	saurer(چۈچۈمەلرەك)
edel(ساق، ئېسىل)	edler(ساقراق، ئېسىلرەك)

2 . 4 . 3 . Der Superlativ
(ئاشۇرما دەرىجە)

شەيئىلەرنىڭ بەلگىسىنى، خۇسۇسىيىتىنى ئادەتتىكىدىن ئاشۇرۇپ

كۆرسىتىدىغان سۈپەت شەكلى ئاشۇرما دەرىجە دەپ ئاتىلىدۇ.

گېرمان تىلىدا «Suprativ»، سۈپەتلەرنىڭ ئەسلى شەكلىگە «st ـ، est» قوشۇمچىلىرىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ياسىلىدۇ.

Positiv:	Komparativ:
klein(كىچىك)	kleinst(ئەڭ كىچىك)
schön(چىرايلىق)	schönst(ئەڭ چىرايلىق)
fleißig(تىرىشچان)	fleißigst(ئەڭ تىرىشچان)
bunt(رەڭلىك)	buntest(رەڭمۇ ـ رەڭ)
süß(تاتلىق)	süßest(ئەڭ تاتلىق)
wenig(ئاز)	wenigst(ئەڭ ئاز)
weit(يىراق)	weitest(بەك يىراق)
bekannt(مەشھۇر)	bekanntest(ئەڭ مەشھۇر)
glaubhaft(ئىشەنچلىك)	glaubhaftest(ئەڭ ئىشەنچلىك)

ئاشۇرما دەرىجىدە بەزى سۈپەتلەرنىڭ سوزۇق تاۋۇشى «u، o،a» نىڭ ئۈستىگە ئىككى چېكىت قوشۇلۇپ تاۋۇش ئۆزگىرىپ «ü، ö،ä» بولىدۇ.

Positiv:	Komparativ:
alt(قېرى)	ältest(بەك قېرى)
kalt(سوغۇق)	kältest(قاتتىق سوغۇق)
lang(ئۇزۇن)	längst(ئەڭ ئۇزۇن)
warm(ئىسسىق)	wärmst(ئەڭ ئىسسىق)
rot(قىزىل)	rötest(قىپقىزىل)
gesund(ساغلام)	gesündest(بەك ساغلام)

ئاشۇرما دەرىجىدىكى سۈپەتلەر ئادەتتىكى سۈپەتلەرگە ئوخشاش ئارتىكىل بىلەن ئىسىمنىڭ ئارىسىدا كېلىپ ھەرقايسى كېلىشلەرگە ماس ھالدا تۇرلىنىدۇ.

Nominativ: der älteste Lehrer (ئەڭ قېرى ئوقۇتقۇچى)
Akku: den ältesten Lehrer (ئەڭ قېرى ئوقۇتقۇچىنى)
Dativ: dem ältesten Lehrer (ئەڭ قېرى ئوقۇتقۇچىغا)
Genitiv: des ältesten Lehrer (ئەڭ قېرى ئوقۇتقۇچىنىڭ)

ئاشۇرما دەرىجىدىكى سۈپەتلەر جۈملە ئىچىدە يالغۇز قوللىنىلغاندا، سۆز ئالدى قوشۇلغۇچى «an» بىلەن ئارتىكىل «dem» نىڭ قوشۇلۇشىدىن تۈزۈلگەن سۆز ئالدى قوشۇلغۇچىسى «am» قوشۇلۇپ كېلىپ، ئاخىرىغا «en ـ» قوشۇلغۇچىسى ئۇلىنىدۇ.

schönst (ئەڭ چىرايلىق) am schönsten (ئەڭ چىرايلىق)
billigst (ئەڭ ئەرزان) am billigsten (ئەڭ ئەرزان)
längst (ئەڭ ئۇزۇن) am längsten (ئەڭ ئۇزۇن)
größt (ئەڭ چوڭ) am größten (ئەڭ چوڭ)

Dieser Schüler ist am fleißigsten (بۇ ئوقۇغۇچى ئەڭ تىرىشچان)
Sein Sohn ist am klügsten (ئۇنىڭ ئوغلى ئەڭ ئەقىللىق)
Dieses Bild ist am schönsten (بۇ رەسىم ئەڭ چىرايلىق)

قائىدىگە چۈشىمەيدىغان سۈپەت دەرىجىلىرى:

Positiv:	Komparativ:	Superlativ:
gut (ياخشى)	besser (ياخشىراق)	best, am besten (ئەڭ ياخشى)
hoch (ئېگىز)	höher (ئېگىزرەك)	höchst, am höcjsten (ئەڭ ئېگىز)
nahe (يېقىن)	näher (يېقىنراق)	nächst, am nächsten (ئەڭ يېقىن)
wenig (ئاز)	minder (ئازراق)	mindest, am mindesten (ئەڭ ئاز)

2 . 4 . 4 . Sätz mit den Vergleichsformen (سۈپەت دەرىجىلىرى بىلەن كەلگەن جۈملىلەر)

1. ئوخشاشلىقنى بىلدۈرىدىغان «so. . . wie» بولسا باغلىغۇچى «so» بىلەن «wie» دىن تۈزۈلگەن بولۇپ تۆۋەندىكىدەك جۈملە شەكىللىدە كېلىدۇ.

so . . . . . wie (... چىلىك، گە ئوخشاش)

so klein wie (... گە ئوخشاش كىچىك)

so hoch wie (.... گە ئوخشاش چوڭ)

so teuer wie (... چىلىك قىممەت)

Hans ist so groß wie Paul .
(ھانس پائۇلچىلىك چوڭ)

Der Lehrer ist so alt wie unser Vater .
(ئوقۇتقۇچى دادام دىمەتلىك)

Diese Fragen sind so schwer wie die anderen .
(بۇ سوئاللار باشقا سوئاللارغا ئوخشاش قىيىن)

Sie ist so klug wie Ihr Sohn .
(ئۇ سىزنىڭ ئوغلىڭىزغا ئوخشاش ئەقىللىق)

2. سىلىشتۇرما دەرىجىلەرنى بىلدۈرۈپمۇ كېلىدۇ.

genauso (ئوخشاش)

doppelt so (ئىككى ھەسسىسگە)

dreimal so (ئۈچ ھەسسىسگە)

Die Tür ist genauso groß wie das Fenster .
(ئىشىك دەرىزىگە ئوخشاش چوڭلۇقتا)

Der Korb ist doppelt so schwer wie meine Tasche .
(سېۋەت مېنىڭ سومكامنىڭ ئىككى ھەسسىسچىلىك ئېغىر)

Sein Haus ist dreimal so groß wie unser Büro .
(ئۇنىڭ ئۆيى بىزنىڭ ئىشخانىنىڭ ئۈچ ھەسسىچىلىك چوڭلۇقتا)

بەزى سۈپەتلەر سىلىشتۇرما دەرىجىنى بىلدۈرگەندە سۈپەتلەرنىڭ ئاخىرىغا « er ـ» قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ، جۈملە ئىچىدە «als» بىلەن بىرگە كېلىدۇ.

klein(كىچىك)

kleiner(كىچىكرەك)

kleiner als . . . .(دىن كىچىكرەك)

Ein Turm ist höher als ein Haus .
(بىر مۇنار بىر ئۆيدىن ئېگىزرەك)

Sie ist kürzer als meine Schwester .
(ئۇ مېنىڭ سىڭلىمدىن پاكارراق)

Er verdient mehr als ich .
(ئۇ مەندىن كۆپرەك تاپىدۇ)

Ich laufe schneller als Inge .
(مەن ئىنىمدىن تېزرەك يۈگرەيمەن)

3. ئاشۇرما دەرىجىنى بىلدۈرىدىغان سۈپەتلەرنىڭ جۈملە ئىچىدە كېلىشى.

Dieser Stuhl ist am besten .
(بۇ ئورۇندۇق ئەڭ ياخشى)

Dieses Auto ist am schnellsten .
(بۇ ماشىنا بولسا ئەڭ تېز)

4. بەزى سۈپەتلەرنى ئاشۇرما دەرىجىسىدە قوللىنىش ئۈچۈن ئارىسىغا «und» باغلىغۇچىنى قوشۇپ، سۈپەتنى تەكرارلايمىز.

Das Wasser wird wärmer und wärmer .
(سۇ بارغانسېرى ئىسسىيدۇ)

Das Wetter wird kälter und kälter .
(ھاۋا بارغانسېرى سوغۇق بولىدۇ)

Sie wird dicker und dicker .
(ئۇ بارغانسېرى سەمرىيدۇ)

سۈپەتنىڭ ئالدىغا «mehr und mehr» قوشۇلۇپ كېلىپ ئاشۇرما دەرىجىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇيغۇرچىدا «بارغانسېرى» دېگەن مەنىنى بىلدۈ-رىدۇ.

Sie wird mehr und mehr schön .
(ئۇ بارغانسېرى گۈزەللىشىدۇ)

Fleisch wird mehr ung mehr teuer .
(گۆش بارغانسېرى قىممەتلىشىدۇ)

5. « ... desto .... je» دېگەن باغلىغۇچىلار ئىككى سۈپەت سې-لىشتۇرما دەرىجىسى بىلەن بىرگە قوللىنىپ ، ئىككى سۈپەتنىڭ ئاشۇرما دەرىجىسىنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ .

ئۇيغۇرچىدا «قانچە ... بولسا ... شۇنچە ... » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ .

je kleiner desto besser .
(قانچە كىچىك بولسا شۇنچە قىممەت)

je besser desto teuerer .
(قانچە ياخشى بولسا شۇنچە قىممەت)

6 . «بەك» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان «ziemlich » دېگەن سۈپەتمۇ سۈپەت دەرىجىسىنى بىلدۈرىدۇ .

Er ist ziemlich groß.
(ئۇ بەك چوڭ)

Wir sind ziemlich müde .
(بىز بەك قېرىپ كەتتۇق)

7 . « بەكلا » دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان سۆز ئالدى قوشۇلغۇچىسى « zu» سۈپەتنىڭ ئالدىدا كېلىپ ، ئاشۇرما دەرىجىنى بىلدۈرىدۇ .

Diese Mauer ist zu hoch .
(بۇ تام بەكلا ئېگىزكەن)

Er ist zu faul .
(ئۇ بەكلا هورۇن)

Äkräm ist zu still .
(ئەكرەم بەكلا جىمغۇر)

8 . so . . . wie möglich / möglichst

« مۇمكىنقەدەر » دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان بۇ ئىككى سۆز سۈ-
پەتلەر بىلەن بىللە قوللىنىپ ، ئاشۇرما دەرىجىنى تۇزىدۇ .

so stark wie möglich .
(مۇمكىنقەدەر كۈچلۈك)

so groß wie möglich .
(مۇمكىنقەدەر چوڭ)

möglichst klein .
(مۇمكىنقەدەر كىچىك)

möglichst lang .
(مۇمكىنقەدەر ئۇزۇن)

Das Zimmer soll so groß wie möglich sein .
(ئۆي مۇمكىنقەدەر چوڭ بولسۇن)

Wir suchen möglichst junge Techniker .
(بىز مۇمكىنقەدەر ياش تېخنىكلارنى ئىزدەيمىز)

2 . 4 . 5 . Adjektive ohne Vergleichsform (دەرىجىسىز سۈپەتلەر)

بەزى سۈپەتلەر يا سېلىشتۇرما يا ئاشۇرما دەرىجىدە كەلمەيدۇ .
مەسىلەن :

schriftlich (يېزىقچە)

müdlich (ئېغىزچە)

ledig (بويتاق)

tot (ئۆلۈم)

stumm (گاچا)

sterblich (ئۆلەرمەن)

rund (يۇمىلاق)

lebendig (جانلىق)

nackt (يالاڭغاچ)

viereckig (تۆتبۇلۇڭ)

unglaublich (مۇمكىن ئەمەس)

kinderlos (بالىسىز)

unrettbar (قۇتۇلغۇلى بولمايدىغان)

obdachlos (ئۆيسىز يېتىم ـ يېسىرلار)

lila (سۆسۈن رەڭ)

oliv (زەيتۇن رەڭ)

halb (يېرىم)

rosa (ھال رەڭ)

einzig (بىردىن ـ بىر)

zwei (ئىككى)

3 . Das Verb
(پېئىل)

ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ ئىش ھەرىكەتنى ھەم ھالىتىنى بىلدۈرىدىغان سۆز تۈركۈمى پېئىل دەپ ئاتىلىدۇ.

kommen(كەلمەك)

schlafen(ئۇخلىماق)

helfen(ياردەم ئەتمەك)

regnen(يامغۇر ياغماق)

bleiben(قالماق)

schreiben(يازماق)

gehen(ماڭماق، كەتمەك)

erfrieren(مۇزلىماق)

3 . 1 . Die Gruppe der Verben
(پېئىل گۇرۇپپىلىرى)

پېئىللار مەنە ۋە گرامماتىكىلىق خۇسۇسىيىتىگە ئاساسەن ئىشلىتىلىش جەھەتتىن ھەر خىل گۇرۇپپىلارغا بۆلىنىدۇ.

3 . 1 . 1 . Bedeutungsnruppen
(مەنە گۇرۇپپىلىرى)

پېئىللار مەنىسىگە ئاساسەن ئۈچ گۇرۇپپىغا بۆلىنىدۇ.

1 · Handlungsverben (هەرىكەت، پائالىيەتنى ئىپادىلەيدىغان پېئىللار)

2 · Vorgangsverben (ۋەقە، ئۆزگىرىشلەرنى ئىپادىلەيدىغان پېئىللار)

3 · Zustandsverben (ۋەزىيەتنى ئىپادىلەيدىغان پېئىللار)

Handlungsverben:

spielen (ئويناش)

gehen (كەتمەك)

lachen (كۈلمەك)

kommen (كەلمەك)

laufen (يۈگۈرمەك)

Vorgangsverben:

fallen (يىقىلىپ چۈشمەك)

erfrieren (مۇزلاش)

fiebern (قىزىماق)

verbiühen (سولاشماق)

Zustandsverben:

stehen (تۇرماق)

liegen (ياتماق)

wohnen (بىر يەردە ئولتۇراقلاشماق)

bleiben (قالماق)

3 . 1 . 2 . Vollverben, Hillsverben
(تولۇق پېئىل، ياردەمچى پېئىل)

گېرمان تىلىدا پېئىللار گراماتىكىلىق خۇسۇسىيىتىگە ئاساسەن تولۇق پېئىل ۋە ياردەمچى پېئىل دەپ ئىككى تۈرگە بۆلىنىدۇ.

1 . Vollverben
(تولۇق پېئىل)

گېرمان تىلىدىكى تولۇق پېئىل ئۇيغۇر تىلىدىكى مۇستەقىل پېئىلغا ئوخشاپ كېتىدۇ، يەنى ئۆز ئالدىغا جۈملە بۆلىكى بولۇپ كېلەلەيدۇ. ناھايىتىمۇ ئاز سانداكى ياردەمچى پېئىللاردىن باشقا ھەممىسى تولۇق پېئىللارغا كىرىدۇ.

مىسال:

Mijit bekommt einen Brief .
(مىجىت بىر خەت تاپشۇرۇۋېلىۋاتىدۇ)

Wir gehen heute ins Kino .
(بۈگۈن كىنوغا بارىمىز)

Die Kinder spielen im Garten .
(بالىلار باغچىدا ئويناۋاتىدۇ)

Rinat fährt heute nach England .
(رىنات بۈگۈن ئەنگلىيىگە ماڭىدۇ)

2 . Hilfsverben
(ياردەمچى پېئىل)

ئۆز ئالدىغا جۈملە بولىكى بولۇپ كېلەلمەيدىغان، باشقا سۆزلەر بىلەن

بىرىكمىپ قوشۇمچە مەنە بىلدۈرىدىغان پېئىل، يارىدەمچى پېئىل دەپ ئاتىلىدۇ.

گېرمان تىلىدا يارىدەمچى پېئىلغا كىرىدىغان ئاساسلىق ئۈچ پېئىل بار:

haben, sein, werden .

بۇ ئۈچ پېئىلدىن باشقا يەنە ئالتە مودال پېئىل بار:

können, dürfen, müssen, sollen, wollen, mögen .

haben(ئىگە بولماق) پېئىلنىڭ هازىرقى ۋە ئۆتكەن زامانىدىكى تۈرلىنىشى:

شەخسلەر:	Präsens:	Präteritum:	Perfekt:
(بىرلىك:)	(هازىرقى. ز)	(ئۆتكەن. ز)	(ئۆتكەن. ز)
(1 ـ شەخس) ich	habe	hatte	habe .... gehabt
(2 ـ شەخس) du	hast	hattest	hast .... gehabt
(3 ـ شەخس) er	hat	hatte	hat .... gehabt
(3 ـ شەخس) sie	hat	hatte	hat .... gehabt
(3 ـ شەخس) es	hat	hatte	hat .... gehabt
كۆپلۈك:			
(1 ـ شەخس) wir	haben	hatten	haben .... gehabt
(2 ـ شەخس) ihr	habt	hattet	habt .... gehabt
(3 ـ شەخس) sie	haben	hatten	haben .... gehabt
ھۆرمەت بىلەن ئاتاش:			
(2 ـ شەخش) Sie	haben	hatten	haben .... gehabt

sein(بولسا، مەۋجۇت) يارده‌مچى پېئىللىنىك هازىرقى ۋە ئۆتكەن زا-
ماندا تۈرلىنىشى:

شەخسلەر:	Präsens:	Präteritum:	Perfekt:
(بىرلىك:)	(هازىرقى. ز)	(ئۆتكەن. ز)	(ئۆتكەن. ز)
1) شەخس ich	bin	war	bin . . . . gewesen
2) شەخس du	bist	warst	bist . . . . gewesen
3) شەخس er	ist	war	ist . . . . gewesen
3) شەخس sie	ist	war	ist . . . . gewesen
3) شەخس es	ist	war	ist . . . . gewesen
كۆپلۈك:			
1) شەخس wir	sind	waren	sind . . . . gewesen
2) شەخس ihr	seid	wart	seid . . . . gewesen
3) شەخس sie	sind	waren	sind . . . . gewesen
2) شەخس Sie	sind	waren	sind . . . . gewesen

werden(بولماق) يارده‌مچى پېئىللىنىك هازىرقى ۋە ئۆتكەن زاماندا
تۈرلىنىشى:

شەخسلەر:	Präsens:	Präteritum:	Perfekt:
(بىرلىك:)	(هازىرقى. ز)	(ئۆتكەن. ز)	(ئۆتكەن. ز)
1) شەخس ich	werde	wurde	bin . . . . geworden
2) شەخس du	wirst	wurdest	bist . . . . geworden
3) شەخس er	wird	wurde	ist . . . . geworden
3) شەخس sie	wird	wurde	ist . . . . geworden

(3 ـ شەخس) es wird wurde geworden ist . . . .

كۆپلۈك:

(1 ـ شەخس) wir werden wurden geworden sind . . . .

(2 ـ شەخس) ihr werdet wurdet geworden sind . . . .

(3 ـ شەخس) sie werden wurden geworden sind . . . .

(2 ـ شەخس) Sie werden wurden geworden sind . . . .

3 . Modal verben (مودال پېئىل)

مودال پېئىللارنى ئۇيغۇرچىغا ئۇدۇل تەرجىمە قىلىش مۇمكىن ئەمەس، بۇ پېئىللار چوقۇم بىر مۇستەقىل پېئىل بىلەن بىرلىكتە قوللىنىلىدۇ ۋە بۇ پېئىللار جۈملىدىكى ئىپادىلىمەكچى بولغان مەقسەتكە ئاساسەن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىنىدۇ.

können(بىر نەرسىنى قىلىشقا ئىقتىدارلىق بولماق)

dürfen(بىر نەرسىنى قىلىشقا رۇخسەتكە ئىگە بولماق)

müssen(بىر نەرسىنى قىلىشقا مەجبۇر بولماق)

sollen(بىر نەرسىنى قىلىشقا مەجبۇر بولماق، كېرەكلىك بولماق)

wollen(بىر نەرسىنى قىلىش ئارزۇسىدا بولماق)

mögen(بىر نەرسىنى خالىماق، قىلىش ئارزۇسىدا بولماق)

بۇ ئالتە مودال پېئىلدىن باشقا يەنە مۇستەقىل پېئىل گۇرۇپپىسىغا

تەۋە بولغان، شۇنىڭ بىلەن مودال پېئىللىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە پې-
ئىللار بار. ئەڭ كۆپ ئىشلىتىلىدىغانلار:

lassen (قالدۇرماق)

sehen (كۆرمەك)

hören (ئاڭلىماق)

helfen (ياردەم قىلماق)

lernen (ئۆگەنمەك)

gehen (كەتمەك)

مودال پېئىل جۈملىدە ئالدىدا كەلگەندە شەخس كېلىشكە ئاساسەن تۈرلىنىپ، ئاخىرىدا، كەلگەندە پېئىل بولسا توپ پېئىل (تۈرلەنمىگەن) شەكلىدە كېلىدۇ.

مىسال:

Mein Bruder kann gut singen .
(مېنىڭ ئۇكام ياخشى ناخشا ئېيتالايدۇ)

Ich muβ dieses Buch lesen .
(مەن چوقۇم بۇ كىتابنى ئوقۇشۇم كېرەك)

Wir dürfen dieses Zimmer nich betreten .
(بۇ ئۆيگە كىرەلمەيمىز)

Ich sehe den Vater Kommen .
(دادامنىڭ كېلىۋاتقىنىنى كۆرىۋاتىمەن)

Wir hören Klaus singen .
(كىلائۇسنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلاۋاتىمىز)

Er hilft dem kranken Mann gehen .
(ئاغرىق ئەر كىشىنىڭ مېڭىشىغا ياردەم قىلىۋاتىمەن)

يۇقىرىدىكى مىساللاردىكى singen، lesen، betreten، kommen، gehen دېگەن پېئىللار جۈملىنىڭ ئاخىرىدا ئەسلى ھالىتىدە كەلدى.

3 . 2 : Die Bildung der Verbformen
(پېئىل ئۇلگىلىرىنىڭ قۇرۇلمىسى)

گېرمان تىلىدىمۇ جۈملىنى ھاسىل قىلغۇچى پېئىل باشقا تىللارغا ئوخشاش ھەر خىل كاتېگورىيىلەر نۇقتىسىدىن تەھلىل قىلىنىدۇ.

پېئىلنىڭ قۇرۇلما كاتېگورىيىلىرى

پېئىللار گرامماتىكىلىق خۇسۇسىيەتلەرگە ئاساسەن بەش گۇرۇپپىغا ياكى كاتېگورىيىلەرگە ئايرىلىدۇ.

1 . Tempus (پېئىلنىڭ زامانى)
2 . Genus (پېئىلنىڭ باغلىنىشى)
3 . Modus (پېئىلنىڭ ئۇلگىسى)
4 . Person (پېئىلنىڭ شەخسلىرى)
5 . Numerus (پېئىلنىڭ بىرلىك ۋە كۆپلۈكتە كېلىشى)

1 . Tempus
(زامان)

پېئىلنىڭ ۋاقىتقا باغلىق بولغان ھەنىلىرى پېئىل زامانى دەپ ئاتىلىدۇ.

ئۇيغۇر تىلىدا پېئىللار ئۈچ زاماندا كېلىدۇ (ھازىرقى زامان، كېلىدىغان زامان، ئۆتكەن زامان)

گېرمان تىلىدا پېئىللار ئالته زاماندا كېلىدۇ. پېئىللارنىڭ ھەرقايسى زاماندا كېلىشىنى كېيىنكى پاراگرافلاردا بىر بىرلەپ چۈشەندۈرىمىز.

1 . Präsens (ھازىرقى زامان)

2 . Präteritum (يېزىقتىكى ئۆتكەن زامان)

3 . Perfekt (ئېغىزدىكى ئۆتكەن زامان)

4 . Plusquamperfekt (ئۆتكەن زاماندا تاماملانغان شەكىل)

5. Futur I (كەلگۈسى زامان 1)

6 . Futur II (كەلگۈسى زامان 2)

2 . Genus
(پېئىللارنىڭ باغلىنىشى)

پېئىللارنىڭ باغلىنىشى ئىككى خىل بولىدۇ.

a. Aktiv (ئۇنۇملۇك باغلىنىدىغان پېئىللار)

b. Passiv (مەجھۇل باغلىنىدىغان پېئىللار)

Aktiv: پېئىللارنىڭ ھەر خىل زامانلاردا قوللىنىلىدىغان ئادەتتىكى شەكلى .

Passiv: پېئىللار werden ۋە sein ياردەمچى پېئىللارنىڭ ياردىمى بىلەن مەيدانغا كەلگەن شەكىل.

3 . Modus
(پېئىلنىڭ ئۇلگىسى)

پېئىللار ئىپادىلىگەن مەزمۇنىغا ئاساسەن تۆت ئۇلگىگە بۆلىنىدۇ.

a. Indikativ (بىلدۈرمە ئۇلگە)

b· Konjunktiv I (تىلەك ئۇلكە 1)

c· Konjunktiv II (تىلەك ئۇلكە 2)

d· Imperativ(بۇيرۇق ئۇلكە)

Indikativ، پېئىلنىڭ ئادەتتىكى شەكلى.

4 . Person

(شەخس)

ich (مەن)

du (سان)

er(ئۇ) : (ئەرلىك جىنسىيەت كاتېگورىيىسىدىكى ئىسىملارغا قولـ لىنىلىدۇ)

sie(ئۇ) : (ئاياللىق جىنسىيەت كاتېگورىيىسىدىكى ئىسىملارغا قوللىنىلىدۇ)

es(ئۇ) : (جىنسىيەتسىز كاتېگورىيىگە قوللىنىلىدۇ)

wir (بىز)

ihr (سىلەر)

sie (ئۇلار)

Sie (سىز)

5 . Numerus

(پېئىلنىڭ بىرلىك ۋە كۆپلۈكى)

پېئىللارنىڭ بىرلىك ۋە كۆپلۈكتە كېلىشى ئىسىلىدە پېئىلنىڭ شەخسلىرى بىلەن بەلگىلىنىدۇ.

بىرلىك شەخسلەر:

ئۇيغۇر تىلىدا پېئىللار ئۈچ زاماندا كېلىدۇ (ھازىرقى زامان، كېلىدىغان زامان، ئۆتكەن زامان)

گېرمان تىلىدا پېئىللار ئالته زاماندا كېلىدۇ. پېئىللارنىڭ ھەرقايسى زاماندا كېلىشىنى كېيىنكى پاراگرافلاردا بىر بىرلەپ چۈشەندۈرىمىز.

1 . Präsens (ھازىرقى زامان)

2 . Präteritum (يېزىقتىكى ئۆتكەن زامان)

3 . Perfekt (ئېغىزدىكى ئۆتكەن زامان)

4 . Plusquamperfekt (ئۆتكەن زاماندا تاماملانغان شەكىل)

5. Futur I (كەلگۈسى زامان 1)

6 . Futur II (كەلگۈسى زامان 2)

2 . Genus
(پېئىللارنىڭ باغلىنىشى)

پېئىللارنىڭ باغلىنىشى ئىككى خىل بولىدۇ.

a. Aktiv (ئۈنۈملۈك باغلىنىدىغان پېئىللار)

b. Passiv (مەجھۇل باغلىنىدىغان پېئىللار)

Aktiv: پېئىللارنىڭ ھەر خىل زامانلاردا قوللىنىلىدىغان ئادەتتىكى شەكلى .

Passiv: پېئىللار werden ۋە sein ياردەمچى پېئىللارنىڭ ياردىمى بىلەن مەيدانغا كەلگەن شەكىل.

3 . Modus
(پېئىلنىڭ ئۇلگىسى)

پېئىللار ئىپادىلىگەن مەزمۇنغا ئاساسەن تۆت ئۇلگىگە بۆلىنىدۇ.

a. Indikativ (بىلدۈرمە ئۇلگە)

b· Konjunktiv I (تىلەك ئۇلكە 1)

c· Konjunktiv II (تىلەك ئۇلكە 2)

d· Imperativ (بۇيرۇق ئۇلكە)

Indikativ، پېئىلنىڭ ئادەتتىكى شەكلى.

4. Person
(شەخس)

ich (مەن)

du (سان)

er(ئۇ) : (ئەرلىك جىنسىيەت كاتېگورىيىسىدىكى ئىسىملارغا قولـ لىنىلىدۇ)

sie(ئۇ) : (ئاياللىق جىنسىيەت كاتېگورىيىسىدىكى ئىسىملارغا قوللىنىلىدۇ)

es(ئۇ) : (جىنسىيەتسىز كاتېگورىيىگە قوللىنىلىدۇ)

wir (بىز)

ihr (سىلەر)

sie (ئۇلار)

Sie (سىز)

5. Numerus
(پېئىلنىڭ بىرلىك ۋە كۆپلۈكى)

پېئىللارنىڭ بىرلىك ۋە كۆپلۈكتە كېلىشى ئەسلىدە پېئىلنىڭ شەخسلىرى بىلەن بەلگىلىنىدۇ.

بىرلىك شەخسلەر:

1 ـ شەخس: ich (مەن)

2 ـ شەخس: du (سەن)

3 ـ شەخس: er ، sie ، es (ئۇ)

كۆپلۈك شەخسلەر:

1 ـ شەخس: wir (بىز)

2 ـ شەخس: ihr (سىلەر)

3 ـ شەخس: sie (ئۇلار)

ھۆرمەت شەكلى:

2 ـ شەخس: Sie (سىز)

3 . 2 . 2 . Die Regelmäβige und unregelmäβigen Verben
(تەرتىپلىك ۋە تەرتىپسىز پېئىللار)

پېئىللارنىڭ زامانلاردا كېلىشىنى تەھلىل قىلساق، يەنە ئىككى گۇرۇپپىغا بۆلىنىدۇ.

a· RegelmäβigeVerben (تەرتىپلىك پېئىل)

تەرتىپلىك پېئىللار ھەر خىل زامانلاردا كەلگەندە، پېئىلنىڭ ئاخىرىدىكى «en ـ» قوشۇمچىسى چۈشۈپ قالغاندىن كېيىنكى پېئىلنىڭ تومۇرىغا باشقا قوشۇمچىلارنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن ھاسىل بولىدۇ. پېئىلنىڭ تومۇرىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمايدىغانلىقتىن بۇنداق پېئىللارنى Schwache Verben(ئاجىز پېئىل) دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

b· Unregelmäβige Verben(تەرتىپسىز پېئىل)

تەرتىپسىز پېئىللار ھەرخىل زامانلاردا كەلگەندە، پېئىلنىڭ تومۇرىدا ئۆزگىرىش بولىدۇ. شۇڭا بۇ خىلدىكى پېئىللارنى Starke Verben (كۈچلۈك پېئىل) دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

3 . 2 . 3 . Die Regelmäβige Konjugation (پېئىلنىڭ تەرتىپلىك تۈرلىنىشى)

تەرتىپلىك پېئىللارغا ھېچقانداق قوشۇمچە ئۇلانمىغاندىكى ئەسلى شەكلى Infinitiv(تۇراقسىز ئىپادە) دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

مىسال:

gehen(كەتمەك)

lachen(كۈلمەك)

schreiben(يازماق)

arbeiten(ئىشلىمەك)

پېئىلنىڭ ئاخىرىدىكى «en ـ» قوشۇمچىسى چۈشۈپ قالغاندىن كېيىنكى قىسمى پېئىلنىڭ تومۇرى دەپ ئاتىلىدۇ.

مىسال:

پېئىل:	تومۇرى:
gehen	geh–
schreiben	schreib–
lachen	lach–

3 . 2 . 3 . 1 . Das Präsens / Regelmäβige Verben
(تەرتىپلىك پېئىللارنىڭ ھازىرقى زاماندا كېلىشى)

ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ سۆزلىنىۋاتقان ۋاقىتتا بولۇۋاتقان ياكى بولمايۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدىغان پېئىللار Präsens (ھازىرقى زامان پېئىلى دەپمۇ ئاتىلىدۇ)

شەخس:	پېئىل تومۇرى:	قوشۇمچە:	تەرجىمىسى:
ich	lern	:– e	ئۆگىنىۋاتىمەن
du	lern	:– st	ئۆگىنىۋاتىسەن
er, sie, es	lern	:– t	ئۆگىنىۋاتىدۇ
wir	lern	:– en	ئۆگىنىۋاتىمىز
ihr	lern	:– t	ئۆگىنىۋاتىسىلەر
sie	lern	:– en	ئۆگىنىۋاتىدۇلەر
Sie	lern	:– en	ئۆگىنىۋاتىسىز

مىسال:

Ich lerne(ئۆگىنىۋاتىمەن)

Ich lerne Deutsch(گېرمانچە ئۆگىنىۋاتىمەن)

Du lernst Englisch(ئىنگلىزچە ئۆگىنىۋاتىسەن)

Ich suche(ئىزدەۋاتىمەن)

Er sucht seinen Bruder(ئۇ ئاكىسىنى (ياكى ئىنىسىنى) ئىزدەۋاتىدۇ)

Wir suchen unseren Hund(بىز ئىتىمىزنى ئىزدەۋاتىمىز)

Ich kaufe(سېتىۋېلىۋاتىمەن)

Ich kaufe ein Auto(بىر ماشىنا سېتىۋېلىۋاتىمەن)

Ihr kauft eine Wohnung(ئۇلار ئۆي سېتىۋېلىۋاتىدۇ)

Sie kaufen eine Zeitschrift(ژۇرنال سېتىۋېلىۋاتىسىز)

ئالاھىدە ئەھۋاللار:

بەزى پېئىللارنىڭ تومۇرى « n، m، t،d » ھەرپلىرى بىلەن ئاخىرلاشسا، ھازىرقى زامان قوشۇمچىسى « t، – st – » بىلەن بىرلىكتە تەلەپپۇز قىلىش ئىمكانسىز شۇڭا پېئىلنىڭ تومۇرى بىلەن ھازىرقى زامان قوشۇمچىلىرى ئوتتۇرىسىغا « e – » قوشۇلىدۇ.

ich	– e
du	– est
er , sie , es	– et
wir	– en
ihr	– et
sie	– en
Sie	– en

پېئىل تومۇرلىرى « n، m، t،d » بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللارنىڭ كۆپ ئۇچرايدىغانلىرى:

arbeiten(ئىشلىمەك)

reden(سۆزلەشمەك)

retten(قۇتۇلدۇرماق)

atmen(نەپەس ئالماق)

rechnen(ھېسابلىماق)

gründen(قۇرماق)

beten(دۇئا قىلماق)

bilden(تەشكىل قىلماق)

widmen(بېغىشلىماق)

ereignen(يۈز بەرمەك)

ich	arbeit – e	=	ich arbeite
du	arbeit – e	=	du arbeitest
er	arbeit – e – t	=	er arbeitet
sie	arbeit – e – t	=	sie arbeitet
es	arbeit – e – t	=	es arbeitet
wir	arbeit – en	=	wir arbeiten
ihr	arbeit – e – t	=	ihr arbeitet
sie	arbeit – en	=	sie arbeiten
Sie	arbeit – en	=	Sie arbeiten

بۇنىڭدىن باشقا يەنە نۇرغۇن ئالاھىدە ئەھۋاللار بار.

3 . 2 . 3 . 2 . Das Präteritum / Regelmäβige Verben
(تەرتىپلىك پېئىللارنىڭ ئۆتكەن زامان كېلىشى)

گېرمان تىلىدا Prateritum ئۆتكەن زامان پېئىل بولۇپ،

هەرىكەتنىڭ سۆزلىنىۋاتقان ۋاقىتتىن ئىلگىرى بولغانلىقىنى ياكى بولمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. Prateritum يەنە Imperfekt دەپمۇ ئاتىلىدۇ، كۆپىنچە يېزىقچىلىقتا قوللىنىلىدۇ.

شەخس:	پېئىل تومۇرى:	قوشۇمچە:	تەرجىمىسى:
ich	lern	:- te	ئۇگەندىم
du	lern	:- test	ئۆگەندىڭ
er , sie , es	lern	:- te	ئۆگەندى
wir	lern	:- ten	ئۇگەندۇق
ihr	lern	:- tet	ئۇگەندىڭلار
sie	lern	:- ten	ئۇگەندىلەر
Sie	lern	:- ten	ئۇگەندىڭىز

مىسال:

Ich kaufte eine Jacke .

(مەن بىر تالاستوپكا سېتىۋالدىم) (kaufe: سېتىۋالماق)

Er stellte die Bücher in den Schrank .

(ئۇ كىتابلارنى ئىشكاپقا قويدى) (stellen: قويماق)

Der Arzt heilte die Wunde .

(دوختۇر يارىنى ساقايتىۋاتىدۇ) (heilen: ساقايتماق)

Der Friseur rasierte den Herrn .

(ساتىراش ئەپەندىمنىڭ ساقلىنى ئالدى) (rasieren: ساقال ئالماق)

Mijit opferte sein Leben für dier Kinder .

(مىجىت هاياتىنى بالىلار ئۈچۈن بېغىشلىدى) (opfern: تەقدىم قىلماق)

Wir machte die Aufgebe sehr ordentlich .

(بىز ۋەزىپىلىرىمىزنى ناھايىتى جايىدا تۇرۇندىدۇق) (machen: قىلماق)

ئالاھىدە ئەھۋاللار:

ھازىرقى زامانغا ئوخشاش ئۆتكەن زاماندىمۇ «n، m، t،d» بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىل تومۇرى بىلەن ئۆتكەن زامان قوشۇمچىسى ئارىسىغا «e» ھەرپى قوشۇلىدۇ.

ich	– ete
du	– etest
er , sie , es	– ete
wir	– eten
ihr	– etet
sie	– eten
Sie	– eten

ich	rechn	– ete =	ich rechnete	(ھېسابلىدىم)
du	rechn	– etest =	du rechnetest	(ھېسابلىدىڭ)
er	rechn	– ete =	er rechnete	(ھېسابلىدى)
sie	rechn	– ete =	sie rechnete	(ھېسابلىدى)
es	rechn	– ete =	es rechnete	(ھېسابلىدى)
wir	rechn	– eten =	wir rechneten	(ھېسابلىدۇق)
ihr	rechn	– etet =	ihr rechnetet	(ھېسابلىدىڭلار)
sie	rechn	– eten =	sie rechneten	(ھېسابلىدىلەر)
Sie	rechn	– eten =	Sie rechneten	(ھېسابلىدىڭىز)

3 . 2 . 3 . 3 . Das Perfekt / Regelmäßige Verben
(تەرتىپلىك پېئىللارنىڭ ئۆتكەن زامان كېلىشى)

Perfektبولسا Prateritumغا ئوخشاش ئۆتكەن زامان پېئىلى بو-لۇپ، كۆپىنچە ئېغىز تىلىدا قوللىنىلىدۇ.

Perfekt، haben ۋە sein ياردەمچى پېئىللارنىڭ ياردىمى ۋە ئۆتكەن زاماننى تەشكىل قىلىدىغان پېئىلنىڭ Partizip Perfekt شەكلىدىن تۈزىلىدۇ.

Das Partizip
(ئورتاقى)

گېرمان تىلىدا Partizip، Partizip Präsens ۋە Partizip Perfekt دەپ ئىككىگە بۆلىنىدۇ.

1 . Partizip Präsens
(ھازىرقى زامان ئورتاقى)

Partizip Präsens، پېئىلنىڭ ئاخىرىغا «d ـ» قوشۇمچىسىنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن تۈزۈلىدۇ.

Infinitiv:	Partizip Päsens:	تەرجىمىسى:
singen:	singend:	ناخشا ئېيتىۋېتىپ
arbeiten:	arbeitend:	ئىشلەۋېتىپ
weinen:	weinend:	يىغلاۋېتىپ
lachen:	lachend:	كۈلۈۋېتىپ
schreiben:	schreibend:	يېزىۋېتىپ
lesen:	lesend:	ئوقۇۋېتىپ

مىسال:

Er kommt singend in das Zimmer .
(ئۇ ناخشا ئېيتقاچ ئۆيگە كىرىۋاتىدۇ)

Das Kind erzählt weinend den Unfall .
(بالا يىغلاپ تۇرۇپ ۋەقەنى سۆزلەۋاتىدۇ)

2 . Partizip Perfekt
(ئۆتكەن زامان ئورتاقى)

Partizip Perfekt، پېئىل تومۇرىنىڭ ئالدىغا « ge– »، كەينىگە «t» قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ تۈزۈلىدۇ.

Infinitiv:	ge–	+پېئىل تومۇرى+	– t	partizip perfekt
suchen	ge–	such	– t =	gesucht
kaufen	ge–	kauf	– t =	gekauft
zeigen	ge–	zeig	– t =	gezeigt
schicken	ge–	schick	– t =	geschickt
kochen	ge–	koch	– t =	gekocht
lernen	ge–	lern	– t =	gelenrt
hören	ge–	hör	– t =	gehört

ئالاھىدە ئەھۋاللار:

پېئىللارنىڭ تومۇرى «d، t، n،m» بىلەن ئاخىرلاشسا، پېئىل تومۇرى بىلەن زامان قوشۇمچىسى «t –» نىڭ ئارىسىغا «e –» قوشۇمچىسى ئۇلىنىدۇ.

Infinitiv:	ge−	+پېئىل تومۇرى+	− ei	partizip perfekt
arbeiten	ge−	+ arbeit	− et =	gearbeitrt
reden	ge−	+ red	− et =	geredet
rechnen	ge−	+ rech	− et =	gerecht
widmen	ge−	+ widm	− et =	gewidmet

ئاخىرى «ieren −» بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللار Partizip Perfekt تا كەلگەندە، پېئىل تومۇرىنىڭ ئالدىغا «ge» قوشۇمچىسى ئۇلانمايدۇ.

Infinitiv :	Partizip Perfekt :
studieren(ئالىي مەكتەپتە ئوقۇماق)	studiert
rasieren(ساقال ئالماق)	rasiert
radieren(ئۆچۈرمەك)	radiert
probieren(سىناپ باقماق)	probiert

بۇنىڭدىن باشقا يەنە نۇرغۇن ئالاھىدە ئەھۋاللار بار.

3 . Bildung des Perfekts
(ئۆتكەن زامانىنىڭ تۈزىلىشى)

Perfekt، Partizip Perfekt بىلەنhaben ، sein ياردەمچى پېئىلنىڭ بىرىكىشىدىن تۈزۈلىدۇ.

گېرمان تىلىدا بەزى پېئىللار haben بىلەن، بەزى پېئىللارsein بىلەن بىرگە كېلىدۇ.

haben، seinپېئىلى شەخسلەرگە قاراپ ئۆزگىرىدۇ.

شەخس:	haben:	sein:
ich	habe	bin
du	hast	bist
er , sie , es	hat	ist
wir	haben	sind

مىسال:

Er kommt singend in das Zimmer .
(ئۇ ناخشا ئېيتقاچ ئۆيگە كىرىۋاتىدۇ)

Das Kind erzählt weinend den Unfall .
(بالا يىغلاپ تۇرۇپ ۋەقەنى سۆزلەۋاتىدۇ)

2 . Partizip Perfekt
(ئۆتكەن زامان ئورتاقى)

Partizip Perfekt، پېئىل تومۇرىنىڭ ئالدىغا « ge– »، كەينىگە « t» قوشۇمچىسى ئۇلىنىپ تۈزۈلىدۇ.

Infinitiv:	ge–	+پېئىل تومۇرى+	– t	partizip perfekt
suchen	ge–	such	– t =	gesucht
kaufen	ge–	kauf	– t =	gekauft
zeigen	ge–	zeig	– t =	gezeigt
schicken	ge–	schick	– t =	geschickt
kochen	ge–	koch	– t =	gekocht
lernen	ge–	lern	– t =	gelernt
hören	ge–	hör	– t =	gehört

ئالاھىدە ئەھۋاللار:

پېئىللارنىڭ تومۇرى « d، t، n،m» بىلەن ئاخىرلاشسا، پېئىل تومۇرى بىلەن زامان قوشۇمچىسى « t –» نىڭ ئارىسىغا « e –» قوشۇمچىسى ئۇلىنىدۇ.

Infinitiv:	ge−	+ پېئىل تومۇرى +	− ei	partizip perfekt
arbeiten	ge−	+ arbeit	− et =	gearbeitrt
reden	ge−	+ red	− et =	geredet
rechnen	ge−	+ rech	− et =	gerecht
widmen	ge−	+ widm	− et =	gewidmet

ئاخىرى «ieren −» بىلەن ئاخىرلاشقان پېئىللار Partizip Perfekt تا كەلگەندە، پېئىل تومۇرىنىڭ ئالدىغا «ge» قوشۇمچىسى ئۇلانمايدۇ.

Infinitiv :	Partizip Perfekt :
studieren(ئالىي مەكتەپتە ئوقۇماق)	studiert
rasieren(ساقال ئالماق)	rasiert
radieren(ئۆچۈرماق)	radiert
probieren(سىناپ باقماق)	probiert

بۇنىڭدىن باشقا يەنە نۇرغۇن ئالاھىدە ئەھۋاللار بار.

3 . Bildung des Perfekts
(ئۆتكەن زامانىنىڭ تۈزىلىشى)

Perfekt، Partizip Perfekt بىلەنhaben ، sein ياردەمچى پېئىلنىڭ بىرىكىشىدىن تۈزۈلىدۇ.

گېرمان تىلىدا بەزى پېئىللار haben بىلەن، بەزى پېئىللارsein بىلەن بىرگە كېلىدۇ.

haben، seinپېئىلى شەخسلەرگە قاراپ ئۆزگىرىدۇ.

شەخس:	haben:	sein:
ich	habe	bin
du	hast	bist
er , sie , es	hat	ist
wir	haben	sind

ihr	habt	seid
sie	haben	sind
Sie	haben	sind

Perfekt تا قوللىنىلىدىغان haben بىلەن بىرگە كېلىدىغان پېئىللار :

lernen ، suchen ، kaufen ، tanzen ، hören ، fragen ..... .

مىسال: lernen.

شەخس:	haben:	partizip perfekt:	تەرجىمىسى
ich	habe	gelernt:	ئۇگەندىم
du	hast	gelernt:	ئۆگەندىڭ
er , sie , es	hat	gelernt:	ئۆگەندى
wir	haben	gelernt:	ئۆگەندۇق
ihr	habt	gelernt:	ئۆگەندىڭلار
sie	haben	gelernt:	ئۆگەندىلەر
Sie	haben	gelernt:	ئۆگەندىڭىز

fragen(سوراش) :	suchen(ئىزدىمەك)	
ich habe gefragt	ich habe	gesucht
du hast gefragt	du hast	gesucht
er hat gefragt	er hat	gesucht
sie hat gefragt	sie hat	gesucht
es hat gefragt	es hat	gesucht
wir haben gefragt	wir haben	gesucht
ihr habt gefragt	ihr habt	gesucht
sie haben gefragt	sie haben	gesucht
Sie haben gefragt	Sie haben	gesucht

Perfektتا seinبىلەن بىرگە كېلىدىغان پېئىللار:

gehen(كەتمەك)

kommen(كەلمەك)

laufen(يۈگۈرمەك)

springen(سەكرىمەك)

reiten(ئات مىنمەك)

stürzen(يىقىلماق)

eilen(چاپسان بولماق، ئالدىرىماق)

schwimmen(ئۈزمەك)

fallen(چۈشمەك)

einsteigen(قاتناش قورالىغا چىقماق)

aussteigen(قاتناش قورالىدىن چۈشمەك)

umziehen(ئۆي كۆچمەك)

tauchen(چۆكمەك)

مىسال: stürzen(يىقىلماق)

شەخس:	sein:	pertizip perfekt :	تەرجىمىسى:
ich	bin	:gestürzt	يىقىلدىم
du	bist	:gestürzt	يىقىلدىڭ
er, sie, es	ist	:gestürzt	يىقىلدى
wir	sind	:gestürzt	يىقىلدۇق
ihr	seid	:gestürzt	يىقىلدىڭلار
sie	sind	:gestürzt	يىقىلدىلەر
Sie	sind	:gestürzt	يىقىلدىڭلار

Perfektنىڭ جۈملە ئىچىدە قوللىنىلىشى:

Mein Vater hat in dieser Fabrik gearbeitet .
(دادام بۇ زاۋۇتتا ئىشلىدى)

Ich habe früher in diesem Haus gewohnt .
(بۇرۇن بۇ ئۆيدە ئولتۇرغانتىم)

Er ist von diesem Baum gestürzt .
(ئۇ بۇ دەرەختىن يىقىلدى)

Karl ist bis auf den Grund des Sees getaucht .
(كارىل دېڭىزنىڭ تېگىگىچە چۆكتى)

Der Freund hat uns ein paket geschickt .
(دوستىمىز بىزگە بىر خالتا ئەۋەتتى)

Herr Maier hat uns schöne Blumen geschenkt .
(ماھىر ئەپەندى بىزگە چىرايلىق گۈل ھەدىيە قىلدى)

Die Kinder haben in diesem Garten gespielt .
(بالىلار بۇ باغچىدا ئويناندى)

Die Ingenieure haben bis spät in die Nacht gearbeitet .
(ئىنژىنېرلار يېرىم كېچىگىچە ئىشلىدى)

Ursula und Klaus sind noch nicht erwacht .
(ئۇرسۇلا بىلەن كلائۇس تېخى ئويغانمىدى)

Der Vater hat seinen kleinen Sohn gesucht .
(دادا كىچىك ئوغلىنى ئىزدىدى)

Die Kranken haben auf den Arzt gewartet .
(كېسەللەر دوختۇرنى ساقلىدى)

3 . 2 . 3 . 4 . Das Plusquamperfekt / Regelmäβige Verben

(تەرتىپلىك پېئىللارنىڭ ئۆتكەن زاماندا تاماملانغان شەكلى)

Plusquamperfekt، haben ياردەمچى پېئىللار بىلەن Partizip Perfekt (Partizip II) نىڭ بىرىكىشىدىن تۈزىلىدۇ. perfekt بىلەن بولغان پەرقى شۇكى، پەقەت haben ياردەمچى پېئىللار sein بۇ قېتىم Präferifum شەكلىدە قوللىنىلىدۇ.

شەخس:	haben:	sein:
ich	hatte	war
du	hattest	warst
er, sei, es	hatte	war
wir	hatten	waren
ihr	hattet	wart
sie	hatten	waren
Sie	hatten	waren

Plusquamperfekt = شەخس + haben ياكى sein نىڭ Präteritum دىكى + Partizip Perfekt.

مەسىلەن: suchen (ئىزدىمەك)

شەخس:	haben:	Partizip II :	تەرجىمىسى:
ich	hatte	gesucht:	ئىزدىگەنتىم
du	hattest	gesucht:	ئىزدىگەنتىڭ

ئىزگەنتى	:gesucht	hatte	er, sie, es
ئىزدىگەنتۇق	:gesucht	hatten	wir
ئىزدىگەنتىڭلار	:gesucht	hattet	ihr
ئىزدىگەنتىلەر	:gesucht	hatten	sie
ئىزدىگەنتىڭىز	:gesucht	hatten	Sie

stürzen(يىقىلماق)

تەرجىمىسى:	: Partizip II	:sien	شەخس:
يىقىلغانتىم	:gestürzt	war	ich
يىقىلغانتىڭ	:gestürzt	warst	du
يىقىلغانتى	:gestürzt	war	er, sie, es
يىقىلغانتۇق	:gestürzt	waren	wir
يىقىلغانتىڭلار	:gestürzt	wart	ihr
يىقىلغانتىلەر	:gestürzt	waren	sie
يىقىلغانتىڭىز	:gestürzt	waren	Sie

Plusquamperfektنىڭ جۈملە ئىچىدە قوللىنىلىشى:

Ich hatte hier auf meinen Freund gewartet .
(بۇ يەردە دوستۇمنى ساقلىغانتىم)

Seine Mutter war noch nicht erwacht .
(ئاپىسى تېخى ئويغانمىغانتى)

Karl hatte sein Mantel verkauft .
(كارىل پەلتوسىنى سېتىۋاتقانتى)

Die Katze war auf den Baum geklettert .
(مۈشۈك دەرەخكە ياماشقانتى)

Petra war zum Arzt geeilt .

(پېترا دوختۇرغا ئالدىرىغانتى)

Mein Sohn hatte in Frankreich studiert .

(ئوغلۇم فرانسىيىدە ئوقۇغانتى)

Als ich gestern abend nach Hause kam , hatte meine Eltern schon gegessen .

(مەن تۈنۈگۈن ئاخشام ئۆيگە كەلسەم دادام ئاپام تاماق يەپ بوپتۇ)

3 . 2 . 3 . 5 . Futur I
(كەلگۈسى زامان 1)

ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ سۆزلىنىۋاتقان ۋاقىتتىن كېيىن بولىدىغان ياكى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان.پېئىللار، كېلىدىغان زامان پېئىلى دەپ ئاتىلىدۇ.

گېرمان تىلىدا ئىككى كېلىدىغان زامان بار،Futur I Futur II .

Futur I ، ئۈيغۇرچىدىكى كەلگۈسى زامان؛ Futur II كەلگۈسىدە تاماملانغان زامان دەپ ئېلىنىدۇ، كۆپىنچە كەلگۈسى زاماندا Futur I قوللىنىلىدۇ.

Futur I ، werden ياردەمچى پېئىل ۋە جۈملىنىڭ ئاخىرىدا كېلىدىغان Infinitiv شەكلىدىكى پېئىل بىلەن مەيدانغا كېلىدۇ.werden ياردەمچى پېئىلى شەخسلەردە تۈرلىنىدۇ.

شەخس: werden:

ich werde

du	wirst
er, sie, es	wird
wir	werden
ihr	werdet
sie	werden
Sie	werden

Futur I = شەخس + werden + Infinitiv.

مەسىلەن: suchen(ئىزدىمەك)

شەخس:	werden:	Infinitiv :	تەرجىمىسى:
ich	werde	:suchen	ئىزدەيمەن
du	wirst	:suchen	ئىزدەيسەن
er , sie , es	wird	:suchen	ئىزدەيدۇ
wir	werden	:suchen	ئىزدەيمىز
ihr	werdet	:suchen	ئىزدەيسىلەر
sie	werden	:suchen	ئىزدەيدۇلەر
Sie	werden	:suchen	ئىزدەيسىز

Futur I نىڭ جۈملە ئىچىدە قوللىنىلىشى:

Ich werde mit meinem Vater ins Kino gehen .
(مەن دادام بىلەن كىنوغا بارىمەن)

Peter wird in diesem Laden arbeiten .
(پېتىر بۇ دۇكاندا ئىشلىمەكچى)

Wir werden ein Auto kaufen .
(بىز بىر ماشىنا ئالىمىز)

Der Kranken wird auf den Arzt warten .
(كېسەللەر دوختۇرنى ساقلايدۇ)

Meine Mutter wird heute Nudeln kochen .
(ئاپام بۈگۈن ئۇگره چۆپ پىشۇرىدۇ)

Ihr werdet die Reise nicht machen .
(سىلەر ساياھەت قىلمايسىلەر)

3 . 2 . 3 . 6 . Futur II
(كەلگۈسى زامان 2)

Futur II، گېرمان تىلىدا ناھايىتى ئاز قوللىنىلىدۇ. ئۇيغۇرچىغا «كەلگۈسىدە تامامىلانغان زامان» دەپ تەرجىمە قىلىنىدۇ.

Futur II يەنە werden يارىدەمچى پېئىل ۋە جۈملىنىڭ ئاخىرىدا Partizip Perfekt (Partizip II) شەكلىدە كەلگەن پېئىل ۋەhaben ياكى sein يارىدەمچى پېئىللارنىڭ Infinitiv شەكلىنىڭ بىرلىكتە قوللىنىلىشى بىلەن مەيدانغا كېلىدۇ.

Futur II = شەخس + werden + Partizip II + haben
ياكى sein.

مەسىلەن: suchen(ئىزدىمەك)

شەخس:	werden:	partizip II :	haben :	تەرجىمىسى:
ich	werde	gesucht	:haben	ئىزدىگەن بولدۇم
du	wirst	gesucht	:haben	ئىزدىگەن بولدۇڭ
es, sie, es	wird	gesucht	:haben	ئىزدىگەن بولدى
wir	werden	gesucht	:haben	ئىزدىگەن بولدۇق
ihr	werdet	gesucht	:haben	ئىزدىگەن بولدۇڭلار

sie	werden	gesucht	haben:	ئىزدىگەن بولدىلەر
Sie	werden	gesucht	haben:	ئىزدىگەن بولدىڭىز

erwachen(ئويغانماق)

شەخس:	werden:	Partizip II	: sein	: تەرجىمىسى
ich	werde	erwacht	:sein	ئويغانغان بولاتتىم
du	wisrt	erwacht	:sein	ئويغانغان بولسەن
es, sie, es	wird	erwacht	:sein	ئويغانغان بولدۇ
wir	werden	erwacht	:sein	ئويغانغان بولىمىز
ihr	werdet	erwacht	:sein	ئويغانغان بولسىلەر
sie	werden	erwacht	:sein	ئويغانغان بولدۇلەر
Sie	werden	erwacht	:sein	ئويغانغان بولسىز

Futur IIنىڭ جۈملە ئىچىدە قوللىنىلىشى:

Ich werde das Buch beendet haben .
(مەن كىتابنى ئوقۇپ بولغان بولىمەن)

Klaus wird die neuen Wörter gelernt haben .
(كلائۇس يېڭى سۆزلەرنى ئۆگىنىپ بولدۇ)

Der Kranke wird in einer Stunde erwacht sein .
(كېسەل بىر سائەت ئىچىدە ئويغىنىپ بولدۇ)

Mein Freund wird sein Fahrrad verkauft haben .
(مېنىڭ دوستۇم ۋېلىسپىتىنى ساتىدىغان بولدى)

Die polizei wird den Dieb gesucht haben .
(ساقچىلار ئوغرىنى ئىزدەيدىغان بولدى)

Die Wohnung wird in einer Woche renoviert sein .
(ئۆي بىر ھەپتىدە رېمونت قىلىنىپ بولىدىغان بولدى)

3 . 2 . 4 . Die unregelmäβige Konjugation (پەيللالارنىڭ تەرتىپسىز تۈرلىنىشى)

زامانلاردا كەلگەندە پەيىل تومۇرىدا ئۆزگىرىش بولىدىغان پەيللالار تەرتىپسىز پەيىل دەپ ئاتىلىدۇ. يەنى سۆز تومۇرىدا تاۋۇش ئۆزگىرىش ھاسىل قىلىدىغانلىقى ئۈچۈن، starke Verben (كۈچلۈك پەيىل) دەپمۇ ئاتىلىدۇ. گېرمان تىلىدا 200 گە يېقىن تەرتىپسىز پەيىل بولۇپ، ھەر-بىرى ئۆز ئالدىغا قائىدىگە بويسۇنمىغان ھالدا ئۆزگىرىدۇ.

1. تەرتىپسىز پەيىل، ھازىرقى زامان Präsens دە كەلگەندە، ئەگەر سۆز تومۇرىدا «u، o،a» سوزۇق تاۋۇشلار بولسا، 2 ـ شەخس بىرلىكى «du» ۋە 3 ـ شەخس بىرلىك «sie،er ، es» لەرگە «ü، ö،ä» گە ئۆزگـ-رىپ، سۆز تومۇرىدا تاۋۇش ئۆزگىرىش ھاسىل قىلىدۇ.

2. تەرتىپسىز پەيىل، يېزىقتىكى ئۆتكەن زامان Präteritum دا كەلگەندە، سۆز تومۇرىدىكى سوزۇق تاۋۇشتا ئۆزگىرىش بولىدۇ ۋە بۇ ئۆزگىرىشكە شەخس كېلىشلىرى ئۇلىنىدۇ. بۇ ئۆزگىرىشنى قائىدىگە چۈشۈرۈپ چۈشەندۈرۈش مۇمكىن ئەمەس. ھەر بىر پەيىل ئۆز ئالدىغ ئۆزگىرىدۇ. بىز بۇ تەرتىپسىز پەيىللارنىڭ بىرلىك 3 ـ شەخستە كەلگەن Präteritumدىكى تۈرلىنىشىنى يادقا ئېلىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. چۈنـ-كى، بىرلىك 3 ـ شەخستىكى ئۆزگەرگەن پەيىل تومۇرى باشقا شەخسلەر ئۈچۈنمۇ ئورتاق بولۇپ، پەقەت بۇ تومۇرغا كېرەكلىك شەخس كېلىش ئۇلىنىپلا كېلىدۇ.

3. تەرتىپسىز پېئىل، ئېغىزچىدىكى ئۆتكەن زامان Perfekt دا كەلگەندە، haben ۋە sein ياردەمچى پېئىلنىڭ ياردىمى بىلەن تۇزۇلۇپ، پېئىل قائىدىگە بويسۇنمىغان ھالدا تەرتىپسىز ئۆزگىرىدۇ. بىز بۇ ھەربىر پېئىلدىكى ئۆزگىرىشنى جەدۋەللەشتۈرۈپ يادقا ئالىمىز.

4. تەرتىپسىز پېئىل، Plusquamperfekt تىمۇ Perfekt كە ئوخشاش ئۆزگىرىدۇ.

5. تەرتىپسىز پېئىل، Futur I دا كەلگەندە پېئىل Infinitiv ھالەتتە كەلگەنلىكى ئۈچۈن پېئىلدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ.

6. تەرتىپسىز پېئىل، Futur II دا كەلگەندە پېئىلPartizip Perfekt ھالىتىدە قوللىنىدىغانلىقى ئۈچۈن ھەربىر پېئىلنى يۇقىرىقىدەك يادقا ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ.

بىز گېرمان تىلىدىكى بىر قىسىم تەرتىپسىز پېئىللارنىڭ بىرلىك 3 ـ شەخسىلەردىكىPrasens ، Prateritum ۋە Perfekt دا كېلىپ پېئىل تومۇرىدا قانداق ئۆزگىرىش بولىدىغانلىقىنى تۆۋەندىكى جەدۋەلدە كۆرۈستىمىز.

UNREGELMAβIGE VERBEN :
(تەرتىپسىز پېئىللار)

Infinitiv:	Präsens:	Präteritum :	Perfekt :
	(er, sie, es)	(er, sie, es)	(er, sie, es)
backen	bäckt	backte	hat gebecken
(پىشۇرماق، قىزىتماق)			

hat befohlen	befahl	befiehlt	befehlen (بۇيرۇق قىلماق)
hat begonnen	begann	beginnt	beginnen (باشلىماق)
hat gebissen	biß	beißt	beißen (چىشلىمەك)
hat geborgen	barg	birgt	bergen (قوتقۇزماق)
ist geborsten	barst	birst	bersten (يېرىلىپ كېتىش)
hat betrogen	betrog	betrügt	betrügen (ئالدىماق)
hat gewogen	bewog	bewegt	bewegen (ھەرىكەت قىلماق)
hat gebogen	bog	biegt	biegen (ئەگمەك)
hat geboten	bot	bietet	bieten (تەمىنلىمەك)
hat gebunden	band	bindet	binden (تاڭماق، باغلىماق)
hat gebeten	bat	bittet	bitten (تىلىمەك)
hat geblasen	blies	bläst	blasen (پۈلىمەك، چالماق)

ist geblieben	blied	bleibt	bleiben (قالماق)
ist geblichen	blich	bleicht	bleichen (ئاقارتماق)
hat gebraten	briet	brät	braten (پىشۇرماق، كاۋاپ قىلماق)
hat gebrochen	brach	bricht	brechen (سۇنۇپ كېتىش)
hat gebrannt	brannte	brennt	brennen (كۆيدۈرمەك)
hat gebracht	brachte	bringt	bringen (ئەكەلمەك)
hat gedacht	dachte	denkt	denken (ئويلىماق)
hat gedungen	dingte	dingt	dingen (يالالىماق)
hat gedroschen	drosch	drischt	dreschen (دان ئايرىماق)
ist gedrungen	drang	dringt	dringen (تېشىپ ئۆتمەك)
hat empfangen	empfing	empfängt	empfangen (تاپشۇرۇپ ئالماق)
ist erblichen	erblich	erbleicht	erbleichen (ۋاپات بولماق)
hat erkoren	erkor	erkiest	erkiesen (تاللىماق)

hat erklommen	erklomm	erklimmt	erklimmen (ياماشماق)
ist erloschen	erlosch	erlischt	erlöschen (ئۆچمەك، يوقالماق)
ist erschrocken	erschrack	erschrickt	erschrecken (قورقماق، چۆچۈمەك)
hat gegessen	aβ	iβt	essen (تاماق يېمەك)
ist gefahren	fuhr	fährt	fahren (ھەيدىمەك، كەتمەك)
ist gefallen	fiel	fällt	fallen (چۈشمەك)
hat gefangen	fing	fängt	fangen (قوغلاپ تۇتماق)
hat gefunden	fand	findet	finden (تاپماق)
ist geflogen	flog	fliegt	fliegen (ئۇچماق)
ist geflossen	floβ	flieβt	flieβen (ئاقماق)
hat gefressen	fraβ	friβt	fressen (يەم يىمەك)
hat gefroren	fror	friert	frieren (مۇزلىماق)

hat gegeben	gab	gibt	geben (بەرمەك)
ist gegangen	ging	geht	gehen (ماڭماق، بارماق)
ist genesen	genas	genest	genesen (سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك)
hat genossen	genoß	genießt	genießen (هوزۇرلانماق)
hat gewonnen	gewann	gewinnt	gewinnen (يەڭمەك)
hat geglichen	glich	gleicht	gleichen (ئوخشىماق)
hat gegraben	grub	gräbt	graben (كولىماق)
hat gegriffen	griff	greift	greifen (سەمداپ تۇتماق)
hat gehalten	hielt	hält	halten (تۇتماق، قالدۇرماق)
hat gehangen	hing	hängt	hängen (ئاسماق)
hat gehoben	hob	hebt	heben (كۆتۈرمەك، تىك تۇتماق)
hat geheißen	hieß	heißt	heißen (دەپ... ئاتىماق)

hat geholfen	half	hilft	helfen (ياردەم قىلماق)
hat gekannt	kannte	kennt	kennen (تونىماق، بىلمەك)
hat gekniffen	kniff	kneift	kneifen (چىمدىماق، قىسماق)
ist gekommen	kam	kommt	kommen (كەلمەك)
hat geladen	lud	lädt	laden (قاچىلىماق، تەكلىپ قىلماق)
ist gelaufen	lief	läuft	laufen (يۈگۈرمەك)
hat geliehen	lieh	leiht	leihen (ئۆتنە بەرمەك)
hat gelesen	las	liest	lesen (ئوقۇماق)
hat gelegen	lag	liegt	liegen (ياتماق)
hat gelogen	log	lügt	lügen (يالغان سۆزلىمەك)
hat gemahlen	mahlte	mahlt	mahlen (ئۇۋىماق)
hat gemieden	mied	meidet	meiden (يوشۇرۇنماق)

hat gemolken	melkte	melkt	melke (ساغماق)
hat gemessen	maβ	miβt	messen (ئۆلچىمەك)
hat genommen	nahm	nimmt	nehmen (ئالماق)
hat genannt	nannte	nennt	nennen (ئىسىم قويماق، دەپ... ئاتىماق)
hat gepfiffen	pfiff	pfeift	pfeifen (ئىسقىرتماق، سۇناي چالماق)
hat gepriesen	pries	preist	preisen (مەدھىيىلىمەك، ماختىماق)
ist gequollen	quoll	quillt	quellen (ئېتىلىپ چىقماق)
hat geraten	riet	rät	raten (ئەقىل كۆرسەتمەك)
ist geritten	ritt	reitet	reiten (ئاتقا مىنمەك)
hat gerufen	rief	ruft	rufen (چاقىرماق)
hat gesogen	sog	saugt	saugen (سۈمۈرمەك، شورىماق)
hat geschaffen	schuf	schafft	schaffen (ياراتماق، ئورۇندىماق)

ist geschieden	schied	scheidet	scheiden (تاللىماق، ئايرىماق)
hat geschoren	schor	schert	scheren (كەسمەك)
hat geschoben	schob	schiebt	schieben (ئىتتەرمەك، سۈرىمەك)
hat geschossen	schoβ	schieβt	schieβen (مىلتىق ئاتماق)
hat geschlafen	schlief	schläft	schlafen (ئۇخلىماق)
hat geschlagen	schlug	schlägt	schlagen (ئۇرماق)
iat geschwommen	schwamm	schwimmt	schwimmen (سۇ ئۈزمەك)
hat gesehen	sah	sieht	sehen (كۆرمەك)
hat gesandt	sandte	sendet	senden (ئەۋەتمەك)
hat gesungen	sang	singt	singen (ناخشا ئېيتماق)
hat gesessen	saβ	sitzt	sitzen (ئولتۇرماق)
hat gesprochen	sprach	spricht	sprechen (سۆزلەشمەك)

hat gestanden	stand	steht	stehen (ئۆره تۇرماق)
ist gestorben	starb	stirbt	sterben (ئۆلمەك)
hat getragen	trug	trägt	tragen (كۆتۈرمەك، ئارتماق)
hat getroffen	traf	trifft	treffen (ئۇرماق، ئۇچراشماق)
hat getroffen	troff	trinkt	trinken (ئىچمەك)
hat getan	tat	tut	tun (ئىش قىلماق)
hat verboten	verbot	verbietet	verbieten (مەنئى قىلماق)
hat vergessen	vergaβ	vergiβt	vergessen (ئۇنۇتماق)
hat verloren	verlor	verliert	verlieren (يۇتتۇرۇپ قويماق)
hat verziehen	verzieh	verzeiht	verzeihen (كەچۈرمەك)
ist gewachsen	wuchs	wächst	wachsen (چوڭ بولماق)
hat gewogen	wog	wägt	wägen (تارازىدا تارتماق)

hat gewaschen	wusch	wäscht	waschen (كىر يۇماق)
hat geworfen	warf	wirft	werfen (ئاتماق)
hat geworben	warb	wirbt	werben (ئىلان قىلماق)
hat gewußt	wußte	weiß	wissen (بىلمەك)
hat gezogen	zog	zieht	ziehen (تارتماق)
hat gezwungen	zwang	zwingt	zwingen (مەجبۇرلىماق)

بەزى تەرتىپسىز پېئىللار Partizip Perfekt دە ھەم haben ھەم sein بىلەن كېلىپ ، ئايرىم ـ ئايرىم مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ .

biegen : مەسىلەن

1 . haben بىلەن كەلسە « ئەگمەك » دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ .

Ich haben den Draht gebogen .

(مەن سىمنى ئىگىۋەتتىم)

2 . sein بىلەن كەلگەندە « ئەگمەك » دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ

Ich bin um die Ecke gebogen .

(مەن دوقمۇشتىن ئەگىدىم)

brechen :

1 . haben بىلەن كەلسە « سۇندۇرماق » دېگەن مەنىدە .

Ich habe den Stab gebrochen .

(كالتەكنى سۇندۇرىۋەتتىم)

2 . sein بىلەن كەلسە «سۇنۇپ كەتمەك » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ .

Sein Bein ist beim Unfall gebrochen .

(ۋەقەدە پۇتى سۇنۇپ كەتتى)

erschrecken :

1 . Hans hat seinen Vater erschreckt .

(خانس دادىسنى قورقۇتتى)

2 . Wir sind sehr erschrocken .

(ناھايىتى قورقۇپ كەتتۇق)

fliegen :

1 . Ich bin nach Kashkar geflogen .

(قەشقەرگە ئۇچتۇم)

2 . Ich habe ein Flugzeug geflogen .

(مەن ئايروپىلان ھەيدىدىم)

gebären :

1. Helga hat einen Sohn geboren .

(خېلگا بىر ئوغۇل تۇغدى)

2 . Ich bin in Gaylja geboren .

(غۇلجىدا تۇغۇلدۇم)

ziehen :

1 . Das pferd hat den Wagen gezogen .

(ئات بولسا ھارۋىنى سۆرىدى)

2 . Wir sind nach München gezogen .
(بىز مىيۇنخېنغا كۆچۈپ كەتتۇق)

senden :

1 . Mein Vater mir einen Brief gesandt .
(دادام ماڭغا بىر خەت ئەۋەتتى)

2 . Radio Washington hat die neuen Schlager gesendet .
(ۋاشىنگتون رادىئوسى يېڭى ناخشىلارنى ئاڭلاتتى)

3 . 3 . Der Modus
(پېئىلنىڭ ئۇلگىسى)

پېئىللار ھەرخىل مەنىلەرنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئۈچ ئۇلگىنى مەيدانغا كەلتۈرگەن .

Indikativ (بىلدۈرمە ئۇلگە)

Konjunktiv (تىلەك ئۇلگە)

Imperativ (بۇيرۇق ئۇلگە)

تىلەك ئۇلگە ، Futur I ۋە Futur II دە كەلگەندە Konjuktiv I ۋە Konjunktiv II دەپ ئىككىگە بۆلىنىدۇ .

3 . 3 . 1 . Der Indikativ
(بىلدۈرمە ئۇلگە)

بىلدۈرمە ئۇلگە ، ھازىرغا قەدەر ئۆگەنگەن پېئىللىرىمىزنىڭ زامانلاردا كېلىشىدىن ئىبارەت .

3 . 3 . 2 . Der Konjunktiv
(تىلەك ئۇلگە)

Konjunktiv I ۋە Konjunktiv II بولسا، Präteritum, Pränsens
Perfekt ۋە Plusquamperfekt ئۆتۈچۈن پەرقى يوق شۇنىڭ ئۈچۈن
Konjunktiv دەپلا ئايرىماي ئىشلىتىمىز ؛ پەقەت Futur I ۋە Futur II
دا كەلگەندە ئۆز رولىنى جارى قىلدۇرىدۇ .

1 . Konjunktiv / Pränsens
(تىلەك ئۇلگىسىنىڭ ھازىرقى زامانى)

fragen(سورىماق) :

Konjunktiv :	Indikativ :	شەخس:
frag – e	frage	ich
frag – est	fragst	du
frag – e	fragt	er, sie, es
frag – en	fragen	wir
frag – et	fragt	ihr
frag – en	fragen	sie
frag – en	fragen	Sie

schlagen(ئۇرماق) :

Konjunktiv :	Indikativ :	شەخس:
schlag – e	schlage	ich
schlag – est	schlägst	du
schlag – e	schlägt	er, sie, es
schlag – en	schlagen	wir

schlag – et	schlagt	ihr
schlag – en	schlagen	sie
schlg – en	schlagen	Sie

پېئىل ، تىلەك ئۇلگىسىنىڭ ھازىرقى زاماندا كەلگەندە پېئىل تومۇرىغا تۆۋەندىكى قوشۇلغۇچىلاز ئۇلىنىدۇ .

	– e	ich
	– est	du
	– e	er, sie, es
	– en	wir
	– et	ihr
	– en	sie
	– en	Sie

Konjunktivتا كەلگەن تەرتىپسىز پېئىللارنىڭ ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى بىرلىك شەخسلەردىكى پېئىل تومۇرىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمايدۇ ۋە سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ ئۈستىدىكى ئىككى چېكىتUmlaut قويۇلمايدۇ /

يۇقاردىكى schlagenپېئىلنىڭ 2 ـ شەخسىتە schlägst ، 3 ـ شەخسىتە schlägt شەكلى Konjunktiv تا كەلگەندە ä سوزۇق تاۋۇشى ئەسلىدىكى aغا ئۆزگىرىدۇ .

haben:		sein :		
Konj :	Indik :	Konj:	Indik :	
sei	bin	habe	habe	ich
seiest	bist	habest	hast	du
sei	ist	habe	hat	es, sie, es

seien	sind	haben	haben	wir
seiet	seid	habet	habt	ihr
seien	sind	haben	haben	sie
seien	sind	haben	haben	Sie

werden :

Konj :	Indik :	
werde	werde	ich
werdest	wirst	du
werde	wird	es, sie, es
werden	werden	wir
werdet	werdet	ihr
werden	werden	sie
werden	werden	Sie

2 . Konjunktiv / Präteritum
(تىلەك ئۇلگىنىڭ يېزىقتىكى ئۆتكەن زامانى)

پېئىللارنىڭ تىلەك ئۇلگىنىڭ يېزىقتىكى ئۆتكەن زاماندا كېلىشى بىلەن يېزىقتىكى ئۆتكەن زاماندا كېلىشىگە تامامەن ئوخشاش .

kaufen(سېتىۋالماق)

Konjunktiv :	Indikativ :	شەخس:
kaufte	kaufte	ich
kauftest	kauftest	du
kaufte	kaufte	er, sie, es

kauften	kauften	wir
kauftet	kauftet	ihr
kauften	kauften	sie
kauften	kauften	Sie

lieben(ياخشى كۆرمەك)

Konjunktiv :	Indikativ :	شەخس:
liebte	liebte	ich
liebtest	liebtest	du
liebte	liebte	er, sie, es
liebten	liebten	wir
liebtet	liebtet	ihr
liebten	liebten	sie
liebten	liebten	Sie

kaufenۆه lieben، تەرتىپلىك پېئىل بولغانلىقى ئۈچۈن سۆز تو-
مۇربغا « – te, – test , – te , – ten , – tet , – ten » قو-
شۇمچىلىرى ئۇلىنىپ كەلدى بۇ Präteritum ئۇچۇنمۇKonjunktiv
Präteritumئۇچۇنمۇ ئورتاق .

تەرتىپسىز پېئىللار ، Konjunktiv Präteritum دا كەلگەندە پېئىل-
نىڭ Präteritumشەكىلدىكى سۆز تومۇرىغا شۇ قوشۇمچىلار ئۇلىنىدۇ .

– e		ich
– est		du
– e		er, sie, es
– en		wir

	– et	ihr
	– en	sie, Sie

ئەگەر Prätertumدا كەلگەندە ، سۆز تومۇرىدا سوزۇق تاۋۇش «a، o ، u» لار بولسا ، Konjunktiv Präteritum دا «ä، ö ، ü » بولۇپ ئۆزگىرىدۇ .

مەسىلەن :

kommen(كەلمەك) :

Konjunk :	Indik :	شەخس :
käme	kam	ich
kämest	kamst	du
käme	kam	er, sie, es
kämen	kamen	wir
kämet	kamt	ihr
kämen	kamen	sie
kämen	kamen	Sie

haben(بولماق) :

hätte	hatte	ich
hättest	hattest	du
hätte	hatte	er, sie, es
hätten	hatten	wir
hättet	hattet	ihr
hätten	hatten	sie, Sie

3 . Konjunktiv / Perfekt
(تىلەك ئۇلگىنىڭ يېزىقتىكى ئۆتكەن زامانى)

Konjunktiv Perfekt , haben ۋە sieيارىدەمچى پېئىللىنىڭ Konjunktiv Präsensتىكى تۇرلىنىشى بىلەن پېئىللىنىڭ Partizip Perfekt شەكلىنىڭ بىرلىشىشىدىن تۇزۇلىدۇ .

مەسىلەن : finden (تاپماق) :

ich	habe	gefunden
du	habest	gefunden
er, sie, es	habe	gefunden
wir	haben	gefunden
ihr	habet	gefunden
sie, Sie	haben	gefunden

kommen :

ich	sei	gekommen
du	seiest	gekommen
er, sie, es	sei	gekommen
wir	seien	gekommen
ihr	seiet	gekommen
sie, Sie	seien	gekommen

4 . Konjunktiv / Plusquamperfekt
(تىلەك ئۇلگىنىڭ ئۆتكەن زاماندا
تاماملانغان شەكلى)

Konjuk Plusquamperfekt . haben ۋە sein يارىدەمچى پېئىلنىڭ Partizip Perfekt شەكلى بىلەن پېئىلنىڭ Konjunktiv Präteritum تىكى شەكلىنىڭ بىرلىشىدىن تۈزۈلىدۇ .

مەسىلەن :

bringen (ئەكەلمەك) :

ich	hätte	gebracht
du	hättest	gebracht
er, sie, es	hätte	gebracht
wir	hätten	gebracht
ihr	hättet	gebracht
sie, Sie	hättet	gebracht
	(كەتمەك)	gehen
ich	wäre	gegangen
du	wärest	gegangen
er, sie, es	wäre	gegangen
wir	wären	gegangen
ihr	wäret	gegangen
sie, Sie	wären	gegangen

5. Konjunktiv / Futur I

(تىلەك ئۇلگىنىڭ كەلگۈسى زامانى I)

Futur I ۋە Futur II نىڭ ھەر بىرىنىڭ تىلەك ئۇلگىسى بار بولۇپ ، بولار Konjunktiv I ۋە Konjunktiv II دەپ ئاتىلىدۇ .

Futur I ، تىمۇ ئوخشاشلا Konjunktiv I ، Konjuntiv II ۋە شەكىللىرى بار .

Futur I نىڭ Konjunktiv I ، werden ياردەمچى پېئىلىنىڭ Konjunktiv Präsens تىكى تۈرلىنىشى بىلەن ھاسىل بولىدۇ .

Konjunktiv II ، werden ياردەمچى پېئىلىنىڭ Konjuntiv

Präteritumدىكى تۈرلىنىشىدىن ھاسىل بولىدۇ .

مەسىلەن :

kommen (كەلمەك) :

Konjunktiv II	Konjunktiv I	Indikativ	
Futur	Futur I	Futur I	
würde kommen	werde kommen	werde kommen	ich
würdest kommen	werdest kommen	wirst kommen	du
würd kommen	werde kommen	wird kommen	er, sie, es
würden kommen	werden kommen	werden kommen	wir
würdet kommen	werdet kommen	werdet kommen	ihr
würden kommen	werden kommen	werden kommen	sie, Sie

6 . Konjunktiv / Futur II

(تىلەك ئۇلگىنىك كەلگۈسى زامانى II)

Futur II ، دىمۇ Konjunktiv I ۋە Konjunktiv II شەكىللىرى بار .

Futur II نىڭ Konjunktiv I ، werden يارىمچى پېئىلىنىڭ Kon junktic Präsens نىسى بىلەن haben ۋە sen پېئىلىنىڭ يارىمىدىن تۈزىلىدۇ .

Futur II نىڭ Konjunktiv II ، werden يارىمچى پېئىلىنىڭ Konjunktiv Präteritumi بىلەن haben ۋە sien پېئىلىنىڭ يارىمى بىلەن تۈزۈلىدۇ .

مەسىلەن :

lieben(ياخشى كۆرمەك) : .

Konjunktiv I	Indikativ	
Futur II	Futur II	
werde geliebt haben	werde geliebt haben	ich
werdest geliebt haben	wirst geliebt haben	du
werde geliebt haben	wird geliebt haben	er, sie, es
werden geliebt haben	werden geliebt haben	wir
werdet geliebt haben	werdet geliebt haben	ihr
werden geliebt haben	werden geliebt haben	sie, Sie

Konjunktiv II

Futur II

würde geliebt haben	ich
würdest geliebt haben	du
würde geliebt haben	er, sie, es
würden geliebt haben	wir
würde geliebt haben	ihr
würden geliebt haben	sie, Sie

3 . 3 . 2 . 1 . Anwendung des Konjunktivs
(تىلەك ئۇلگىنىڭ قوللىنىلىشى)

1 . Direkte Rede
(بىۋاستە سۆز)

گېرمان تىلىدىكى بىۋاستە سۆز ، ئۇيغۇر تىلىدىكى كۆچۈرمە جۈملىگە ئوخشاش بولۇپ ؛ ئاپتور باشقىلارنىڭ گەپ ـ سۆزىنى ھېچبىر ئۆزگەرتمەستىن ، شۇ قېلىپتا ئۆز گېپى ئىچىگە كىرگۈزۈپ ئىشلەتكەن

بولسا ، بۇنداق كۆچۈرمە جۈملە دەپ ئاتىلىدۇ .

مەسىلەن :

Wir gehen zur Haltestlle: (ئاپتوبوس بېكىتىگە كېتىۋاتىمىز)

بۇ جۈملىنى Direkte Rede (كۆچۈرمە جۈملە) نىڭ ياردىمى بىلەن ئىپادىلىسەك .

Sie sagte : " Wir gehen zur Haltestlle . "

(ئۇلار : « ئاپتوبوس بېكىتىگە كېتىۋاتىمىز . » دىدى .

Sie sagte : " Ich schreibe einen Brief . "

(« بىر خەت يېزىۋاتىمەن . » دىدى .

Die Kinder schreiben : " Wir kommen nach Ürumchi . "

بالىلار : « بىز ئۈرۈمچىگە كېلىۋاتىمىز . » دەپ يېزىۋاتىدۇ .

Der Arzt sagte : " Ihr Vater ist schwer krank . "

دوختۇر : « سىزنىڭ دادىڭىزنى ئېغىر كېسەللىكىنى . » دېدى .

Die Kinder erzählten : " Wir sahen das neue Flugzeug . "

بالىلار : « يېڭى ئايروپىلاننى كۆردۇق . » دەپ چۈشەندۈردى .

Die Schüler antworteten : " Wir waren letztes Jahr ins Meseum gegangen . "

(ئوقۇغۇچىلار : « ئۆتكەن يىلى مۇزېيغا بارغانىدۇق . » (دەپ جاۋاب بەردى .)

2 . Indirekte Rede
(ۋاستىلىق سۆز)

گىرمان تىلىدىكى ۋاستىلىق سۆز ، ئۇيغۇر تىلىدىكى ئۆزلەشتۈرمە جۈملىگە ئوخشاش بولۇپ ، ئاپتورنىڭ باشقا كىشىلەرنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىنىڭ مەزمۇنىنى ساقلاپ قېلىپ ، شەكلىنى ئۆزگەرتىپ

قوللىنىش ئۆزلەشتۈرمە جۈملە دەپ ئاتىلىدۇ .
مەسىلەن:

Die Frau sagt , sie trinken gerne Tee .
(خانىم چاي ئىچىشنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى دەۋاتىدۇ)

Mein Freund erzählte mir , er gehe selten ins Kino .
(دوستۇم ماڭا ، كىنوغا ئاز بارىدىغانلىقىنى چۈشەندۈردى)

Die Mutter sagte , daß ihre Spielzeuge im Schrank liegen würden .
(ئانا ، ئۇلارنىڭ ئويۇنچۇقلىرىنىڭ ئىشكاپتا تۇرغانلىقىنى ئېيتتى)

Ursula sagte , daß sie einem Brief geschrieben habe .
(ئۇرسۇلا بىر خەت يازغانلىقىنى ئېيتتى)

Die Mutter sagte , daß Hans an jenem Tag nicht in der Schule gewesen wäre .
(ئانا ، خانىسىنىڭ ئۇ كۈنى مەكتەپتە ئەمەسلىكىنى ئېيتتى)

Die Gäste erzähten , sie wären sehr müde gewesen .
(مېھمانلار ناھايىتى چارچاپ كەتكەنلىكىنى چۈشەندۈردى)

Der Chef sagte , er habe die Bank besucht .
(باشلىق ، بانكىنى كۆزدىن كەچۈرگەنلىكىنى ئېيتتى)

Die Männer sagten , daß sie den Dieb nicht gesehen hätten .
(كىشىلەر ئوغرىنى كۆرمىگەنلىكىنى ئېيتتى)

Präsens , Präteritum , Perfekt نىڭ Konjunktiv يۇقىرىدا بىز
هالىتىدە كەلگەن مىسالالرنى كۆردۇق . Plusquamperfekt ,

: هالىتىدىكى مىسالالر Futur II ۋە Futur I نىڭKonjunltiv

Klaus antwortete : “ Ich werde nach Berlin fahren . ”
(كلائۇس : « مەن بېرلىنغا بارماقچى . » دەپ جاۋاب بەردى .

Klaus antwortete , daß er nach Berlin fahren werden .
(كلائۇس بېرلىنغا بارىدىغانلىقىنى ئېيتتى)

Die Kinder sagten : " Wir werden viel Obst essen . "
(بالىلار : « بىز كۆپ مىۋە يىمەكچى . » دىدى .)

Die Kinder sagten , daß sie viel Obst essen werden .
(بالىلار كۆپ مىۋە يىمەكچىلىكىنى ئېيتتى)

Rinat sagte : " Er wird mir sein Fahrrad schenken . "
(رىنات : « ئۇ ماڭا ۋېلىسىپىتىنى ھەدىيە قىلماقچى » دىدى .)

Rinat sagte , er werde ihm sein Fahrrad schenken .
(رىنات ، ئۇنىڭ ئۆزىگە ۋېلىسىپىتىنى ھەدىيە قىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى)

Er sagte : " Ich werde morgen den Arzt gesehen heben . "
(ئۇ « ئاتا دوختۇرنى كۆرىمەن » دىدى.)

Er sagte , daß er am nächsten Tag den Arzt gesehen heben werde .
(ئۇ ئاتىسى دوختۇرنى كۆرىدىغانلىقىنى ئېيتتى)

Mein Freund sagt : " Ich werde meine Hausaugaben gemacht haben . "
(دوستۇم : « مەن تاپشۇرۇقلارنى ئىشلەپ بولماقچى . » دىدى .)

Mein Freund sagt , daß er seine Hausaufgaben gemacht haben werde .
(دوستۇم تاپشۇرۇقلارنى ئىشلەپ بولماقچى بولغانلىقىنى ئېيتتى)

er Mann denkt : " Ich werde nächstes Jahr mein Haus verkauft haben . "
(ئادەم : « كىلەر يىلى ئۆيۈمنى سېتىپ بولىمەن » دەپ ئويلىدى .)

Der Mann denkt , daß er nächstes Jahr sein Haus verkauft haben werde .

(ئادەم كىلەر تىلى ئۆيىنى سېتىپ بولىدىغانلىقىنى ئويلاۋاتىدۇ)

3 . Indirekte Fragen

(سوئال ئۆزلەشتۈرمە جۈملىلەر)

كۆچۈرمە ۋە ئۆزلەشتۈرمە جۈملىلەرنىڭ قوللىنىشى :

Wang Tao fragte : " Wann fährt der nächste Zug nach Ürumchi ? "

(ۋاڭ تاۋ : « ئۈرۈمچىگە كېيىنكى پويىز قاچان ماڭىدۇ ؟ » دەپ سورىدى .)

Wang Tao fragte , wann der nächste Zug nach Ürumchi fahre .

(ۋاڭ تاۋ ئۈرۈمچىگە كېيىنكى پويىزنىڭ قاچان ماڭىدىغانلىقىنى سورىدى .)

Er fragte : " Wo kauft man die Fahrkarten ? "

(ئۇ : « بىلەتنى نەدىن ئالىمەن ؟ » دەپ سورىدى .)

Er fragte , wo man die Fahrkarten kauft .

(ئۇ بىلەتنى نەدىن ئالىدىغانلىقىنى سورىدى)

Wang Tao fragte : " Wieviel wird das Haus kosten ? "

(ۋاڭ تاۋ : « ئۆينىڭ باھاسى قانچە » دەپ سورىدى .)

Wang Tao fragte , wieviel das Haus kosten werden .

(ۋاڭ تاۋ ئۆينىڭ باھاسىنىڭ قانچە ئىكەنلىكىنى سورىدى)

Wie heiβt deine Freundin ?

(دوستۇڭنىڭ ئىسمى نېمە ؟)

Er fragte , wie meine Freundin heiβe .

(دوستۇمنىڭ ئىسمىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سورىدى)

Wo ist das Hotel ?

(ياتاق قەيەردە ؟)

Er wollte wissen , wo das Hotel sei .

(ئۇ ياتاقنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلمەكچى)

Was habt ihr gesehen ?

(نېمە كۆردۇڭلار؟)

Er fragte , was wir gesehen hätten .

(ئۇ نېمە كۆرگىنىمىزنى سورىدى)

بۇنىڭدىن باشقا يەنە « ob » دېگەن باغلىغۇچنىڭ ياردىمى بىلەنمۇ سوئال ئۆزلەشتۇرمە جۇملىلەر تۇزىلىدۇ .

Der Chef fragte : “ Spricht er Deutsch ? ”

(باشلىق : « ئۇ گېرمانچە بىلەمدۇ . » دەپ سورىدى .)

Der Chef fragte , ob er Deutsch sprechen .

(باشلىق ، ئۇنىڭ گىرمانچە بىلىدىغان ـ بىلمەيدىغانلىقىنى سورىدى)

Er fragte , ob sie Lehrerin sie .

(ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچىمۇ ياكى ئەمەس ئىكەنلىكىنى سورىدى)

Sie fragte , ob die Äpfel süβ seien .

(ئالمىلارنىڭ تاتلىق ياكى ئەمەسلىكىنى سورىدى)

4 . Imperative inder indirekten Rede
(بۇيرۇق ئۆزلەشتۈرمە جۈملە)

بۇيرۇق ئۆزلەشتۈرمە جۈملىلەر sollen ۋە mögen يارەمچى پېئىللارنىڭ ياردىمى بىلەن تۈزىلىدۇ . بەزىدە daß باغلىغۇچى قوللىنىپ sollen ۋەmögen يارەمچى پېئىللار جۈملىنىڭ ئاخىرىدا كېلىدۇ .

مەسىلەن :

Hans sagte mir : “ Geh an die Tür ! ”

(ھانس ماڭا : « ئىشىكنىڭ يېنىغا ماڭ ! » دىدى .)

Hans sagte mir , daß ich an die Tür gehen solle .

(ھانس ماڭا ، ئىشىكنىڭ يېنىغا مېڭىشىمنى ئېيتتى)

Der Arzt sagte : “ Trink viel Wasser ! ”

(دوختۇر : « كۆپ سۇ ئىچ ! » دىدى .)

Der Arzt sagte , ich möge viel Wasser trinken .

(دوختۇر كۆپ سۇ ئىچىشىمنى ئېيتتى)

Die Mutter sagte ihrem Sohn : “ Komm früh nach Hause ! ”

(ئانا ئوغلىغا : « بالدۇرراق ئۆيگە كەل ! » دىدى .)

Die Mutter sagte ihrem Sohn , daß er früh nach Hause kommen mögen .

(ئانا ئوغلىغا بالدۇرراق ئۆيگە كېلىشىنى ئېيتتى)

5 . Der Konjunktiv in Bedingungssätzen
(شەرت تىلەك جۈملە)

شەرت تىلەك جۈملىلەر wenn (ئەگەر) باغلىغۇچىنىڭ ياردىمى ۋە پېئىلنىڭ Konjumktiv شەكلى بىلەن تۈزىلىدۇ .

مەسىلەن :

Wenn ich nicht krank wäre , käme ich mit euch ins Kino .
(ئەگەر ئاغرىپ قالمىسام ، سىلەر بىلەن كىنوغا كېلىمەن)

Wenn die Stadt nicht weit wäre , führen wir dorthin .
(ئەگەر شەھەر يىراق بولمىسا ، ئۇ يەرگە بارىمىز)

Wenn ich es wüβte , fragte ich den Polizisten nicht .
(ئەگەر ئۇنى بىلسەم ، ساقچىدىن سورىمايتتىم .)

Wenn er Deutsch lernte , verdiente er viel Geld .
(ئەگەر ئۇ گېرمانچە ئۆگەنسە ، كۆپ پۇل تاپىدۇ)

بەزى جۈملىلەرنىڭ ئارىسىغا «dann» ۋە «so» باغلىغۇچىلىرى كېلىپ ئۇيغۇرچىدا « ئۇ چاغدا» ۋە « بۇنداق چاغدا » دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ .

Wenn ich nicht krank wäre , dann käme ichmit euch ins Kino .
(ئاغرىپ قالمىسام ، ئۇ چاغدا سىلەر بىلەن كىنوغا كىلىمەن)

Hätte der Lehrer Zeit , so bliebe er länger in der Klasse .
(ئوقۇتقۇچىنىڭ ۋاقتى بولسا ، بۇنداق چاغدا سىنىپتا ئۇزۇن

تۇرىدۇ)

بەزىدە جۈملىلەردە پەيىلنىڭ Konjunktiv شەكلىنىڭ ئورنىغا würde قوللىنىلىدۇ .

مەسىلەن :

Wenn ich nicht krank wäre , dann käme ich mit euch ins Kino .

(ئاغرىپ قالمىسام ، سىلەر بىلەن كىنوغا كىلىمەن)

Wenn ich es wüβte , würde ich den Polizisten nicht fragen .

(ئۇنى بىلسەم ، ساقچىدىن سورىمايتتىم)

شەرت جۈملىلەردە Konjunktiv نىڭ Plusquamperfekt شەكلىمۇ قوللىنىلىدۇ .

مەسىلەن :

Wenn ich nicht Krank gewesen wäre , wäre ich mit euch ins Kino gekommen .

(ئاغرىق بولمىسامتى سىلەر بىلەن كىنوغا كىلەتتىم)

Wenn ich es gewuβt hätte , hätte ich den Polizisten nicht gefragt .

(ئۇنى بىلگەن بولسام ساقچىدىن سورىمايتتىم)

Hätte er gut Deutsche gelernt , hätte er viel Geld verdient .

(ياخشى گېرمانچە ئۆگەنگەن بولسا ، كۆپ پۇل تاپاتتى)

6 . Der Konjunktiv in Wunschsätzen
(تىلەك ئۇلگىنىك تىلەك جۈملىلەردە قوللىنىشى)

گىرمان تىلىدىكى تىلەك جۈملىلەر ، ئۇيغۇر تىلىدىكى ئۇنداق

جۈملىلەرگە ئوخشاپ كېتىدۇ . سۆزلىگۈچىنىڭ تۇرلۇك خاس ـ هاياجانـ لىرىنى ئىپادىلەيدىغان جۈملىلەر ئۇندەش جۈملە دەپ ئاتىلىدۇ .

گىرمان تىلىدا ئۇندەش جۈملىلەر ، پېئىلنىڭKonjunktiv Präteritum ۋە Konjunktiv Plusquamperfekt شەكىللەردە كېلىش بىلەن تۈزىلىدۇ .

يۇقىرىدا ئۆگەنگىنىمىزدەك « wenn » دېگەن باغلىغۇچى بىلەن جۈملىلەردە ئىپادىلىنىدۇ .

مەسىلەن :

Wenn ich doch in meiner Heimat wäre !

(كاشكى ۋەتىنىمدە بولسام !)

Wenn ich doch gesund wäre !

(كاشكى ساق بولسام !)

Wenn du doch dei mir wärest !

(كاشكى سەن مېنىڭ يېنىمدا بولساڭ !)

بۇ جۈملىلەردە كەلگەن « doch » ، « كاشكى » دېگەن مەنىنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ .

ئەگەر جۈملىلەردە « wenn » قوللىنىلمىسا Konjunktiv شەكلىدە كەلگەن پېئىل جۈملىنىڭ بېشىدا كېلىدۇ .

مەسىلەن :

Wäre ich doch in meiner Heimat !

(كاشكى ۋەتىنىمدە بولسام !)

Wäre ich doch gesund !

(كاشكى ساق بولسام !)

Wäre ich doch fleiβig !

(كاشكى تىرىشچان بولسام !)

Wäre ich doch reich !

(كاشكى باي بولسام !)

بۇ ئۇندەش جۈملىلەرنىڭ ئالدىغا يەنە بىر تىلەك جۈملىلەرنى قو-
يۇشقا بولىدۇ .

مەسىلەن :

Ich wünschte , ich wäre inmeiner Heimat .

(ۋەتىنىمدە بولىشىمنى ئارزۇ قىلىمەن)

Ich wünschte , ich wäre gesind .

(سالامەتلىكىمنىڭ ياخشى بولىشىنى ئۈمىد قىلىمەن)

يۇقىرىدىكى مىساللار ھازىرقى زامانىدىكى ئۇندەش جۈملىلەرنىڭ
ئىپادىلىنىشى ۋە پېئىلنىڭ Konjunktiv Präteritum كېلىشى بولۇپ ،
تۆۋەندە بىز ئۆتكەن زامانىدىكى ئۇندەش جۈملىلەرنى ۋە پېئىلنىڭ
Konjunktiv Plusquamperfektدا كېلىشىنى مىسال بىلەن كۆرىمىز .

Hätte ich doch meine Heimat nie verlassen hätte !

(ۋەتىنىمدىن كاشكى ھېچ ئايرىلمىغان بولسام ئىدىم !)

Hätte ich doch dich gesehen hätte !

(كاشكى سېنى كۆرگەن بولسام ئىدىم)

Wir wünschten , daβ wir seinen Namen gewuβt hätten .

(ئۇنىڭ ئىسمىنى بىلىشنى ئارزۇ قىلاتتىم)

7 . Der Konjunktiv nach “ als ob ”
(« als ob » بىلەن قوللىنىلغان تىلەك ئۇلگە)

ئارزۇ ۋە خىيالنى بىلدۈرىدىغان Konjunktiv نىڭ كۆپى « خۇددى ، گويا » دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدىغان « als ob » ۋە ئوخشاش مەنىنى بىلدۈرىدىغان « als wenn » باغلىغۇچىلار بىلەن تۈزىلىدۇ .

مەسىلەن :

Als ob er reich wäre !

(خۇددى بايدەك !)

Als ob sie gelesen hätten !

(گويا ئوقۇغانلاردەك !)

Als wenn er krank gewesen wäre !

(خۇددى ئاغرىپ قالغاندەك !)

Als ob er berühmt wäre !

(خۇددى داڭلىق بىرسىدەك !)

Der Ausländer sprach so gut Deutsch , als ob er ein Deutcher wäre .

(چەت ئەللىك ، خۇددى بىر گېرمانچىنى ياخشى سۆزلەيدىكەن)

Der Mann redete , als ob er alles wüβte .

(بۇ ئادەم خۇددى ھەممىنى بىلىدىغاندەك سۆزلەيدىكەن)

3 . 3 . 3 . Der Imperativ
(بۇيرۇق ئۇلگه)

بۇيرۇق ئۇلگه ، سۆزلىگۈچىنىڭ بۇيرۇق ، ئۆتۈنۈش ، تىلەك، شۇئار، چاقىرىق ، ئۇمىد ئارزۇسىنى ئىپادىلەيدۇ .

1 . Imperativ Singular
(بىرلىك بۇيرۇق)

پېئىل	Imperativ Singylar :
bringen(كەلتۈرمەك)	Bringe ! (كەلتۈر !)
gehen(كەتمەك)	Gehe ! (كەت !)
kommen(كەلمەك)	Kommet ! (كەل !)
arbeiten(ئىشلىمەك)	Arbeite ! (ئىشلە !)
schreiben(يازماق)	Schreibe ! (ياز !)

رېئال تۈرمۇشتا پېئىلنىڭ تومۇرىدىكى « e – » ھەرپى قوللىنىلماي ؛

Bring !	Bringe !
Geh !	Gehe !
Kom !	Komme !
Schreib !	Schreibe !

پەقەت پېئىلنىڭ تومۇرى « n – , m – , t – , d – » ۋە « ern – , eln – » ھەرپلىرى بىلەن ئاخىرلاشسا ، كۆپىنچە

« e ـ» هەرپى ئاخىرىدا كېلىدۇ .

arbeiten(ئىشلىمەك) ! Arbeite (ئىشلە !)

binden(باغلىماق) ! Binde (باغلا !)

atmen(نەپەس ئالماق) ! Atme (نەپەس ئال !)

öffen(ئاچماق) ! Öffe (ئاچ !)

rechnen(ھېسابلىماق) ! Rechne (ھېسابلا !)

sammeln(توپلىماق) ! Samm (e) le (توپلا !)

تەرتىپسىز پېئىللار يۇقىرىدىكى قانۇنىيەتكە بويسۇنغان ھالدا ئۆزگىرىدۇ .

lesen(ئوقۇماق) ! Lies (ئوقۇ !)

werfen(ئاتماق) ! Wirf (ئات !)

sterben(ئۆلمەك) ! Stirb (ئۆل !)

essen(تاماق يىمەك) ! Iβ (يە !)

messen(ئۆلچىمەك) ! Miβ (ئۆلچە !)

sprechen(سۆزلەشمەك) ! Sprich (سۆزلە !)

geben(بېرىمەك) ! Gib (بەر !)

2 . Imperativ Plural
(كۆپلۈك بۇيرۇق)

كۆپلۈك بۇيرۇقتا پېئىلنىڭ تومۇرىغا « et ـ , t ـ » قوشۇلغۇچىلارنىڭ ئۇلىنىشى بىلەن تۈزىلىدۇ .

مەسىلەن :

gehen: Geht ! (كېتىڭلار !)

kommen: Kommt ! (كېلىڭلار !)

arbeiten: Arbeitet ! (ئىشلەڭلار !)

ötten: Öffenet ! (ئېچىڭلار !)

geben: Gebt ! (بېرىڭلار !)

3 . Imperativ Höflichkeitsform
(ھۆرمەت بۇيرۇق)

ھۆرمەت بۇيرۇق «Sie» بىلەن بىرلىكتە كېلىدۇ.

kommen: Kommen Sie ! (كېلىڭ !)

gehen: Gehen Sie ! (كېتىڭ !)

lesen: Lesen Sie ! (ئوقۇڭ !)

hören: Hören Sie ! (ئاڭلاڭ !)

nehmen: Nehmen Sie ! (ئېلىڭ !)

3 . 4 Das Genus
(پېئىلنىڭ باغلىنىشى)

پېئىلنىڭ باغلىنىشى ، Aktiv ۋە Passiv دەپ ئىككىگە بۆلىنىدۇ . پېئىلنىڭ Aktiv شەكلى ، كىتابىمىزنىڭ بېشىدىن ھازىرغىچە

ئۆگىنىپ كەلگەن شەكىلدۇر .

3 . 4 . 1 . Das Passiv
(مەجھۇل باغلىنىدىغان پېئىل)

Passivجۈملىلەردە ، werden يارىمچى پېئىلنىڭ شەخسىلەردە تۇرلىنىشى بىلەن پېئىللارنىڭ Partizip Perfekt شەكلىنىڭ جۈملىنىڭ ئاخىرىدا كېلىشى بىلەن تۇزۇلىدۇ .

1 . Passiv Präsens

Präsensۋە werdenيارىمچى پېئىل شەخسلەردە تۇرلىنىپ ئانا پېئىل Partizip Perfektشەكلىدە جۈملىنىڭ ئاخىرىدا كېلىدۇ .

مەسىلەن :

sehen(كۆرمەك) :

ich	werde	gesehen(كۆرگىلىۋاتىمەن)
du	wirst	gesehen(كۆرگىلىۋاتىسەن)
er , sie , es	wird	gesehen(كۆرگىلىۋاتىدۇ)
wir	werden	gesehen(كۆرگىلىۋاتىمىز)
ihr	werdet	gesehen(كۆرگىلىۋاتىسىلەر)
sie	werden	gesehen(كۆرگىلىۋاتىدۇلەر)
Sie	werden	gesehen(كۆرگىلىۋاتىسىزلەر)

Passiv Präsens / Konjunktiv

هازىرقى زاماندىكى پېئىلنىڭ مەجھۇل باغلىنىشى Konjunktiv

(تىلەك ئۇلگە) دا كەلگەندە ، werden ياردەمچى پېئىلنىڭKon
junktiv Prasensشەكلىدىكى شەخسلەردە تۇرلىنىشىدىن تۇزىلىدۇ .

مەسىلەن :

sehen(كۆرمەك) :

ich	werde	gesehen(كۆرۈلسەم)	
du	werdest	gesehen(كۆرۈلسەڭ)	
er , sie , es	werde	gesehen(كۆرۈلسە)	
wir	werden	gesehen(كۆرۈلسەك)	
ihr	werdet	gesehen (كۆرۈلسەڭلار)	
sie	werden	gesehen(كۆرۈلسىلەر)	
Sie	werden	gesehen(كۆرۈلسىڭىزلەر)	

2 . Passiv Präteritum

ئۆتكەن زاماندا پېئىلنىڭ مەجھۇل باغلىنىشى ، werden ياردەمچى
پېئىلنىڭ Prateritumشەكلىدە تۇرلىنىشىدىن تۇزىلىدۇ .

مەسىلەن :

sehen(كۆرمەك) :

ich	wurde	gesehen(كۆرۈلدۈم)	
du	wurdest	gesehen(كۆرۈلدىڭ)	
er , sie , es	wurde	gesehen(كۆرۈلدى)	
wir	wurden	gesehen(كۆرۈلدۇق)	

ihr	wurdet	gesehen(كۆرۈلدىڭلار)	
sie	werden	gesehen(كۆرۈلدىلەر)	
Sie	werden	gesehen(كۆرۈلدىڭىزلەر)	

Passiv Präteritum / Konjunktiv

ئۆتكەن زاماندا پېئىلنىڭ مەجھۇل باغلىنىشىنىڭKonjunktiv

(تىلەك ئۇلگە) دە كەلگەندە ، werden ياردەمچى پېئىلKonjunktiv

Prateritumدا würdeگە ئۆزگىرىدۇ .

مەسىلەن : sehen (كۆرمەك)

ich	würde	gesehen(كۆرۈلسەم ئىدىم)	
du	würdest	gesehen(كۆرۈلسەڭ ئىدىڭ)	
er, sie, es	würde	gesehen(كۆرۈلسە ئىدى)	
wir	würden	gesehen(كۆرۈلسەكتۇق)	
ihr	würdet	gesehen(كۆرۈلسەڭلارتى)	
sie	würden	gesehen(كۆرۈلسىلەرتى)	
Sie	würden	gesehen(كۆرۈلسىڭىزلەرتى)	

3 . Passiv Perfekt

Passiv Perfefkt ، seinنىڭ شەخسلەردىكى تۈرلىنىشى ۋە werden

ياردەمچى پېئىلنىڭ worden شەكلى بىلەن تۈزىلىدۇ .

مەسىلەن : sehen .

ich	bin	gesehen worden(كۆرۈلدۈم)	

du	bist	worden	gesehen	(كۆرۈلدىڭ)
es	er, sie, ist	worden	gesehen	(كۆرۈلدى)
wir	sind	worden	gesehen	(كۆرۈلدۇق)
ihr	seid	worden	gesehen	(كۆرۈلدىڭلار)
sie	sind	worden	gesehen	(كۆرۈلدىلەر)
Sie	sind	worden	gesehen	(كۆرۈلدىڭىزلەر)

Passiv Perfekt / Konjunkticv

Passiv Perfekt نىڭKonjunktiv شەكلى ، sein ياردەم پېئىلىنىڭ

Konjunktiv شەكلى بىلەن تۈزىلىدۇ .

sehen: مەسىلەن

ich	sie	worden	gesehen	(كۆرۈلسەمتىم)
du	seist	worden	gesehen	(كۆرۈلسەڭلار)
es	er, sie, sei	worden	gesehen	(كۆرۈلسىدى)
wir	seien	worden	gesehen	(كۆرۈلسەكتۇق)
ihr	seiet	worden	gesehen	(كۆرۈشسەڭلارتى)
sie	seien	worden	gesehen	(كۆرۈشسىلەرتى)
Sie	seien	worden	gesehen	(كۆرۈشسىڭىزلەرتى)

4 . Passiv Plusquamperfekt

Passiv Plusquamperfekt ، sein ياردەمچى پېئىلنىڭ Prateritum

شەكلىدىكى شەخسلەردە تۈرلىنىشى ۋە werden ياردەمچى پېئىلنىڭ

worden شەكلىدىن تۇزىلىدۇ .

sehen: مەسىلەن

ich	war	worden	gesehen	(كۆرۈلگەنتىم)
du	warst	worden	gesehen	(كۆرۈلگەنتىڭ)
er, sie, es	war	worden	gesehen	(كۆرۈلگەنتى)
wir	waren	worden	gesehen	(كۆرۈلگەنتۇق)
ihr	wart	worden	gesehen	(كۆرۈلگەنتىڭلار)
sie	waren	worden	gesehen	(كۆرۈلگەنتىلەر)
Sie	waren	worden	gesehen	(كۆرۈلگەنتىڭىزلەر)

Passiv Plusquamperfekt / Konjunktiv

Passiv Plusquamperfekt نىڭ Konjunktiv شەكلى ، sein يار-
دەمچى پېئىلنىڭ war شەكلىدىكى Prateritum نىڭ تىلەك ئۇلگىدە
تۇللىنىشى بىلەن تۇزىلىدۇ . يەنى war ، Konjunktiv (تىلەك ئۇلگە)
دە wäre گە ئۆزگىرىپ شەخسلەردە تۇرلىنىدۇ .

sehen: مەسىلەن

ich	wäre	worden	gesehen	(كۆرۈن-
گەن بولسام ئىدىم)				
du	wärest	worden	gesehen	(كۆرۈن-
گەن بولسا ئىدىڭ)				
er, sie, es	wäre	worden	gesehen	(كۆرۈن-
گەن بولسا ئىدى)				

wir wären gesehen worden (كۆرۈنگەن بولساق ئىدۇق)

ihr wäret gesehen worden (كۆرۈنگەن بولساڭلارتى)

sie wären gesehen worden (كۆرۈنگەن بولسىلارتى)

Sie wären gesehen worden (كۆرۈنگەن بولسىڭىزلارتى)

5. Passiv Futur I

Passiv Futur، يارىمچى پېئىلنىڭ ئىككى قېتىم قولـلىنىشى بىلەن تۈزۈلگەن بولۇپ، werden يارىمچى پېئىلنىڭ بىرى شەخسلەردە تۈرلىنىدۇ، يەنە بىرى Partizip Perfekt شەكلىدە ئانا پېئىلنىڭ ئارقىسىغا كېلىدۇ.

مەسىلەن: sehen

ich werde gesehen werden (كۆرىلىمەن)

du wirst gesehen werden (كۆرىلىسەن)

er, sie, es wird gesehen werden (كۆرىلىدۇ)

wir werde gesehen werden (كۆرىلىمىز)

ihr werde gesehen werdet (كۆرىلىسىلەر)

sie werde gesehen werden (كۆرىلىدۇلەر)

Sie werde gesehen werden (كۆرىلىسىزلەر)

Passiv Futur I / Konjunktiv

كەلگۈسى زامان I نىڭ ئىككى تىلەك ئۇلگىدە (Konjunktiv I , Konjunktiv II) كېلىدىغانلىقىنى ئۆگەنگەن ئىدۇق Passiv Futur دېمۇ ئوخشاشلا ئىككى تىلەك ئۇلگە بولۇپ ، بىرى werden يارەمچى پېئىلنىڭ Konjunktiv تىكى شەخسلەردە تۇرلىنىشى بىلەن تۇزىلىدۇ . يەنە بىر würden (werden يارەمچى پېئىلنىڭ Konjunktiv Prateritum دا ئۆزگىرىشى) نىڭ شەخسلەردە تۇرلىنىشىدىن تۇزىلىدۇ .

sehen : مەسىلەن

	Konjunktiv I		
ich	werde	werden	gesehen
du	werdest	werden	gesehen
er, sie, es	werde	werden	gesehen
wir	werden	werden	gesehen
ihr	werdet	werden	gesehen
sie	werden	werden	gesehen
Sie	werden	werden	gesehen

يۇقىرىدىكى مىسالنىڭ ئۇيغۇرچىدا مەنىسى يوق ، شۇڭا بىز Passiv Futur I نىڭ Konjunktiv II دىكى ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنى تۆۋەندە بېرىمىز .

	Konjunktiv II		
ich	würde	werden	gesehen (كۆرۈلىدى - غان بولسام ئىدىم)

du würdest	gesehen werden	(كۆرۈ-)
(لىدىغان بولساڭ ئىدىك)		
er, sie, es würde	gesehen werden	(كۆرۈ-)
(لىدىغان بولسا ئىدى)		
wir würden	gesehen werden	(كۆرۈ-)
(لىدىغان بولساق ئىدۇق)		
ihr würdet	gesehen werden	(كۆرۈ-)
(لىدىغان بولساڭلار ئىدى)		
sie würden	gesehen werden	(كۆرۈ-)
(لىدىغان بولسىلار ئىدى)		
Sie würden	gesehen werden	(كۆرۈ-)
(لىدىغان بولسىڭىزلار ئىدى)		

6. Passiv Futur II

Passiv Futur، werden يارىدەمچى پېئىلنىڭ شەخسلەردىكى تۈر-لىنىشى بىلەن worden ۋە sein پېئىلنىڭ جۈملىنىڭ ئاخىرىدا كېلىـ شىدىن تۈزىلىدۇ.

مەسىلەن: sehen

ich werde	gesehen worden sein	
(كۆرۈلىدىغان بولىمەن)		
du wirst	gesehen worden sein	
(كۆرۈلىدىغان بولسەن)		

gesehen worden sein	wird	er, sie, es (كۆرۈلىدىغان بولىدۇ)
gesehen worden sein	werden	wir (كۆرۈلىدىغان بولىمىز)
gesehen worden sein	werdet	ihr (كۆرۈلىدىغان بولىسىلەر)
gesehen worden sein	werden	sie (كۆرۈلىدىغان بولىدۇلەر)
gesehen worden sein	werden	Sie (كۆرۈلىدىغان بولىسىزلەر)

Passiv Futur II / Konjunktiv

Passiv Futur II نىڭ ئىككى Konjunktiv شەكلى بولۇپ ، Konjunktiv I ، werden نىڭ Konjunktiv تىكى شەخسلەردە تۇرلىنىشىدىن تۇزىلىدۇ . Konjunktiv II ، wurden نىڭ Konjunktiv تىكى تۇرلىنىشىدىن تۇزىلىدۇ .

sehen : مەسىلەن

Konjunktiv I

gedehen worden sein	werde	ich
gedehen worden sein	werdest	du
gedehen worden sein	werde	er, sie, es
gedehen worden sein	werden	wir
gedehen worden sein	werdet	ihr

sie	werden	gedehen worden sein
Sie	werden	gedehen worden sein

يۇقىرىدىكى مىسالنىڭ ئۇيغۇرچىدا مەنىسى يوق .

Konjunktiv II

ich	würde	gesehen worden sein
du	würdest	gesehen worden sein
er, sie, es	würde	gesehen worden sein
wir	würden	gesehen worden sein
ihr	würdet	gesehen worden sein
sie	würden	gesehen worden sein
Sie	würden	gesehen worden sein

بۇ مىسالنىڭ ئۇيغۇرچىدىكى تەرجىمىسى Passiv Futur I نىڭ Konjunktiv II دىكى تەرجىمىسىگە ئوخشاش .

Passiv Futur I ، Passiv Futur II لارنىڭ Konjunktiv شەكلى گىرمان تىلىدىمۇ كۆپ قوللىنىلمايدۇ ، ئۇيغۇر تىلىغىمۇ تازا ماس كەلمەيدۇ . بىزنىڭ بۇ يەردە چۈشەندۈرۈپ ئۆتىشىمىزدىكى مەقسەت پەقەت Futur I ۋە Futur II لارنىڭ گرامماتىكىلىق ئۇقۇمىنى كىتابخانىلارنىڭ ئىسىگە قايتا سېلىشتىن ئىبارەت .

7 . Sätze mit Passiv

(Passiv نىڭ جۈملە ئىچىدە قوللىنىشى)

Passiv جۈملىلەر « von » دېگەن سۆز ئالدى قوشۇلغۇچىنىڭ يار-دىمى بىلەنمۇ تۈزىلىدۇ .

مەسلەن :

Der Ball wird von dem Kind gebracht .
(توپ بالا تەرىپىدىن كەلتۈرۈلىنىۋاتىدۇ)

Der Anzug wird von dem Schneider genäht .
(كاستۇم بۇرۇلكا ماشىنىچى تەرىپىدىن تىكىلىۋاتىدۇ)

Das Buch wird von den Professoren geschrieben .
(كىتاب پروفېسسور تەرىپىدىن يېزىلىۋاتىدۇ)

ئۇلگە جۈملە :

Aktiv :

Der Postbote bringt die Briefe .
(پوشتىچى خەتلەرنى ئەكىلىۋاتىدۇ)

Präsens :

Die Briefe werden von dem Postboten gebracht .
(خەتلەر پوشتىچى تەرىپىدىن كەلتۈرىلىۋاتىدۇ)

Prateritum :

Die Briefe wurden von dem Postboten gebracht .
(خەتلەر پوشتىچى تەرىپىدىن كەلتۈرۈلدى)

Perfrkt :

Die Briefe sind von dem Postboten gebracht worden .
(خەتلەر پوشتىچى تەرىپىدىن كەلتۈرۈلدى)

Plusquamperfekt :

Die Briefe waren von dem Postboten gebracht worden .
(خەتلەر پوشتىچى تەرىپىدىن كەلتۈرۈلگەن ئىدى)

Futur I :

Die Briefe werden von dem Postboten gebracht werden .

(خەتلەر پوشتىچى تەرىپىدىن كەلتۈرۈلىدۇ)

Futur II :

Die Briefe werden von dem Postboten gebracht worden sein .

(خەتلەر پوشتىچى تەرىپىدىن كەلتۈرۈلىدىغان بولدى)

3 . 5 . Die Modalverben
(مودال پېئىل)

ئالدىدىكى پاراگرافتا بىز مودال پېئىل توغرۇلۇق قىسقىچە چۈشەنچە هاسىل قىلغان ئىدۇق . بۇ پاراگرافتا مودال پېئىل توغرىسىدا نۇقتىلىق توختىلىمىز .

گېرمان تىلىدا ئالته مودال پېئىل بار :

können

wollen

müssen

dürfen

sollen

mögen

بۇ ئالته مودال پېئىلنىڭ هەممىسى تەرتىپسىز تۈرلىنىدىغان پېئىللاردىن . بۇ پېئىللار مۇستەقىل پېئىل بىلەن بىرگە قوللىنىدۇ ۋە هەرقايسى زامانلاردا ، شەخسلەردە تۈرلىنىدۇ .

1 . können (بىر نەرسىنى قىلىشقا ئىقتىدارلىق بولماق)

Präteritum :			Pränsens :		
gehen	konnte	ich	gehen	kann	ich
gehen	konntest	du	gehen	kannst	du
gehen	konnte	er, sie, es	gehen	kann	er, sie, es
gehen	konnten	wir	gehen	können	wir
gehen	konntet	ihr	gehen	könnt	ihr
gehen	konnten	sie	gehen	können	sie
gehen	konnten	Sie	gehen	können	Sie

Perfeht :

gehen können	habe		ich
gehen können	hast		du
gehen können	hat	er, sie, es	
gehen können	haben		wir
gehen können	habt		ihr
gehen können	haben		sie
gehen können	haben		Sie

Plusquamperfekt :

gehen können	hatte		ich
gehen können	hattest		du
gehen können	hatte	er, sie, es	
gehen können	hatten		wir
gehen können	hattet		ihr
gehen können	hatten		sie
gehen können	hatten		Sie

Futur I :

ich	werde	gehen können
du	wirst	gehen können
er, sie, es	wird	gehen können
wir	werden	gehen können
ihr	werdet	gehen können
sie	werden	gehen können
Sie	werden	gehen können

Futur II :

ich	werde	gegangen sein können
du	wirst	gegangen sein können
er, sie, es	wird	gegangen sein können
wir	werden	gegangen sein können
ihr	werdet	gegangen sein können
sie	werden	gegangen sein können
Sie	werden	gegangen sein können

können، ئوخشاشلا Konjunktiv (تىلەك ئۇلگە) دىمۇ تۇرلىنىپ كېلىدۇ :

Konjumktiv Präsens :

ich	könne	gehen
du	könnest	gehen
er, sie, es	könne	gehen
wir	können	gehen
ihr	könnet	gehen

Konjunktiv Präteritum :

ich	könnte	gehen
du	könntest	gehen
er, sie, es	könnte	gehen
wir	könnten	gehen
ihr	könntet	gehen

gehen könnten sie gehen können sie
gehen könnten Sie gehen können Sie

können ، باشقا زامانلارنىڭ Konjunktiv شەكىلىدە تۇرلەنمەي ،
Infinitiv(können) ھالىتىدە جۈملىنىڭ ئاخىرىدا كېلىدۇ .

مىسالار :

Präsens :

Mein Bruder kann heute nicht in die Schule gehen .
(ئۇكام بۈگۈن مەكتەپكە بارالمايدۇ)

Präteritum :

Mein Bruder konnte heute nicht in die Schule gehen .
(ئۇكام بۈگۈن مەكتەپكە بارالمىدى)

Perfekt :

Mein Bruder hat heute nicht in die Schule gehen können .
(ئۇكام بۈگۈن مەكتەپكە بارالمىدى)

Plusquamperfekt :

Mein Bruder hatte nicht in die Schule gehen können .
(ئۇكام بۈگۈن بارالمىغانتى)

Futur I :

Mein Bruder wird heute nicht in die Schule gehen können .
(ئۇكام بۈگۈن مەكتەپكە بارالمايۋاتىدۇ)

Futur II :

Mein Bruder wird nicht in die Schule gegangen sein können .
(ئۇكام مەكتەپكە بارالمايدىغان بولدى)

Er kann Gitarre spielen .

(ئۇ گىتار چالالايدۇ)

Ich komme morgen nach Köln und kann dich besuchen .

(مەن ئەتە كۆلگە كېلىمەن ۋە سېنى ساقلىيالايمەن)

Heute abend kann es regnen .

(بۈ ئاخشام يامغۇر ياغدىغاندەك قىلىدۇ)

Hans konnte die Uhr nicht reparieren .

(خانس سائەتنى رېمونت قىلالمىدى)

Ihr könnt morgen bei uns übernachten .

(ئەتە بىزنىڭكىدە قونۇپ قالالايسىلەر)

Meinen Brief kannst du vielleicht schon morgen erhalten .

(خېتىمنى بەلكى ئەتە تاپشۇرۇپ ئالالايسەن)

2 . dürfen (بىر نەرسىنى قىلىشقا رۇخسەتكە ئىگە بولساق)

dürfen، تۇرلىنىشى können گە ئوخشاش .

Präteritum :			Präsens :		
gehen	durfte	ich	gehen	darf	ich
gehen	durftest	du	gehen	darfst	du
gehen	durfte	er, sie, es	gehen	darf	er, sie, es
gehen	durften	wir	gehen	dürfen	wir
gehen	durftet	ihr	gehen	dürft	ihr
gehen	durften	sie	gehen	dürfen	sie
gehen	durften	Sie	gehen	dürfen	Sie

باشقا زامانلاردا ، جۈملىنىڭ ئاخىرىدا Infinitiv (dürfen) شە-

كىلىدە كېلىدۇ . ئالدىدا كېلىدىغان haben ۋە werden يارىمچى

پېئىللارنىڭ تۈرلىنىشى يۇقىرىدا ئۆگەنگەن können گە ئوخشاش .

dürfenمودال پېئىل ، Konjunktiv شەكىلدە كېلىدۇ .

Konjunktiv Präteritum :			Konjunktiv Präsens :		
gehen	dürfte	ich	gehen	dürfe	ich
gehen	dürftest	du	gehen	dürfest	du
gehen	dürfte	er, sie, es	gehen	dürfe	er, sie, es
gehen	dürften	wir	gehen	dürfen	wir
gehen	dürftet	ihr	gehen	dürfet	ihr
gehen	dürften	sie	gehen	dürfen	sie
gehen	dürften	Sie	gehen	dürfen	Sie

باشقا زامانلاردىكى Konjunktiv شەكىلدە ، dürfen ئۆزگەرمەي ، جۈملىنىڭ ئارقىسىغا كېلىدۇ .

مىسالار :

Pränsens : Ich darf das Auto meines Vaters fahren .
(دادام ماشىنىسىنى ھەيدىشىمگە يول قويىدۇ)

Präteritum : Ich durfte das Auto meines Vaters fahren .
(دادام ماشىنىسىنى ھەيدىشىمگە يول قويدى)

Perfekt : Ich habe das Auto meines Vaters fahren dürfen .
(دادام ماشىنىسىنى ھەيدىشىمگە يول قويدى)

Plusquamperfekt : Ich hatte das Auto meines Vaters fahren dürfen .
(دادام ماشىنىسىنى ھەيدىشىمگە يول قويغان ئىدى)

Futur I: Ich werde das Auto meines Vaters fahren dürfen .
(دادامنىڭ ماشىنىسىنى ھەيدەش رۇخسىتىم بولىدۇ)

Futur II : Ich werde das Auto meines Vaters gefahren haben dürfen .

(دادامنىڭ ماشىنىسىنى ھەيدەش رۇخسىتىم بولىدىغان بولىدۇ)

Ab heute darfst du mein Zimmer benutzen .

(بۈگۈندىن باشلاپ مېنىڭ ئۆيۈمنى ئىشلەتسەڭ بولىدۇ)

Sie dürfen pro Tag nur eine Zigarette rauchen .

(كۈندە پەقەت بىر تال تاماكا چېكەلەيسىز)

Jeder darf in diesem Land frei seine Meinung sagen .

(بۇ دۆلەتتە ھەر كىشى ئۆز پىكرىنى ئەركىن سۆزلىيەلەيدۇ)

Jeder Ausländer darf eine Arbeitserlaubnis beantragen .

(ھەر بىر چەت ئەللىك ئىشلەش ئىجازەتنامىسىغا ئىلتىماس قىلالايدۇ)

Der Arzt darf nicht nur an seine reichen patienten denken .

(دوختۇرنىڭ پەقەت باي كېسەللەرنىلا ئويلىشىغا رۇخسەت قىلىنمايدۇ)

3 . wollen (بىر نەرسىنى قىلىش ئارزۇسىدا بولماق)

Präteritum :			Pränsens :		
gehen	wollte	ich	gehen	will	ich
gehen	wolltest	du	gehen	willst	du
gehen	wollte	er, sie, es	gehen	will	er, sie, es
gehen	wollten	wir	gehen	wollen	wir
gehen	wolltet	ihr	gehen	wollt	ihr
gehen	wollten	sie	gehen	wollen	sie
gehen	wollten	Sie	gehen	wollen	Sie

باشقا زاماندا ، جۈملىنىڭ ئاخىرىدا Infinitiv شەكىلدە كېلىدۇ .
تۈرلىنىشى können گە ئوخشاش .
wollen ، Konjunktiv شەكىلدە كېلىدۇ .

Konjunktiv Präteritum :			Konjunktiv Pränsens :		
gehen	wollte	ich	gehen	wolle	ich
gehen	wolltest	du	gehen	wollest	du
gehen	wollte	er, sie, es	gehen	wolle	er, sie, es
gehen	wollten	wir	gehen	wollen	wir
gehen	wolltet	ihr	gehen	wollet	ihr
gehen	wollten	sie	gehen	wollen	sie
gehen	wollten	Sie	gehen	wollen	Sie

باشقا زامانلاردىكى Konjunktiv شەكلى können گە ئوخشاش .
مىسالار :

Präsens :

Mein Freund will sein Auto verkaufen .
(دوستۇم ماشىنىسىنى ساتماقچى بولۇاتىدۇ)

Präteritum :

Mein Freund wollte sein Auto verkaufen .
(دوستۇم ماشىنىسىنى ساتماقچى بولدى)

Perfekt :

Mein Freund hat sein Auto verkaufen wollen .
(دوستۇم ماشىنىسىنى ساتماقچى بولدى)

Plusquamperfekt :

Mein Freund hatte sein Auto verkaufen wollen .
(دوستۇم ماشىنىسىنى ساتماقچى بولغان ئىدى)

Futur I :

Mein Freund wird sein Auto verkaufen wollen .
(دوستۇم ماشىنىسىنى ساتماقچى بولىدۇ)

Futur II :

Mein Freund wird sein Auto verkaufen haben wollen .
(دوستۇم ماشىنىسىنى ساتماقچى بولغان بولىدۇ)

Der Professor will eine neue Maschine erfunden haben .
(پروفېسسور يېڭى بىر ماشىنا ئىجات قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ)

Klaus will die schwere Prüfung bestanden haben .
(كلائۇس قىيىن ئىمتىھاندىن ئۆتۈۋېلىشنى ئۇمىد قىلىدۇ)

Die Blumen wollen jeden Tag begossen werden .
(گۈللەرگە ھەر كۈنى سۇ قۇيۇپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ)

Ich will dieses Jahr die besten Noten haben .
(بۇ يىل ياخشى نومۇرلارنى ئالماقچىمەن)

Ich will meine Meinung nicht noch einmal wiederholen .
(كۆز قارىشىمنى يەنە تەكرارلىماقچى ئەمەسمەن)

4 . müssen (بىر نەرسىنى قىلىشقا مەجبۇر بولماق)

Präteritum :			Pränsens :		
gehen	muβte	ich	gehen	muβ	ich
gehen	muβtest	du	gehen	muβt	du
gehen	muβte	er, sie, es	gehen	muβ	er, sie. es
gehen	muβten	wir	gehen	müssen	wir
gehen	muβtet	ihr	gehen	müβt	ihr

gehen muβten sie gehen müsssen sie
gehen muβten Sie gehen müsssen Sie

باشقا زامانلاردىكى تۈرلىنىش قانۇنىيىتى können گە ئوخشاش .
müssenپېئىل ، Konjunktiv شەكلىدە كېلىدۇ .

Konjunktiv Präteritum : Konjunktiv Pränsens :

gehen	müβte	ich	gehen	müsse	ich
gehen	müβtest	du	gehen	müssest	du
gehen	müβte	er, sie, es	gehen	müsse	er, sie, es
gehen	müβten	wir	gehen	müssen	wir
gehen	müβtet	ihr	gehen	müsset	ihr
gehen	müβten	sie	gehen	müssen	sie
gehen	müβten	Sie	gehen	müssen	Sie

باشقا زامانلاردىكى Konjunktiv شەكلى können گە ئوخشاش .

مىساللار :

Präsens : Hans muβ seine Hausaufgaben machen .
(خانس تاپشۇرۇقلارنى چوقۇم ئىشلىشى كېرەك)

Präteritum : Hans muβte seine Hausaufgaben machen .
(خانس تاپشۇرۇقلارنى چوقۇم ئىشلىدى)

Perfekt : Hans hat seine Hausaufgaben machen müssen .
(خانس تاپشۇرۇقلارنى چوقۇم ئىشلىدى)

Plusquamperfekt : Hans hatte seins Hausaufgaben machen müssen .
(خانس تاپشۇرۇقلارنى چوقۇم ئىشەپ بولدى)

Futur I : Hans wird seine Hausaufgaben machen müssen .
(خانس تاپشۇرۇقلارنى چوقۇم ئىشلەيدۇ)

Futur II : Hans wird seine Hausaufgben gemacht haben müssen .

(خانس تاپشۇرۇقلارنى چوقۇم ئىشلەپ بولىدىغان بولىدۇ)

Ich muß heute zum Arzt gehen .

(بۈگۈن چوقۇم دوختۇرغا بېرىشىم كېرەك)

Sie müssen Ihr Vaterland lieben .

(چوقۇم ئانا ۋەتىنىڭلارنى سۆيىشىڭلار كېرەك)

5 . sollen (بىر نەرسىنى قىلىشقا مەجبۇر بولماق ، كېرەكلىك بولماق)

Präterutim :			Pränsens :		
gehen	sollte	ich	gehen	soll	ich
gehen	solltest	du	gehen	.sollst	du
gehen	sollte	er, sie, es	gehen	soll	er, sie, es
gehen	sollten	wir	gehen	sollen	wir
gehen	solltet	ihr	gehen	sollt	ihr
gehen	sollten	sie	gehen	sollen	sie
gehen	sollten	Sie	gehen	sollen	Sie

باشقا زامانلاردا تۇرلىنىشى können گە ئوخشاش .

Konjunktiv Präteritum :			Konjunktiv Pränsens :		
gehen	sollte	ich	gehen	solle	ich
gehen	solltes	du	gehen	sollest	du
gehen	sollte	er, sie, es	gehen	solle	er, sie, es
gehen	sollten	wir	gehen	sollen	wir
gehen	solltet	ihr	gehen	sollet	ihr

gehen sollten sie gehen sollen sie
gehen sollten Sie gehen sollen Sie
باشقا زامانلاردىكى Konjunktiv شەكلى können گە ئوخشاش .
مىسالالار :

Präsens :

Du sollst sofort nach Hause gehen .
(سەن دەرھال ئۆيگە كېتىشىڭ كېرەك)

Präteritum :

Du solltest sofort nach Hause gehen .
(سەن دەرھال ئۆيگە كېتىشىڭ كېرەكتى)

Perfekt :

Du hast sofort nach Hause gehen sollen .
(سەن دەرھال ئۆيگە كېتىشىڭ كېرەكتى)

Plusquamperfekt :

Du hattest sofort nach Hause gehen sollen .
(سەن دەرھال ئۆيگە كەتكەن بولساڭ بولاتتى)

Futur I :

Du wirst sofort nach Hause gehen sollen .
(سەن دەرھال ئۆيگە كەتسەڭ)

Futur II :

Du wirst sofort nach Hause gegangen sein sollen .
(سەن دەرھال ئۆيگە كەتكەن بولساڭ)

Sie sollen Ihre Schulden bezahlen .
(قەرزلىرىڭىزنى تۆلىشىڭىز كېرەك)

Ihr solltet im Kino nicht rauchen .
(كىنوخانىدا تاماكا چەكمەسلىكىڭلار كېرەك)

Du solltest einen Arzt aufsuchen .
(سەن دوختۇرغا تەكشۈرتىشىڭ كېرەك)

6 . mögen (بىر نەرسىنى خالىماق ، قىلىش ئارزۇسىدا بولماق)

Präteritum :			Präsens :		
gehen	mochte	ich	gehen	mag	ich
gehen	mochtest	du	gehen	magst	du
gehen	mochte	er, sie, es	gehen	mag	er, sie, es
gehen	mochten	wir	gehen	mögen	wir
gehen	mochtet	ihr	gehen	mögt	ihr
gehen	mochten	sie	gehen	mögen	sie
gehen	mochten	Sie	gehen	mögen	Sie

باشقا زامانلاردا تۈرلىنىشى können گە ئوخشاش .

Konjunktiv Präteritum :			Konjunktiv Präsens :		
gehen	möchte	ich	gehen	möge	ich
gehen	möchtest	du	gehen	mögest	du
gehen	möchte	er, sie, es	gehen	möge	er, sie, es
gehen	möchten	wir	gehen	mögen	wir
gehen	möchtet	ihr	gehen	möget	ihr
gehen	möchten	sie	gehen	mögen	sie
gehen	möchten	Sie	gehen	mögen	Sie

باشقا زامانلاردىكى Konjunktiv تۈرلىنىشى können گە ئوخشاش .

Ich sehe den Dieb laufen .
(ئوغرىنىڭ قاچقىنىنى كۆردۈم)

Ich habe den Arzt drauβen sprechen hören .
(مەن دوختۇرنىڭ سىرتتا سۆزلەشكىنىنى ئاڭلىدىم)

Wir lernen jetzt schwimmen .
(بىز ھازىر سۇ ئۈزۈشنى ئۆگىنىۋاتىمىز)

Er geht heute schwimmen .
(ئۇ بۈگۈن سۇ ئۈزۈشكە بارىدۇ)

Wir werden unser Auto reparieren lassen .
(بىز ماشىنىمىزنى رېمونت قىلدۇرىمىز)

3 . 6 . Reflexive Verben
(ئۆزلۈك پېئىل)

ئىش ـ ھەرىكەتنى جۈملىنىڭ ئىگىسى ئورۇنداپ ، يەنە ئۆزى قوبۇل قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان پېئىل ، ئۆزلۈك پېئىل دەپ ئاتىلىدۇ .

گىرمان تىلىدا ، ئۆزلۈك پېئىل ھەر ۋاقىت بىر ئۆزلۈك ئالماش بىلەن بىرلىكتە قوللىنىلىدۇ .

ئۇيغۇر تىلىدا ، ئادەم ۋە نەرسىلەرنى ئېنىق كۆرسىتىش ، تەكىتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان «ئۆز » سۆزى ئۆزلۈك ئالماش دەپ ئاتىلىدۇ ـ گىرمان تىلىدا ، ھەر بىر شەخسكە ماس كېلىدىغان ئۆزلۈك ئالماشلار بولىدۇ .

شەخس:	ئۆزلۈك ئالماش :
ich	mich
du	dich
er, sie, es	sich
wir	uns
ihr	euch
sie, Sie	sich

مىسالار : sich waschen (يۇيۇنماق)

ich	wasche	mich (يۇيۇنىۋاتىمەن)	
du	wäschst	dich (يۇيىنىۋاتىسەن)	
er, sie, es	wäscht	sich (يۇيىنىۋاتىدۇ)	
wir	waschen	uns (يۇيىنىۋاتىمىز)	
ihr	wascht	euch (يۇيىنىۋاتىسىلەر)	
sie	wachen	sich (يۇيىنىۋاتىدۇلەر)	
Sie	wachen	sich (يۇيىنىۋاتىسىزلەر)	

Ich ziehe mich schnell an .

(ھازىرلا كىيىنىمەن)

Ich will mich nicht ärgern .

(خاپا بولۇشنى خالىمايمەن)

Mein Vater wird sich morgen entscheiden .

(دادام ئەتە قارار بېرىدۇ)

Ich möchte mich ganz herzlich für die Blumen bedanken .

(مەن بۇ گۈل ئۈچۈن چىن يۈرىكىمدىن رەھمەت ئېيتىمەن)

Er hat sich beim Radfahren erkältet .
(ئۇ ۋېلسىپىت مىنىپ سوغاق تەككۈزىۋاپتۇ)

Wir haben uns für heute abend verabredet .
(بىز بۈگۈن ئاخشام ئۇچرىشىمىز)

Darf ich mich vorstellen ? Ich heiβe Rinat .
(ئۆزەمنى تونۇشتۇرىشىمغا ئىجازەت قىلامسىز ؟ مېنىڭ ئىسمىم رىنات)

3 . 7 . Trennbare und untrennbare Verben
(ئايرىلىدىغان پېئىل ۋە ئايرىلمايدىغان پېئىل)

ئۇيغۇر تىلىدا ، پېئىللار ئاددى پېئىل ۋە قوشما پېئىل دەپ ئىككىگە بۆلىنىدۇ .

بىرلا سۆزدىن تۈزۈلگەن پېئىللار ئاددى پېئىل دەپ ئاتىلىدۇ . (ئوقۇ ، ياز ، ماڭ) .

ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق سۆزنىڭ بىرىكىشىدىن تۈزۈلگەن ، بىرلا مەنىنى بىلدۈرىدىغان پېئىللار قوشما پېئىل دەپ ئاتىلىدۇ . (يېـ زىۋالدىم يېزىپ ئالدىم) .

گىرمان تىلىدىكىTrenbare Verben ، ئۇيغۇر تىلىدىكى قوشما پېئىلغا ، untrenbare Verben بولسا ئاددى پېئىلغا بىر ئاز ئوخشاپ قالىدۇ .

گىرمان تىلىدا ، بىرىنچى بوغۇمى ئايرىلالايدىغان پېئىلTrenbare Verbenدەپ ئاتىلىدۇ .

بىرىنچى بوغۇمى ئايرىلمايدىغان پېئىل untrenbare Verben دەپ ئاتىلىدۇ .

1 . Trenbare Verben

abreisen(سايادىن چىقماق)

abfahren(قوزغالماق)

ankommen(يېتىپ بارماق)

eintereten(كىرمەك)

aufstehen(ئورنىدىن تۇرماق)

anziehen(كىيىنمەك)

ausziehen(يېشىنمەك)

zurückkehren(ئارقىغا يانماق)

einsteigen(چىقماق)

aussteigen(چۈشمەك)

Trenbare Verben، partizip Prefekt شەكىلدە كەلگەندە «ge» قوشۇمچىسى بىرىنچى بوغۇمى بىلەن ئانا پېئىل ئارىسىغا كېلىدۇ .

ab– ge– fahren

ein– ge– stiegen

an– ge– kcmmen

مىسالالر :

Mein Vater steigt in den Zug ein .

(دادام پويىزغا چىقىۋاتىدۇ)

Das Kino hat pünktlich angefangen .

(كىنو ۋاقتىدا باشلاندى)

Mein Vater steht jedan Tag um 5 Uhr auf .
(دادام هەر كۈنى سائەت 5 تە ئورنىدىن تۇرىدۇ)

Ich habe mich in diesem Zimmer ausgezogen .
(مەن بۇ ئۆيدىن كۆچۈپ كەتتىم)

2 . Untrenbare Verben

بىرىنچى بوغۇمى « – be, – ent, – zer, – emp, – er, – wider ge, – ver, – miβ, – » بىلەن كەلگەن پېئىللارنى ئايرىش مۇمكىن ئەمەس .

betrügen(ئالدىماق)
entdecken(بايقىماق)
zerreiβen(يىرتىۋېتىش)
empfangen(تاپشۇرۇۋ ئالماق)
erraten(ئويلاپ تاپماق)
gehören(تەۋە)
vergessen(ئۇنتۇپ قالماق)
miβverstehen(خاتا چۈشەنمەك)
widersprechen(قارشى تۇرماق)

Untrenbare Verben ، Partizip Perfekt شەكىلدە كەلگەندە «ge» قوشۇمچىسى ئۇلانمايدۇ .

gehört , entdeckt , zerstört . . . . . ,
مىسالىلار :

Das Buch gehört mir .
(بۇ كىتاب ماڭا)

Ich vergaβ seinen Namen .

(ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۇنتۇدۇم)

Amerike wurde von Kolumbus entdeckt .
(ئامېرىكا كولومبوس تەرىپىدىن بايقالغان)

Du hast meine Frage miβ verstanden .
(سەن مېنىڭ سوئالىمنى خاتا چۈشىنىپسەن)

Die Tatsachen widersprechen seiner Behauptung .
(ئەمەلىيەت بىلەن ئۇنىڭ كۆز قارشى زىددىيەتلىك)

3 . 8 . Die Rektion der Verben
(پېئىللار ۋە ئىسىملارنىڭ كېلىشلىرى)

جۈملە ئىچىدە بەزى پېئىللار مەخسۇس كېلىشلەرنى ۋە ئالدىن قوشۇلغۇچىلارنى تەلەپ قىلىپ كېلىدۇ .

بۇنداق پېئىللار ئاساسەن باش گۇرۇپپىغا ئايرىلىدۇ .

Akkusativ تەلەپ قىلىدىغان پېئىللار .

Dativ تەلەپ قىلىدىغان پېئىللار .

Akkusativ ۋە Dativ تەلەپ قىلىدىغان پېئىللار .

Genitiv تەلەپ قىلىدىغان پېئىللار .

ئالدىن قوشۇلغۇچىلار بىلەن بىرگە كېلىدىغان پېئىللار .

3 . 8 . 1 . Verben mit Akkusativ
(Akkusativ تەلەپ قىلىدىغان پېئىل)

essen, legen, beschreiben ۋە freuen قاتارلىق پېئىللار

مەخسۇس Akkusativدا كېلىدۇ .

Der Junge iβt den Apfel .

(بالا ئالمىنى يەۋاتىدۇ)

Der Schüler legt das Buch auf den Tisch .

(ئوقۇغۇچىلار كىتابنى ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە قويىۋاتىدۇ)

Der Mann beschreibt den Unfall .

(ئەر ۋەقەنى يېزىۋاتىدۇ)

Es freut mich , daβ du kommst .

(كەلگىنىڭدىن خۇشال بولۇۋاتىمەن)

بۇ تۈردىكى پېئىللار تۆۋەندىكىچە ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە :

1. ئىش ـ پائالىيەتنى كۆرسىتىدىغان پېئىللار .

machen(قىلماق)

herstellen(ئىشلەپچىقارماق)

backen(پىشۇرماق)

bereiten(تەييارلىماق)

trinken(ئىچمەك)

lesen(ئوقۇماق)

bauen(ئىنشائەت قىلماق)

schreiben(يازماق)

2. بىر ھەرىكەتنى قىلىۋاتقانلىقنى كۆرسىتىدىغان پېئىللار .

stellen(تىك قويماق)

legen(ياتقۇزۇپ قويماق)

senken(پاتۇرماق، چۆكتۈرمەك)

setzen(ئولتۇرماق)

hängen(ئاسماق)

3. « be, – er, – ver, – zer, – durch, – hinter, – über, unter, um– » لار بىلەن باشلانغان پېئىللار .

beschreiben(ئىپادىلەپ يازماق)

vergessen(ئۇنۇتماق)

übersetzen(تەرجىمە قىلماق)

hintergehen(ئالدىماق)

erreichen(ئېرىشمەك)

zerstören(بۇزۇلۇپ كەتمەك)

unterschreiben(ئىمزا قويماق)

4. شەخسلىرى بولمىغان پېئىللار .

بۇنداق پېئىللار جۈملىدە كەلگەندە بېشىغا es قوشۇلۇپ كېلىدۇ .

Es ärgert meinen Vater .

(دادام تېرىكىشۈاتىدۇ)

Es langweilt mich .

(زېرىكىشۈاتىمەن)

Es freut uns .

(خۇرسەن بولدۇق)

Es wundert meine Mutter .

(ئاپامنى ھەيران قالدۇردى)

مىسالالر :

Karl macht seine Hausaufgaben .

(كارىل تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەۋاتىدۇ)

Der Koch bereitet das Abendessen .
(ئاشپەز كەچلىك تاماقنى تەييارلاۋاتىدۇ)

Der Mann trinkt ein Glas Bier .
(ئەر بىر ئىستاكان پىۋە ئىچىۋاتىدۇ)

Ich schreibe einen Brief .
(مەن بىر خەت يېزىۋاتىمەن)

Sie setzt ihren Sohn auf den Stuhl .
(ئۇ ئوغلىنى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزىۋاتىدۇ)

Ich lege das Buch auf das Sofa .
(مەن كىتابنى سافانىڭ ئۈستىگە قويۇۋاتىمەن)

Er stellt das Gewehr in den Schrank .
(ئۇ قورالنى ئىشكاپقا قويىۋاتىدۇ)

Wir hängen das Bild an die Wand .
(بىز رەسىمنى تامغا ئېسىۋاتىمىز)

Der Hund erschreckt das Kind .
(ئىت بالىنى قورقىتىۋاتىدۇ)

3 . 8 . 2 . Verben mit dem Dativ
(Dativتەلەپ قىلىدىغان پېئىل)

Dativتەلەپ قىلىدىغان پېئىللار ئاساسەن تۆۋەندىكىچە :

nützen(پايدىلىق، كېرەك)

schaden(زىيانلىق بولماق)

dienen(خىزمەت قىلماق)

helfen(ياردەم قىلماق)

gefallen(ياخشى كۆرمەك)

gehören(تەۋە)

gehorchen(ئىتائەت قىلماق)

vertrauen(ئىشەنمەك)

drohen(تەھدىت قىلماق)

widerstehen(قارشى چىقماق)

بەزى سۆزنى سۆزلەشنى، چۈشەندۈرۈشنى بىلدۈرىدىغان پېئىللار :

sagen(سۆزلىمەك): antworten(جاۋاب بەرمەك)

erzählen(چۈشەندۈرمەك): erwindern(دوكلات قىلماق)

gratulieren(تەبرىكلىمەك): danken(رەھمەت ئېيتماق)

شەخسكە باغلىق بولمىغان پېئىللار :

es gelingt mir(غەلبە قىلدىم)

es gefällt mir(ياخشى كۆرىمەن)

es genügt mir(ماڭا يېتىدۇ)

es scheint mir(مېنىڭچە)

es geht mir gut(ياخشى تۇردۇم)

es steht mir gut(ماڭا ياراشتى)

مىسالالر :

Das Wörterbuch nützt dem Schüler .

(لۇغەت ئوقۇغۇچىغا كېرەك)

Der Alkohol schadet dem Körper .

(هاراق بەدەنگە زىيانلىق)

Der Direktor vertraut seinem Angestellten .

(مۇدىر خىزمەتچىلىرىگە ئىشىنىدۇ)

Ich helfe der alten Dame .

(مەن ياشانغان ئايالغا ياردەم قىلىۋاتىمەن)

Die Groβmutter erzählt dem Kind ein Märchen .

(مومای بالىغا بىر چۆچەك ئېيتىپ بېرىۋاتىدۇ)

Der Junge antwortet seinem Vater .

(بالا دادىسىغا جاۋاب بېرىۋاتىدۇ)

Es geht meinem Onkel gut .

(تاغام ياخشى تۇردى)

3 . 8 . 3 . Verben mit Akkusativ und Dativ

بۇ خىلدىكى پېئىللار تۆۋەندىكىچە :

بىر نەرسىنى ئالغانلىقنى ياكى بەرگەنلىكنى ئىپادىلەيدىغان پېئىللار :

nehmen (ئالماق) : stehlen (ئوغۇرلىماق)

rauben (ئوغۇرلىماق) : verweigern (رەت قىلماق)

geben (بەرمەك) : leihen (ئارىيەتكە بەرمەك)

schenken (ھەدىيە قىلماق) : bringen (ئەكەلمەك)

schicken (ئەۋەتمەك) : liefern (تاپشۇرۇپ بەرمەك)

مىساللار :

Ich bringe der alte Dame einen Stuhl .
(مەن ياشانغان ئايالغا ئورۇندۇق ئەكىلىپ بېرىۋاتىمەن)

Der Dieb verweigert dem Richter die Anwort .
(ئوغرى ساقچىغا جاۋاب بېرىشنى رەت قىلىۋاتىدۇ)

Wir schenken unserer Mutter eine Uhr .
(ئاپىمىزغا بىر سائەت سوۋغات قىلىۋاتىمىز)

3 . 8 . 4 . Verben mit Genitiv

پەقەت Genitivبىلەن كېلىدىغان پېئىللار ئاساسەن تۆۋەندىكىچە :

gedenkem(ئەسلىمەك): bedürfen (ئېھتىياجلىق بولماق)

Der alte Mann gedenkt seiner Jungend .
(ياشانغان ئادەم ياشلىق چاغلىرىنى ئەسلەۋاتىدۇ)

Der Kranke bedarf der Ruhe .
(كېسەل جىمجىتلىققا موھتاج)

3 . 8 . 5 . Verben mit Präpositionalem Objekt

بۇ خىلدىكى پېئىللار an, in, vor, mit, nach قاتارلىق ئالدىن قوشۇلغۇچىلار بىلەن Akkusativ ۋە Dativ لاردا كېلىدۇ .

Akkusativدا قوللىنىلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار بىلەن كېلىدىغان پېئىللار :

denken an+ akkusativ(ئويلىماق)

Ich denke an meine Heimat .

(ۋەتىنىمنى ئويلاۋاتىمەن)

sich erinnern an + Akk (ئەسلىمەك)

Der Groβvater erinnert sich an seine Jungend .

(چوڭ دادام ياشلىغىنى ئەسلەۋاتىدۇ)

warten auf+ Akk (ساقلىماق)

Der Kranke wartet auf den Arzt .

(كېسەل دوختۇرنى ساقلاۋاتىدۇ)

sich gewöhnen an + Akk (كۆنۈپ قالماق)

Ich werde mich an das Klima gewöhnen .

(ھاۋاغا كۆنىمەن)

Dativ دا قوللىنىلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار بىلەن كېلىدىغان پېئىللار :

fragen nach + Dativ (سورىماق)

Er fragt nach meinem Namen .

(ئۇ ئىسمىمنى سوراۋاتىدۇ)

anfangen mit + Dat (باشلىماق)

Ich werde heute mit der Arbeit anfangen .

(بۈگۈن ئىشنى باشلايمەن)

sich fürchten vor + Dat (قورقماق)

Er fürchtet sich vor dem Hund .

(ئۇ ئىتتىن قورقۇاتىدۇ)

abhängen von+ Dat (مۇناسىۋەتلىك)

Die Reise hängt vom Wetter ab .

(ساياھەت ھاۋاغا مۇناسىۋەتلىك)

4 . Das Pronomen
(ئالماش)

جۈملىدە ئۆزىدىن باشقا سۆز تۈركۈملىرىنىڭ ئورنىغا ئالمىشىپ كېلىدىغان سۆز تۈركۈمى ئالماش دەپ ئاتىلىدۇ .

ئالماشلار جۈملىدىكى ۋەزىپىسى ۋە ئاڭلاتقان مەنىسىگە قاراپ تۆۋەندىكى تۈرلەرگە بۆلىنىدۇ .

Das Personalpronomen(شەخسلىك ئالماش)

Das Reflexivpronomen(ئۆزلۈك ئالماش)

Das Possesivpronomen(ئىگىلىك ئالماش)

Das Demonstrativpronomen(كۆرسىتىش ئالماش)

Das Interrogativpronomen(سوئال ئالماش)

Das indefinite pronomen(بەلگىسىز ئالماش)

Das Relativpronomen(ئىگە ئالماش)

4 . 1 . Das Personalpronomen
(شەخسلىك ئالماش)

شەخسلەرنىڭ ئىسىملىرى ئورنىغا ئالمىشىپ كېلىدىغان ئالماش شەخسلىك ئالماش دەپ ئاتىلىدۇ .

ich: (مەن)

du: (سەن)

er: (ئۇ)

sie: (ئۇ)

es: (ئۇ)

wir: (بىز)

ihr: (سىلەر)

sie: (ئۇلار)

Sie: (سىز)

شەخسلىك ئالماشنىڭ Akkusativ شەكلى :

mich: (مېنى)

dich: (سېنى)

ihn: (ئۇنى)

sie: (ئۇنى)

es: (ئۇنى)

uns: (بىزنى)

euch: (سىلەرنى)

sie: (ئۇلارنى)

Sie: (سىزنى)

Die Mutter sucht ihren Sonh .

(ئانا ئوغلىنى ئىزدەۋاتىدۇ)

Die Mutter sucht ihn .

(ئانا ئۇنى ئىزدەۋاتىدۇ)

Frau Müller ruft die Kinder .

(مۈللېر خانىم بالىلارنى چاقىرىۋاتىدۇ)

Frau Müller ruft sie .

(مۈللېر خانىم ئۇلارنى چاقىرىۋاتىدۇ)

Der Lehrer fragt das Kind .

(ئوقۇتقۇچى بالىدىن سوئال سوراۋاتىدۇ)

Der Lehrer fragt es .

(ئوقۇتقۇچى ئۇنىڭدىن سوئال سوراۋاتىدۇ)

Mein Vater ruft mich .

(دادام مېنى چاقىرىۋاتىدۇ)

Kennt Herr Maier dich ?

(مەيىر ئەپەندى سېنى تونامدۇ ؟)

Die Freundin hat uns eingeladen .

(قىز دوستىمىز بىزنى مېھمانغا چاقىردى)

Der Direktor sucht Sie seit gestern .

(مۇدىر تۈنۈگۈندىن بېرى سىزنى ئىزدەۋاتىدۇ)

Ich kann euch in die Stadt fahren .

(سىلەرنى شەھەرگە ئاپىرىپ قويالايمەن)

شەخسلىك ئالماشنىڭ Dativ شەكلى :

mir: (ماڭا)

dir: (ساڭا)

ihm: (ئۇنىڭغا)

ihr: (ئۇنىڭغا)

مىسالار :

Präsens :

Er mag gerne ins Kino gehen .

(ئۇ كىنوغا بېرىشنى ياخشى كۆرىدۇ)

Präteritum :

Er mochte gerne ins Kino gehen .

(ئۇ كىنوغا بېرىشنى ياخشى كۆردى)

Perfekt :

Er hat gerne ins Kino gehen mögen .

(ئۇ كىنوغا بېرىشنى ياخشى كۆردى)

Plusquamperfekt :

Er hatte gerne ins Kino gehen mögen .

(ئۇ كىنوغا بېرىشنى ياخشى كۆرگەن ئىدى)

Futur I :

Er wird gerne ins Kino gehen mögen .

(ئۇ كىنوغا بېرىشنى ياخشى كۆرىدىغان بولىدۇ)

Futur II :

Er wird gerne ins Kino gegangen sein mögen .

(ئۇ كىنوغا بېرىشنى ياخشى كۆرۈپ قالىدىغان بولىدۇ)

Ich möchte heute zu Hause bleiben .

(بۈگۈن ئۆيدە قېلىشنى ئويلايمەن)

Möchtest du ins Kino gehen ?

(كىنوغا بېرىشنى خالامسەن ؟)

Mein Bruder mag gerne Rad fahren .
(ئۇكام ۋېلسىپىت مىنىشنى ياخشى كۆرىدۇ)

Wir mögen gerne Romen lesen .
(رومان ئوقۇشنى ياخشى كۆرىمىز)

Sein Vater mochte gerne Fußball spielen .
(ئۇنىڭ دادىسى پۇتبول ئويناشنى ياخشى كۆرىدۇ)

Andere Modalverben
(باشقا مودال پېئىللار)

können , dürfen , müssen , wollen , sollen , بىز ئۆگەنگەن mögenدىن باشقا ، يەنە مۇستەقىل پېئىل گۇرۇپپىسىغا تەۋە بولغان ۋە مودال پېئىل رولىنىمۇ ئۈنىيدىغان پېئىللار بار .

ئەڭ كۆپ قوللىنىلىدىغانلىرى :

helfen: (ياردەم قىلماق)

sehen: (كۆرمەك)

hören: (ئاڭلىماق)

lernen: (ئۆگەنمەك)

gehen: (كەتمەك)

lassen: (قالدۇرماق)

مىسالار :

Er half mir mein Auto reparieren .
(ئۇ ، ماشىنامنى رېمونت قىلىشىمغا ياردەملەشتى)

ihm: (ئۇنىڭغا)

uns: (بىزگە)

euch: (سىلەرگە)

ihnen: (ئۇلارغا)

Ihnen: (سىزگە)

Kannst du mir deiene Blumen zeigen ?
(ماڭا گۈللىرىڭنى كۆرسىتەلەمسەن ؟)

Diese Schuhe gefallen uns nicht .
(بۇ ئاياقلار بىزگە ياراملىدى)

Dieses Geld gehört dir .
(بۇ پۇل ساڭا تەۋە)

Kann ich Ihnen eine Tasse Tee anbieten ?
(سىزگە بىر سىركاي چاي ئىكرام قىلسام بولامدۇ ؟)

Der Vater bringt ihnen einen Ball .
(دادام ئۇلارغا بىر توپ ئەكېلىۋاتىدۇ)

Ich schreibe euch sofort .
(سىلەرگە دەرھال يازىمەن)

شەخسلىك ئالماشنىڭ Genitiv شەكلى :

meiner

deiner

seiner

ihrer

seiner

unser

euer

ihrer

Ihrer

مىسال :

Unser Lehrer erinnert sich immer noch deiner .

(ئوقۇتقۇچىمىز خېلىغىچە سېنى ئەسلەيدۇ)

Der alt Metzger erinnert sich meiner .

(قېرى قاسساپ مېنى ئۇنتۇمايدۇ)

Unser Freund gedenkt unser .

(دوستىمىز بىزنى ئويلايدۇ)

4 . 2 . Das Reflexivpronomen
(ئۆزلۈك ئالماش)

ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ ئېنىق كۆرسىتىش ، تەكىتلەش ئۈچۈن قول-
لىنىلىدىغان «öz» سۆزى ئۆزلۈك ئالماش دەپ ئاتىلىدۇ .

گېرمان تىلىدىكى «sich» سۆزى «Öz» دېگەن مەنىدە كېلىدۇ .

يۇقىرىدا ئۆگەنگەن شەخسلىك ئالماشلارنىڭ ھەر قايسى كېلىشلەر-
دىكى شەكلى ئۆزلۈك ئالماشنى كۆرسىتىدۇ .

شەخسلەر :	Akk :	Dat :	Gen :
ich	mich	mir	meiner
du	dich	dir	deiner

seiner	sich	sich	er
ihrer	sich	sich	sie
seiner	sich	sich	es
unser	uns	uns	wir
euer	euch	euch	ihr
ihrer	sich	sich	sie
Ihrer	sich	sich	Sie

مىسال :

Ich wasche mich .

(يۇيىنىۋاتىمەن)

Die Kranken freuen sich .

(كېسەللەر خوشال بولىۋاتىدۇ)

Sie bemühen sich nicht .

(ئۇلار غەيرەت قىلمايۋاتىدۇ)

Ich schade nur mir selbst .

(پەقەت ئۆز ئۆزەمگە زىيان يەتكۈزىۋاتىمەن)

Ich war meiner nicht mächtig .

(ئۆزەمنى كونترول قىلالمىدىم)

4 . 3 . Das Possesivpronomen
(ئىگىلىك ئالماشلار)

ئىگىلىك ئالماشلار چوقۇم ئىسىمنىڭ ئالدىدا كېلىدۇ .

ئىگىلىك ئالماشلار :

ich sie (ihr) ئۇنىڭ (sein)

du dein (سېنىڭ)

er sein (ئۇنىڭ)

sie ihr (ئۇنىڭ)

es sein (ئۇنىڭ)

wir unser (بىزنىڭ)

ihr euer (سىلەرنىڭ)

sie ihr (ئۇلارنىڭ)

Sie Ihr (سىزنىڭ)

ئىگىلىك ئالماشلار ئارتېكلىنى ئاساس قىلىپ كېلىشىلەردە تۆۋلىنىدۇ

Maskulinum : der- - - - - der Ball (توپ)

Nominativ : mein Ball

Akkusativ : meinen Ball

Dativ : meinem Ball

Genitiv : meines Ball

Femininum : die- - - die Blume (گۈل)

Nominativ : meine Blume

Akkusativ : meine Blume

Dativ : meiner Blume

Genitiv : meiner Blume

Neutrum : das- - - - das Haus (ئۆي)

Nominativ : mein Haus

Akkusativ : mein Haus

Dativ : meinem Haus

Genitiv : meines Haus

Plural: كۆپلۈك

Nominativ : meine Bälle

Akkusativ : meine Bälle

Dativ : meinen Bällen

Genitiv : meiner Bälle

يۇقىرىدىكى بۇ1 ـ شەخستىكى تۇرلىنىش باشقا شەخسلەر ئۈچۈنمۇ ئورتاق .

مىسال :

Ich freue mich über meine neue Wohnung .

(يېڭى ئۆيۈمدىن خوشال بولىمەن)

Du gehst heute zu deinem Freund .

(بۈگۈن دوستۇڭنىڭكىگە كېتىسەن)

Das Kind kauft ein Geschenk für seine Schwester .

(بالا ھەدىسى ئۈچۈن بىر سوۋغات ئېلىۋاتىدۇ)

Wir machen uns Sorgen um unseren Bruder .

(بىز ئۇكىمىزدىن ئەنسىرەۋاتىمىز)

Ich liebe meine Kinder , meinen Beruf .

(مەن بالىلىرىمنى ، كەسپىمنى ياخشى كۆرىمەن)

Die Kinder spielen mit ihrem Hund .

(بالىلار ئىتلىرى بىلەن ئويناۋاتىدۇ)

4 . 4 . Das Demonstrativpronomen
(كۆرسىتىش ئالماش)

ئادەم ياكى شەخسلەرنى ، ئۇلارنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى ، سان ، مىقدارىنى كۆرسىتىپ كېلىدىغان ئالماشلار كۆرسىتىش ئالماش دەپ ئاتىلىدۇ .

كۆرسىتىش ئالماشلار :

1 . der , die , das , die (كۆپلۈك)

(ئۇ ، بۇ)

كۆرسىتىش ئالماشلار كېلىشلەردە تۆرلىنىدۇ .

Nominativ :	der	die	das	die
Akkusativ :	den	die	das	die
Dativ :	dem	der	dem	den yaki denen
Genitiv :	des	der	des	der
	dessen deren		dessen derer yaki deren	

مىسال :

Der kennt uns nicht .

(ئۇ بىزنى تونىمايدۇ)

Dem kannst du nicht helfen .

(ئۇنىڭغا ياردەم قىلالمايسەن)

Ich werde mich mit der morgen treffen .

(ئۇنىڭ بىلەن ئەتە ئۇچرىشىمەن)

Die kosten 100 DM .

(ئۇلار 100 مارىك)

Du kannst den nicht tragen .

(سەن ئۇنى كۆتىرەلمەيسەن)

Gib dieses Geld dem !

(بۇ پۇلنى ئۇنىڭغا بەر !)

Er erinnerte sich deren nicht mehr .

(ئۇلارنى ئېسىمگە ئالالمىدىم)

2 . dieser , diese , dieses / jener , jene , jenes .

(بۇ) (شۇ)

كۆپلۈك : diese : (بۇلار) ، jene (شۇلار)

بۇ كۆرسىتىش ئالماشلار كېلىشلەردە تۆرلىنىدۇ .

(كۆپلۈك) die das die der

Nominativ : dieser / jener , diese / jene , dieses / jenes , diese / jene

Akkusativ : diesen / jenen , diese / jene , dieses / jenes , diese / jene

Dativ : diesem / jenem , dieser / jener , diesem / jenem , diesen / jenem

Genitiv : dieses / jenes , dieser / jener , dieses / jenes , dieser / jener

مىسال :

Dieser Mann ist mein Onkel .

(بۇ كىشى مېنىڭ تاغام)

Diesen Arzt kenne ich seit 10 Jahren .

(بۇ دوختۇرنى 10 يىلدىن بېرى تونۇيمەن)

Er wohnt in jenem Haus .

(ئۇ شۇ ئۆيده ئولتۇردۇم)

Ish suche den Besitser dieses Hauses .

(مەن بۇ ئۆينىڭ ئىگىسىنى ئىزدەۋاتىمەن)

Kennst du die Mutter jenes Kindes ?

(شۇ بالىلارنىڭ ئاپىسىنى تونۇمسىز ؟)

Was ist der Unterschied zwischen diesen und jenen Eiern ?

(بۇ ۋە شۇ تۇخۇملارنىڭ ئارىسىدا نېمە پەرق بار ؟)

3 . derselbe , dieselbe , dasselbe . (بۇنىڭغا ئوخشاش)

بۇ ئالماشلارمۇ كېلىشلەردە تۇرلىنىدۇ .

	der	die	das	die (كۆپلۈك)
Nominativ :	derselbe	dieselbe	dasselbe	dieselben
Akkusativ :	denselben	dieselbe	dasselbe	dieselben
Dativ :	demselben	derselben	demselben	denselben
Genitiv :	desselben	derselben	desselben	derselben

مىسال :

Dasselben Hemd kostet in Köln viel billiger .

(بۇنىڭغا ئوخشاش كۆينەك ئەرزان)

Denselben Tisch haben wir auch gekauft .

(بۇنىڭغا ئوخشاش ئۈستەلنى بىزمۇ ئالدۇق)

Ich sehe immer dieselben Kinder im Garten .

(مۇشۇنداق بالىلارنى باغچىدا دائىم كۆرىمەن)

4 . selbst , selber

(شەخسەن ئۆزى ، ئۆزەم)

Ich selbst kann diese Aufgabe nicht schaffen .
(مەن ئۆزۈم بۇ ۋەزىپىنى ئورۇندايمەن)

Du selbt muβt dich um deine Familie kümmern .
(ئىلىغا چوقۇم سەن ئۆزۈڭ كۆڭۈل بۆلىشىڭ كېرەك)

Die Mutter selbt kauft immer unser Gemüse .
(ئانام دائىم كۆكتاتلىرىنى ئۆزى سېتىۋالىدۇ)

4 . 5 . Das Interrogativ– Pronomen
(سوئال ئالماش)

ئادەم ۋە نەرسىلەر ھەققىدە سوئالنى بىلدۈرىدىغان ئالماشلار سوئال ئالماش دەپ ئاتىلىدۇ .

wer ? (كىم ؟)

was ? (نېمە ؟)

welchr , welche , welches ? (قايسى ؟)

was für ein (eine) ? (قانداق بىر ؟)

سوئال ئالماشلار كېلىشلەر بويىچە تۈرلىنىدۇ .

1 . wer ? (كىم ؟)

Nominativ : wer ? (كىم ؟)

Akkusativ : wen ? (كىمنى ؟)

Dativ : wem ? (كىمگە ؟)

Genitiv : wessen ? (كىمنىڭ ؟)

مىسال :

Wer bringt mir diese Stühle ?

(كىم ماڭا بۇ ئورۇندۇقلارنى ئەكىلىپ بېرىدۇ ؟)

Wen kennst du in dieser Stadt ?

(بۇ شەھەردە كىمنى تونۇيسەن ؟)

Wem gehört dieses alte Auto ?

(بۇ كونا ماشىنا كىمگە ئائىت ؟)

Wessen Buch ist das ?

(بۇ كىمنىڭ كىتابى ؟)

2 . was ? (نېمە ؟)

Nominativ : was ?

Akkusativ : was ?

. Dativ : was ?

Genitiv : wessen ?

مىسال :

Was ist das ?

بۇ نېمە ؟

Was wollen Sie Ihrem Sohn schenken ?

(ئوغلىڭىزغا نېمە سوۋغات قىلماقچىسىز ؟)

Was zeigt der Mann ?

(ئەر كىشى نېمە كۆرسىتىۋاتىدۇ ؟)

Wessen Schraube ist es ?

(ئۇ نەنىڭ بولتىسى ؟)

3 . welcher , welche , welches ? (قايسى ؟)

der die das die (كۆپلۈك)

Nominativ :	welcher	welche	welches	welche
Akkusativ :	welchen	welche	welches	welche
Dativ :	welchem	welcher	welchem	welchen
Genitiv :	welches	welcher	welches	welcher

مىسال :

Welches Kind suchen Sie ?

(قايسى بالىنى ئىزدەۋاتىسىز ؟)

Welcher Hund gehört Ihnen ?

(قايسى ئىت سىزنىڭكى ؟)

Welches Mannes Sohn ist der beste ?

(قايسى ئادەمنىڭ ئوغلى ئەڭ ياخشى ؟)

4 . was für ein , eine . (قانداق بىر ؟)

مىسال :

Was für ein Mann ?

(قانداق بىر ئەر ؟)

Was für eine Frau ?

(قانداق بىر ئايال ؟)

Was für eine Wohnung wollen Sie kaufen ?

(قانداق بىر ئۆي ئالماقچى سىز ؟)

4 . 6 . Das indefinite Pronomen (ئىگىسىز ئالماش)

ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ ياكى ئۇلارنىڭ خۇسۇسىيىتىنى ، سانىنىڭ ئېنىقسىز ، نامەلۇم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان ئالماشلار بەلگىسىز

ئالماشلار دەپ ئاتىلىدۇ .

man	(مەلۇم كىشىلەر)
jemand	(بىرسى)
niemand	(ھېچكىم)
jeder	(ھەر)
jedermann	(ھەر كىم)
einander	(ئۆزئارا)
irgend	(ھەرقانداق)
irgendwer	(ھەرقانداق بىرى)
irgendwas	(ھەرقانداق بىر نەرسە)
irgendwie	(ھەرقانداق بىر شەكىلدە).
alles	(ھەممىسى)
etwas	(بىرئاز)
mehrer	(كۆپرەك)
einige	(بىر نەچچە)
nichts	(ھېچنېمە)
einer , eine , eines	(بىرنېمە)

مىسال :

man: ئۇيغۇرچىدا ياللغۇز كەلگەندە مۇقىم مەنىسى يوق ، جۈملە ئىچىدە كەلگەندە بىر ئىسىمنىڭ ئورنىدا قوللىنىلىدۇ .

Man spricht hier nicht .

(بۇ يەردە سۆزلەشكە بولمايدۇ)

Man versteht seine Worte nicht .

(سۆزلىرىنى چۈشەنگىلى بولمايدۇ)

Man muß dieses Auto reparieren .

(بۇ ماشىنا چوقۇم رېمونت قىلىنىشى لازىم)

Jemand (بىرسى) :

Nominativ : jemand (بىرسى)

Akkusativ : jemanden (بىرسىنى)

Dativ : jemandem (بىرسىگە)

Genitiv : jemandes (بىرسىنىڭ)

مىسال :

Jemand hat mein Auto gestohlen .

(بىرسى مېنىڭ ماشىنامنى ئوغۇرلىدى)

Ich schenke meine Bücher jemandem .

(كىتابلىرىمنى بىرسىگە ھەدىيە قىلىمەن)

niemand (ھېچكىم) :

Nominativ : niemand

Akkusativ : niemanden

Dativ : niamandem

Genitiv : niemandes

مىسال :

Niemand will dem armen Mann helfen .

(كەمبەغەل كىشىگە ھېچكىم ياردەم قىلىشنى ئويلىمىدى)

In der Schule spricht er mit niemandem .

(ئۇ مەكتەپتە ھېچكىم بىلەن سۆزلەشمەيدۇ)

jeder, jedermann (ھەرکىم)

Nominativ : jeder

Akkusativ : jeden

Dativ : jedem

Genitiv : jedes

مىسال :

In dieser Stadt kennt mich jeder .

(بۇ شەھەردە ھەر كىم مېنى تونۇيدۇ)

Der Lehrer wird jeden Prüfen .

(ئوقۇتقۇچى ھەركىمدىن ئىمتىھان ئالىدۇ)

Ich schenke jedem ein Buch .

(مەن ھەركىمگە بىر كىتاب ھەدىيە قىلىۋاتىمەن)

alles (پۈتۈن، ھەممىسى)

Alles hat er mitgenommen .

(ئۇ ھەممىسىنى ئېلىپ كەتتى)

Alles ist verschwunden .

(پۈتۈنلەي يوقاپ كەتتى)

etwas (بىرئاز، بىر نەرسە)

Hat der Arzt etwas gesagt ?

(دوختۇر بىرنەرسە دېدىمۇ ؟)

Ich esse etwas Brot .

(مەن بىرئاز ئانار يەۋاتىمەن)

4 . 7 . Das Relativpronomen
(ئىگىلىك ئالماش)

ئىگىلىك ئالماشلار جۈملە ئىچىدە بىر ئىسىمغا باغلىق بولىدۇ . ئەڭ كۆپ ئىشلىتىدىغان ئىگە ئالماشلار der, die, das .

Nominativ :	der	die	das	die
Akkusativ :	den	die	das	die
Dativ :	dem	der	dem	denen
Genitiv :	dessen	deren	dessen	deren

مىسال :

Der Mann ist mein Onkel .
(ئەر كىشى مېنىڭ تاغامدۇر)

Der Mann steht vor der Tür .
(ئەر كىشى ئىشىكنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ)

(بۇ ئىككى جۈملىنى ئىگە ئالماش «der» ئارقىلىق باغلىساق :

Der Mann , der vor der Tür steht , ist mein Onkel .
(ئىشىكنىڭ ئالدىدا تۇرغان ئەر كىشى مېنىڭ تاغام)

Die Straβe , die du hier siehst , führt zum Bahnhof .
(بۇ يەردىن كۆرۈنۈۋاتقان يول پويىز ئىستانسىغا بارىدۇ)

Die Briefe , die du schreibst , erhalten wir nicht .
(يازغان خەتلىرىڭنى تاپشۇرۇپ ئالمىدۇق)

Das Auto , das vor dem Haus steht , gehört meinem Vater .
(ئۆينىڭ ئالدىدا تۇرغان ماشىنا دادامنىڭكى)

Der Brief , den ich schreibe , ist lang .
(يازغان خېتىم ئۇزۇن)

Der Freund , dem ich eine Kamera schicke , lebt in Kanada .
(سىز ئېلىش ئاپپاراتىنى ئەۋەتكەن دوستۇم كانادادا ياشايدۇ)

Das Haus , dessen Fenster neu sind , gehört meinem Onkel .
(دېرىزىلىرى يېڭى ئۆي مېنىڭ تاغامنىڭ)

welcher , welche, welches لارمۇ ئىگە ئالماش بولۇپ قوللىنىلىدۇ .

Der Mann , welcher dir helfen kann , ist nicht hier .
(ساڭا ياردەم قىلالايدىغان ئادەم بۇ يەردە ئەمەس)

Der Laden , welchen Sie besucht haben , gehört meinem Vater .
(سىز زىيارەت قىلغان دۇكان دادامنىڭكى)

5 . Das Adverb
(رەۋىش)

پېئىل ۋە سۈپەتنىڭ تۈرلۈك خۇسۇسىيەتلىرىنى بىلدۈرىدىغان سۆز تۈركۈمى رەۋىش دەپ ئاتىلىدۇ .

رەۋىشلەر بىلدۈرىدىغان مەنىسى ۋە جۈملىدىكى ۋەزىپىسىگە قاراپ تۆۋەندىكى تۆت تۈرگە بۆلىنىدۇ .

1 . Die Lokaladverbien . (ئورۇن رەۋىشلىرى)

2 . Die Temporaladverdien . (ۋاقىت رەۋىشلىرى)

3 . Modaladverbien . (ھالەت رەۋىشلىرى)

4 . Die Kausaladverbien . (سەۋەب رەۋىشلىرى)

5 . 1 . Die Lokaladverbien
(ئورۇن رەۋىشلىرى)

ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ ئورنىنى ياكى يۆنىلىشىنى بىلدۈرىدىغان رەۋىشلەر ئورۇن رەۋىشلىرى دەپ ئاتىلىدۇ .

ئورۇن رەۋىشلىرى ? wo (قەيەردە ؟) ، ? wohin (نەگە ؟) ، ? worher (قەيەردىن ؟) دېگەن سوئاللارغا جاۋاب بولۇپ كېلىدۇ .

Wo ?	Wohin ?	Woher ?
hier	hierhin , nach hier ,	von hier
(بۇ يەردە)	(بۇ يەرگە)	(بۇ يەردىن)

dort	dorthin , nach dort	von dort , dorther
(ئۇ يەردە)	(ئۇ يەرگە)	(ئۇ يەردىن)
draußen , außen	nach draußen , hinaus	von draußen
(تېشىدا)	(تېشىغا)	(تېشىدىن)
drinnen , innen	nach drinnen , hinein	von drinnen , von innen
(ئىچىدە)	(ئىچىگە)	(ئىچىدىن)
oben	nach oben	von oben
(ئۈستىدە)	(ئۈستىگە)	(ئۈستىدىن)
unten	nach unten	vonu nten
(ئاستىدا)	(ئاستىغا)	(ئاستىدىن)
vorn	nach vorn	von vorn
(ئالدىدا)	(ئالدىغا)	(ئالدىدىن)
hinten	nach hinten	von hinten
(ئارقىدا)	(ئارقىغا)	(ئارقىدىن)
links	nach links	von links
(سولدا)	(سولغا)	(سولدىن)
rechts	nach rechte	von rechts
(ئوڭدا)	(ئوڭغا)	(ئوڭدىن)
drüben	nach drüben	von drüben
(ئۈدۈلدا)	(ئۈدۈلغا)	(ئۈدۈلدىن)

مىسال :

Der Ball kam von rechts .

(توپ ئوڭدىن كەلدى)

Kannst du die Stühle hinauf tragen ?
(ئورۇندۇقلارنى يۇقىرىغا كۆتۈرۈپ ئەچىقالامسىز ؟)

Die Kinder spielen draußen .
(بالىلار سىرتتا ئويناۋاتىدۇ)

Von dort bekommen wir keine Nachricht .
(ئۇيەردىن ھېچقانداق خەۋەر ئالالمايۋاتىمىز)

Der Garten hinten ist sehr klein .
(ئارقىدىكى باغچا ناھايىتى كىچىك)

5 . 2 . Die Temporaladverbien
(ۋاقىت رەۋىشلىرى)

ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ ۋاقتىنى بىلدۈرىدىغان رەۋىشلەر ۋاقىت رەۋىشلىرى دەپ ئاتىلىدۇ .

wann ? (قاچان ؟) دېگەن سوئالغا جاۋاب بولۇپ كېلىدۇ .

1. ئېنىق بولغان ۋاقىت رەۋىشلىرى .

heute (بۈگۈن)

morgen (ئەتە)

gestern (تۈنۈگۈن)

vorgestern (ئالدىنقى كۈن)

übermorgen (ئۆگۈنلۈككە)

vorgestern morgen (ئالدىنقى كۈن ئەتىگەن)

gestern morgen (تۈنۈگۈن ئەتىگەن)

heute abend(بۈگۈن ئاخشام)

gestern mittag(تۈنۈگۈن چۈشته)

am Tag(كۈندۈزى)

am Morgen(تاڭ سەھەردە)

am Vormittag(چۈشتىن بۇرۇن)

am Mittag(چۈشته)

am Nachtmittag(چۈشتىن كېيىن)

am Abend(ئاخشامدا)

in der Nacht(يېرىم كېچىده)

am Sonntag(يەكشەنبىده)

am Montag(دۈشەنبىده)

eines Tages(بىر كۈنى)

eines Abends(بىر ئاخشىمى)

am vorige Sonntag(ئۆتكەن يەكشەنبە)

am nächsten Montag(كىلەر دۈشەنبە)

voriges Jahr(ئالدىنقى يىلى)

in der vorige Woche(ئۆتكەن ھەپته ئىچىده)

im vorigen Jahr(ئالدىنقى يىلى ئىچىده)

im nächsten Sommer(كىلەر ياز ئىچىده)

morgens(ئەتتىگەنلىرى)

mittags(چۈشلىرى)

montags(دۈشەنبە كۈنلىرى)

Unbestimmte temporaladverbien
(ئېنىقسىز ۋاقىت رەۋىشلىرى)

einst(بىر زامانلار)

einstmals(بىر زامانلار)

damals(ئۇ چاغلار)

anfangs(باشلىرىدا)

zuerst(ئالدى بىلەن)

vor kurzem(قىسقا ۋاقىتتىنكى ئىچىدە)

soeben(خېلىلا)

jetzt(ھازىر)

ehemals(بۇرۇن)

einmal(بىر قېتىم)

niemals(پەقەت)

früher(بۇرۇن)

gerade(ھازىرلا)

sofort(دەرھال)

gleich(دەرھال)

bald(يېقىندا)

dann(كېيىن)

danach(ئۇندىن كېيىن)

künftig(كەلگۈسىدە)

später(كېيىن)

endlich(ئاخىرى)

seit heute(بۈگۈندىن بېرى)

von morgen ab(ئەتىدىن باشلاپ)

bis morgen(ئەتىگىچە)

immer(دائىم)

tagelang(ئەتىدىن كەچكىچە)

unterdessen(بۇ ئارىلىقتا)

inzwischen(بۇ ئارىلىقتا)

seitdem(ئۇ ۋاقىتتىن بېرى)

seit damals(ئۇ چاغدىن بېرى)

seit langer Zeit(ئۇزۇن زامانىدىن بېرى)

bis jetzt(ھازىرغىچە)

oft(داۋاملىق)

immer wieder(داۋاملىق)

selten(ئاز ئۇچرايدىغان)

ab und zu(بەزىدە)

hin und wieder(بەزىدە)

täglich(ھەر كۈن ، كۈنلۈك)

jährlich(يىللىق)

alle zwei Tage(ھەر ئىككى كۈندە بىر)

Tag und Nacht(تاڭ ۋە تۈن)

alle Tage(ھەر كۈن)

wöchentlich(ھەر ھەپتە ، ھەپتىلىك)

stündlich(ھەر سائەتتە)

wieder(داۋاملىق)

manchmal(بەزىدە)

meist(كۆپ ۋاقىتتا)

jedesmal(ھەر قېتىم)

5 . 3 . Die Modaladverbien
(ھالەت رەۋىشلىرى)

ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ تۈلۈك ھالىتىنى بىلدۈرىدىغان رەۋىشلەر ھالەت رەۋىشلىرى دەپ ئاتىلىدۇ .

ئاساسلىق قىللىنىلىدىغان ھالەت رەۋىشلەر :

möglicherweise(بەلكى)

teilweise(بەزىدە)

schriflich(يېزىقچە)

absichtlich(قەستەن)

gern(ياخشى كۆرمەك)

umsonst(بىكارغا)

natürlich(ئەلۋەتتە)

stückweise(قەدەممۇ ـ قەدەم)

auswendig(يادىغا)

anders(باشقا)
beinahe(ئاز قالدى)
gänzlich(تامامەن)
überhaupt(زادى)
besonders(ئالاھىدە)
ziemlich(بەك)
ebenfalls(ئوخشاش)
überdies(ئىشقىلىپ)
vielleicht(بەلكى)
bestimmt(چوقۇم)
zweifellos(شۇبھىسىز)

5 . 4 . Die Kausaladverbien
(سەۋەب رەۋىشلىرى)

جۈملە ئىچىدە ئىپادىلىگەن ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ سەۋەبىنى بىلدۈرۈپ كەلگەن رەۋىشلەر سەۋەب رەۋىشلىرى دەپ ئاتىلىدۇ .

meinetwegen(مېنىڭ سەۋەبىمدىن)
nämlich(چۈنكى)
darum(بۇ سەۋەبتىن)
deshalb(شۇنىڭ ئۈچۈن)
deswegen(شۇنىڭ ئۈچۈن)
somit(شۇنىڭ بىلەن)
dadurch(شۇنىڭ بىلەن)

6 . Die Präpositionen
(ئالدىن قوشۇلغۇچىلار)

گىرمان تىلىدا جۈملە ئىچىدە دائىم ئىسىم ياكى ئالماشلار بىلەن بىرلىكتە قوللىنىپ ئۇلارنىڭ مەنىسىنى تولۇقلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان سۆزلەر ئالدىن قوشۇلغۇچىلار دەپ ئاتىلىدۇ .

ئالدىن قوشۇلغۇچىلار ، Akkusatuv ، Dativ ۋە Genitiv دا كېلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچى دەپ ئايرىلىدۇ .

6 , 1 . Präpositionen mit dem Akkusativ
(Akkusativنى تەلەپ قىلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار)

پەقەت Akkusatuvتا كېلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار :

durch(ئارىسىدىن ئۆتكەن ، ئارقىلىق)

für(ئۈچۈن)

ohne(ـ سىز)

um(ئەتراپىدا)

gegen(قارشى)

wider(تەز ، خىلاپ)

bis(گىچە)

entlang(بويلاپ)

مسال :

Ich schincke den Brief durch einen Freund .
(مەن خەتنى دوستۇم ئارقىلىق ئەۋەتىمەن)

Hans schwamm durch den Fluβ .
(خانس دەريادىن ئۈزۈپ ئۆتتى)

Ich schreibe den Brief für den kranken Mann .
(كېسەل كىشىنىڭ ئورنىدا خەتنى مەن يېزىۋاتىمەن)

Er arbeitet für seine Familie .
(ئۇ ئائىلىسى ئۈچۈن ئىشلەيدۇ)

Er ist ohne Wohnung .
(ئۇ ئۆيسىز)

Ohne Werkzeug kannst du dieses Auto nicht reparieren .
(رېمونت قىلىش سايمانلىرى بولماستىن بۇ ماشىنى رېمونت قىلالمايسەن)

Die Erde bewegt sich um die Sonne .
(يەر شارى قۇياشنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىدۇ)

Die Frau weint um ihren toten Sohn .
(خانىم ئۆلۈپ كەتكەن ئوغلىنى دەپ يىغلاۋاتىدۇ)

Er schwimmt gegen den Strom .
(ئۇ دولقۇنغا قارشى ئۈزىۋاتىدۇ)

Dieses Bild kostet gegen 100 Mark .
(بۇ رەسىمنىڭ باھاسى 100 مارىك ئەتراپىدا)

Er handelt wider mein Willen .
(ئۇ ئارزۇلىرىمنىڭ ئەكسىچە ھەرىكەت قىلىۋاتىدۇ)

Der Direktor ist wider mich .

(مۇدىر ماڭا قارشى)

Wir haben bis heute 10 bis 15 Stück verkauft .

(بىز بۈگۈنگىچە 10 15 پارچە ساتتۇق)

Bis Ende Januar werde ich in Peking bleiben .

(يانۋارنىڭ ئاخىرىغىچە بېيجىڭدا قالىمەن)

den Fluβ entlang .

(دەريانى بويلاپ)

Der Weg führt den Wald entlang .

(يول ئورماننى بويلاپ كەتكەن)

6 . 2 . Präpositionen mit dem Dativ

(Dativ تەلەپ قىلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار)

پەقەت Dativ كېلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار تۆۋەندىكىچە :

aus(ـ دىن ، ـ دە)

von(ـ دىن ، ـ دە)

bei(يېنىدا)

mit(بىلەن)

nach(ـ گە ، كېيىن)

seit(ـ دىن بىرى)

zu(ـ كە ، ـ قە)

auβer(ـ دىن باشقا)

entgegen(قارشى)

gegenüber(قارشى تەرىپىدە)

gemäß(ـ گە ئاساسەن)

nächst(كېيىنكى ، قالسىلا)

مىسال :

Ali kommt aus dem Zimmer .

(ئەلى ئۆيدىن چىقىۋاتىدۇ)

Wir kommen von Haus .

(ئۆيدىن كېلىۋاتىمىز)

Wir haben kein Geld bei uns .

(يېنىمىزدا پۇلىمىز يوق)

Der Vater spielt mit den Kindern .

(دادام بالىلار بىلەن ئويناۋاتىدۇ)

Wir fahren nach Haus . (بىز ئۆيگە كېتىۋاتىمىز)

(بۇ ئالاھىدە ئەھۋال بولۇپ ، ئىسسىنىڭ كارتىكىلى يېزىلمايدۇ)

Die Kinder gehen nach der Schule ins Kino .

(بالىلار مەكتەپتىن كېيىن كىنوغا بارىدۇ)

Seit drei Stunden warte ich auf den Arzt .

(ئۈچ سائەتتىن بېرى دوختۇرنى ساقلاۋاتىمەن)

Der Präsindent spricht zum Volk . (zu+ dem= zum)

(رەئىس خەلقىگە خىتاپ قىلىۋاتىدۇ)

Ich bin zu Haus . (مەن ئۆيدە)

(بۇ ئالاھىدە ئەھۋال بولۇپ ، ئىسسىنىڭ ئارتىكىلى يېزىلمايدۇ)

Außer meinem Bleistift ist alles auf dem Tisch .
(قېرىندىشىمدىن باشقا هەممىسى ئۈستەلنىڭ ئۈستىدە)

Der Soldat geht dem Feind entgegen .
(ئەسكەرلەر دۈشمەنگە قارشى كېتىۋاتىدۇ)

Das Krankenhaus liegt unserem Laden gegenüber .
(دوختۇرخانا بىزنىڭ دۇكانىنىڭ قارشى تەرىپىدە)

Er handelt nicht unseren Wünschen gemäß .
(ئۇ بىزنىڭ ئارزۇيىمىزغا ئاساسەن ھەرىكەت قىلمايدۇ)

Nächst dem Deutschen spricht er das Englische am besten .
(گىرمانچىدىن قالسىلا ئېنگلىزچىنى ياخشى سۆزلەيدۇ)

6 . 3 . Präpositionen mit Dativ oder Akkuzativ

هەم Akkusativ هەم Dativ بىلەن كېلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇ-
چىلار :

an , auf , hinter , in , neben , über , unter , vor , zwischen .

مىسال :

an+ Dativ :

Das Bild hängt an der Wand .
(رەسىم تامدا ئېسىقلىق تۇرىدۇ)

Der Stuhl steht am Tisch . (an+ dem= am)
(ئورۇندۇق ئۈستەلنىڭ يېنىدا تۇرىدۇ)

an+ Akkusativ :

Ich hänge das Bild an die Wand .

(مەن رەسىمنى تامغا ئېسىۋاتىمەن)

Er stellt den Stuhl an den Tisch .

(ئۇ ئورۇندۇقنى ئۈستەلنىڭ يېنىغا قويىۋاتىدۇ)

anf+ Dativ :

Das Buch liegt auf dem Tisch .

(كىتاب ئۈستەلنىڭ ئۈستىدە تۇرىدۇ)

Das Glas steht auf dem Stuhl .

(ئىستاكان ئۈستەلنىڭ ئۈستىدە تۇرىدۇ)

auf+ Akkusativ :

Ich lege die Bücher auf den Tisch .

(مەن كىتابلارنى ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە قويىۋاتىمەن)

Die Mutter setzt das Kind auf den Stuhl .

(ئانا بالىنى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزىۋاتىدۇ)

Karl steigt auf das Dach .

(كارىل ئۆگۈزگە چىقىۋاتىدۇ)

hinter+ Dativ :

Dein Mantel hängt hinter der Tür .

(پەلتۇرۇڭ ئىشىكنىڭ ئارقىسىدا ئېسىقلىق تۇرىدۇ)

hinter+ Akkusativ :

Ich stelle den Eimer hinter die Tür .

(چىلەكنى ئىشىكنىڭ ئارقىسىغا قويىۋاتىمەن)

in+ Dativ :

Die Gäste sitzen in dem Garten .

(مېھمانلار باغچىدا ئولتۇرىدۇ)

in+ Akkusativ :

Die Mutter legt den Topf in den Kühlschrank .

(ئانا كورىنى توڭلاتقۇغا قويىۋاتىدۇ)

neben+ Dativ :

Das Hotel ist neben dem Bahnhof .

(مېھمانخانا پويىز ئىستانسىنىڭ يېنىدا)

neben+ Akkusativ :

Die Tochter setzt sich neben die Mutter .

(قىز ئانىسىنىڭ يېنىدا ئولتۇرىۋاتىدۇ)

über+ Dativ :

Der Vogel fliegt über dem See .

(قۇشلار كۆلنىڭ ئۈستىدە ئۇچىۋاتىدۇ)

Ich hänge die Lampe über den Tisch .

(مەن چىراقنى ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە ئېسىۋاتىمەن)

unter+ Dativ :

Die Katze liegt unter dem Auto .

(مۇشۇك ماشىنىنىڭ ئاستىدا ياتىدۇ)

nuter+ Akkusativ :

Ich lege das Geld unter den Brief .

(مەن پۇلنى خەتنىڭ ئاستىغا قويىۋاتىمەن)

vor+ Dativ :

Der Bus steht vor dem Haus .

(ئاپتوبوس ئۆينىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ)

vor+ Akkusativ :

Ich stelle die Blumen vor das Fenster .

(مەن گۈللەرنى دېرىزىنىڭ ئالدىغا قويىۋاتىمەن)

zwischen+ Dativ :

Der Junge sitzt zwischen zwei Damen .

(ئوغۇل بالا ئىككى خانىمنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرىدۇ)

zwischen+ Akkusativ :

Er setzt sich zwischen die Frau und den Mann .

(ئۇ ئايال بىلەن ئەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرىۋاتىدۇ)

بىز يۇقىرىدىكى مىساللاردا كۆردۈڭكى بەزى پېئىللار مەخسۇس Akkusativ تەلەپ قىلىدىغان بەزى پېئىللار مەخسۇس Dativ تەلەپ قىلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار بىلەن كېلىدۇ .

Akkusativتەلەپ قىلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار بىلەن كېلىدىغان پېئىل :

stellen(قويۇۋاتىمەن)

setzen(ئولتۇرماق)

legen(ياتقۇزۇپ قويماق)

hängen(ئاسماق)

Dativ تەلەپ قىلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار بىلەن كېلىدىغان پېئىل :

stehen(تۇرغان)

sirzen(ئولتۇرغان)

liegen(يېتىپ تۇرغان)

hängen(ئېسىقلىق تۇرغان)

6 . 4 . Präpositionen mit dem Genitiv
(Genitivتەلەپ قىلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار)

پەقەت Genitivبىلەن كېلىدىغان ئالدىن قوشۇلغۇچىلار :

während(ۋاقتىدا)

wegen(سەۋەبى)

statt , anstatt(ئورنىغا)

diesseits , jenseits(بۇ تەرىپىدە ، ئۇ تەرىپىدە)

trotz(ـ بولسىمۇ لېكىن)

oberhalb(ئۈستىدە)

unterhalb(ئاستىدا)

innerhalb(ئىچىدە)

auβerhalb(تېشىدا)

مىسال :

Er hat während das Krieges seine Söhne verloren .
(ئۇ ئوغۇللىرىنى ئۇرۇش ۋاقتىدا يوقتۇرۇپ قويغان)

Wir rauchen nicht während der Arbeit .
(ئىش ۋاقتىدا تاماكا چەكمەيمىز)

Wegen Krankheit ist er heute nicht gekommen .
(ئۇ ئاغرىق سەۋەبىدىن بۈگۈن كېلەلمىدى)

Wir verkaufen statt Textilien jetzt nur Haushaltsgeräte .
(بىز توقۇمچىلىق بۇيۇملىرىنىڭ ئورنىغا ئائىلە ئېلېكتىر

ماشىنىلىرىنى سېتىۋاتىمىز)

Anstatt des Fernsehers macht er das Radio zu .
(ئۇ تېلېۋىزورنىڭ ئورنىغا رادىئونى ئۆچۈرۈۋەتتى)

Diesseits der Grenze wohnen viele Araber .
(چېگرانىڭ بۇ تەرىپىدە ناھايىتى كۆپ ئەرەبلەر ئولتۇرىدۇ)

Jenseits der Grenze sieht man keine Häuser .
(چېگرانىڭ ئۇ تەرىپىدە ھېچ ئۆي كۆرۈنمەيدۇ)

Trotz des guten Wetters bleibt sie zu Hause .
(ھاۋا ياخشى بولسىمۇ لېكىن ئۇ ئۆيدە قالدى)

Oberhalb des Berges ist ein Kloster .
(تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدە بىر بۇتخانا بار)

Das Blumenbeet unterhalb des Fensters .
(دېرىزىنىڭ ئاستى تەرىپى ساپ گۈللۈك)

Innerhalb eines Jahres ist er zweimal nach China gereist .
(ئۇ بىر يىلنىڭ ئىچىدە ئىككى قېتىم جۇڭگونى سایاھەت قىلدى)

Er wohnt außerhalb München .
(ئۇ مىيۇنخېننىڭ سىرتىدا ئولتۇرىدۇ)

7 . Die Konjunktion
(باغلىغۇچىلار)

سۆز ۋە جۈملىلەرنى ئۆزئارا باغلاپ ، ئۇلارنىڭ مەنىسىنى تولۇقلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان سۆزلەر باغلىغۇچىلار دەپ ئاتىلىدۇ .

گىرمان تىلىدا تۆت باغلىغۇچى گۇرۇپپا بار .

1 . Nebenordnende Konjunktionen .
(تەڑتىپكە سالغۇچى باغلىغۇچىلار)

2 . Satzteilkonjuktionen .
(جۈملىنىڭ تەركىبىدىكى باغلىغۇچىلار)

3 . Infinitivkonjunktionen .
(تۇراقسىز يىلتىز باغلىغۇچىلار)

4 . Unterordnende Konjunktionen .
(بېقىندى باغلىغۇچىلار)

7 . 1 . Nebenordnende Konjunktionen
(تەڑتىپكە سالغۇچى باغلىغۇچىلار)

تەڑتىپكە سالغۇچى باغلىغۇچىلار ، ئىككى سۆزنى ياكى جۈملىلەرنى بىر ـ بىرىگە باغلاش رولىنى ئويناىدۇ . بۇ ئۇيغۇر تىلىدىكى ، بىرىكتۈرگۈچى باغلىغۇچى (ۋە ، ھەم ....) ، قارىمۇ ـ قارشى باغلىغۇچى (لېكىن ، بىراق .....) ، ئايرىغۇچى باغلىغۇچى (ياكى ، يا .....)، سەۋەب باغلىغۇچى (چۈنكى ، شۈكلاشقا ....) ، باغلىغۇچىلار

(گەرچە ، ئەگەر ....) قاتارلىق بالىغۇچىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ .

تەرتىپكە سالغۇچى باغلىغۇچىلار :

und:	(ۋە)
sowie:	(ۋە . شۇنىڭ بىلەن بىرگە)
sowohl . . . als:	(ھەم .... ھەم)
sowohl . . . wie:	(ھەم ..... ھەم)
oder:	(ياكى)
entweder . . . . oder:	(يا ... يا)
aber:	(بىراق)
allein:	(يالغۇز ، ئايرىم)
jedoch:	(لېكىن ، يەنىلا)
nur:	(پەقەت)
sondern:	(بەلكى)
denn:	(چۈنكى)
weil:	(چۈنكى)
wenn auch:	(گەرچە .... يەنىلا)

مىسال :

Diese Uhren sind gut und billig .

(بۇ سائەتلەر ياخشى ۋە ئەرزان)

Du muβt alle Fenster sowie alle Türen schlieβen .

(سەن چوقۇم پۈتۈن دېرىزىلەرنى شۇنىڭ بىلەن بىرگە پۈتۈن ئىشكىلەرنى تاقىشىڭ كېرەك)

Sein Vater spricht sowohl Englisch als auch Deutsch .
(ئۇنىڭ دادىسى ھەم ئىنگلىزچە ھەم گىرمانچە سۆزلىشىدۇ)

Sowohl die Arbeiter wie die Angestellten dieser Fabrik sind sehr fleiβig .
(بۇ زاۋۇتنىڭ ھەم ئىشچىلىرى ھەم خىزمەتچىلىرىمۇ ناھايىتى تىرىشچان)

Er ist nicht nur dumm , sondern auch faul .
(ئۇ دۆت بولۇپ قالماستىن بەلكى يەنە ھورۇن)

Die Hemden sind weder schön noch billig .
(كۆينەكلەر چىرايلىق بولۇپ قالماستىن يەنە ئەرزان)

Hans kommt morgen ober übermorgen .
(خانس ئەتە ياكى ئۆگۈنلۈككە كېلىدۇ)

Willst du essen oder schlafen ?
(تاماق يەمسەن ياكى ئۇخلامسەن)

Rinat kommt entweder heute oder morgen .
(رىنات يە بۈگۈن يە ئەتە كېلىدۇ)

Entweder er liest ein Buch , oder er schreibt einen Brief .
(يە ئۇ بىر كىتاب ئوقۇۋاتىدۇ يە بولسا بىر خەت يېزىۋاتىدۇ)

Karl wollte ins Kino gehen , aber sein Vater gab ihm kein Geld .
(كارىلنىڭ كىنوغا بارغۇسى بار بىراق دادىسى ئۇنىڭغا پۇل بەرمىدى)

Ich habe ihm zweimal geschrieben , er hat jedoch nicht geantwortet .

(مەن ئۇنىڭغا ئىكى قېتىم خەت يازسامۇ لېكىن ئۇ جاۋاب بەر-
مىدى)

Kann ich dich einen Augenblick allein sprechen ?
(مەن سەن بىلەن ئازراق ئايرىم سۆزلەشسەم بولامدۇ ؟)

Ich kann nicht gleich kommen , denn ich habe noch zu tum .
(مەن دەرھال كىلەلمەيمەن چۈنكى مېنىڭ يەنە قىلىدىغان ئىشىم
بار .)

Ich kann nicht kommen , weil ich krank bin .
(مەن كىلەلمەيمەن چۈنكى مەن ئاغرىق)

Wenn er auch kräftig ist , das ist zu schwer für ihn .
(گەرچە ئۇ كۈچلۈك بولسىمۇ ئۇنىڭغا يەنىلا ناھايىتى ئېغىر تۇ-
يۇلدى)

7 . 2 . Die Satzteilkonjunktionen
(جۈملە تەركىبدىكى باغلىغۇچلار)

جۈملە تەركىبدىكى باغلىغۇچلار جۈملە بۆلۈكىگە ئوخشاش جۈم-
لىنىڭ ئىچىدىكى بىر ئېلېمېنت ھېسابلىنىدۇ .

als(بولماق ، ..... سۈپىتىدە ، تەرىقىدە)

wie(ئوخشاش)

desto .... je(قانچە بولسا ..... شۇنچە)

um so ... je(قانچە بولسا ..... شۇنچە)

مىسال :

Er ist so groβ wie du .

(ئۇ ساڭا ئوخشاش چوڭ)

Er kam wie ein Retter .

(ئۇ قۇتقازغۇچىغا ئوخشاش كەلدى)

Ich als guter Freund rate es dir .

(مەن ياخشى دوستۇڭ بولۇش سۈپىتىم بىلەن ساڭا نەسىھەت قىلىمەن)

Je eher du kommst , desto schneller können wir nach Hause gehen .

(قانچە بۇرۇن كەلسەڭ ، شۇنچە تېز ئۆيگە كېتىمىز)

Je berühmter der Schauspieler wird , um so mehr verdient er .

(قانچە داڭلىق كىنو ئارتىسى بولسا ، شۇنچە كۆپ پۇل تاپىدۇ)

7 . 3 . Infinitivkonjunktionen
(تۇراقسىز يىلتىز باغلىغۇچىلار)

تۇراقسىز يىلتىز پېئىللار (ئەسلى شەكلىدىكى پېئىل) نى بىر جۈملىگە باغلايدىغان باغلىغۇچىلار ، تۇراقسىز يىلتىز باغلىغۇچىلار دەپ ئاتىلىدۇ .

zu

statt . . . . . zu

ohne . . . . . zu

um . . . . . zu

يۇقىرىدىكى باغلىغۇچىلار جۈملىدىكى پېئىلغا ئاساسەن تەرجىمە قىلىنىدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى بېرىلمىدى .

مىسال :

Er bittet mich , sofort zu kommen .
(ئۇ تېز كېلىشىمنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ)

Mein Sohn ist fähig , dieses Buch zu verstehen .
(ئوغلۇم بۇ كىتابنى چۈشەنگىچىلىك قابىلىيەتلىكتۇر)

Er spielt mit seinen Freunden im Garten , statt seine Hausaufgaben zu machen .
(ئۇ تاپشۇرۇقلارنى ئىشلەشنىڭ ئورنىغا ، دوستلىرى بىلەن باغچىدا ئويناۋاتىدۇ)

Er ging , ohne ein Wort zu sagen .
(ئۇ بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي كەتتى)

Tursun geht hinein , um einen Stuhl zu bringen .
(تۇرسۇن ، بىر ئورۇندۇق ئەكىلىش ئۈچۈن ئىچىگە كىرىپ كېتىۋاتاتتى)

7 . 4 . Unterordnende Konjunktionen
(بېقىندى باغلىغۇچىلار)

يانداش جۈملىنى مۇستەقىل جۈملىگە ئۇلايدىغان باغلىغۇچىلار بېقىندى باغلىغۇچىلار دەپ ئاتىلىدۇ .

während

solange

sooft

wie

nachdem

bevor

bis

indem

sobald

als

wenn

seitdem

ehe

insofern

insoweit

als ob

anstatt daß

falls

obwohl

obgleich

damit

daß

ob

يۇقىرىدىكى باغلىغۇچىلار، جۈملىدە ئىپادىلەنگەن مەزمۇنىغا ئا-
ساسەن ھەر خىل مەنىلەردە كەلگەنلىكى ئۈچۈن ھەر بىرىنىڭ ئايرىم
ئۇيغۇرچە مەنىسى بېرىلمىدى.

مىسال :

Während der Beamte mit sprach , prüfte er meinen paβ .
(ئەمەلدار مەن بىلەن سۆزلىشىۋاتقاندا پاسپورتۇمنى تەكشۈردى)

Solange du die neuen Wörter nicht lernst , kannst du diese Sprache nicht gut beherrschen .
(يېڭى سۆزلەرنى ئۆگەنمىسەڭ ، بۇ تىلنى ياخشى ئىگەللىيەلمەيسەن)

Indem er sprach , öffnete sich die Tür .
(ئۇ سۆزلىشىۋاتقاندا ، ئىشىك ئېچىلدى)

Sobald mein Vater kommt , rufe ich Sie an .
(دادام كېلىشى بىلەنلا ، سىزگە تېلېفون قىلىمەن)

Sooft er kam , brachte er Werkzeuge mit .
(ئۇ ھەر قېتىم كەلگەندە ، جابدۇقلىرىنىمۇ بىللە ئېلىپ كېلىدۇ)

Gerade als ich gehen wollte , klingelte das Telephon .
(مەن ماڭاي دەپ تۇرۇشۇمغىلا ، تېلېفون جىرىڭلىدى)

Wenn du mir hilfst , können wir die Reparatur schnell machen .
(ماڭا ياردەم قىلساڭ ، تېزلا رېمونت قىلىمىز)

Wie gesagt , habe ich keine Zeit .
(مەن بۇرۇنلا دېگەن ، ۋاقتىم يوق دەپ)

Nachdem die Gäste gegangen waren , räumte meine Mutter den Tisch auf .
(مېھمانلار كەتكەندىن كېيىن ، ئاپام ئۈستەلنى رەتلىدى)

Seitdem du in München lebst , hören wir nichts von dir .
(مىيۇنخېندا ياشاۋاتقىنىڭدىن بېرى ، سەندىن ھېچ خەۋەر

ئالالمايۋاتىمىز)

Bevor du ins Kino gehst , muβt du deine Hausaufgaben machen .

(كىنوغا بېرىشتىن ئاۋۋال ، تاپشۇرۇقلارنى چوقۇم ئىشلەپ بولىشىڭ كېرەك)

Ehe wir den Dieb gesehen haben , lief er weg .

(بىز ئوغرىنى كۆرۈپ قېلىشتىن بۇرۇن ، قېچىپ كەتتى)

Bis die Polizei kam , lief der Dieb weg .

(ساقچى كەلگىچە ، ئوغرى قېچىپ كەتتى)

Ich werde deinen Brief übersetzen , insofern ich Zeit habe .

(ۋاقتىم بولسىلا ، سېنىڭ خېتىڭنى تەرجىمە قىلىمەن)

Er wundert sich sehr , als ob er den Vorfall nicht wisse .

(ئۇ ، ۋەقەنى بىلمەيدىغاندەك ھەيران قالدى)

Falls er heute kommt , soll er auf mich warten .

(ئەگەر ئۇ بۈگۈن كېلەلىسە ، مېنى ساقلاپ تۇرسۇن)

Obwohl er kein Geld hat , macht er wieder Urlaub .

(پۇلىڭ يوقلىقىغا قارىماي ، يەنە ئۇ ساياھەت قىلىۋاتىدۇ)

Obgleich Peter erkältet war , ging er mit seinen Freunden schwimmen .

(پېتېر سوغۇق تېگىپ قالغىنىغا قارىماي ، دوستلىرى بىلەن سۇ ئۈزۈشكە كەتتى)

Ich gab ihm Geld , damit er sich eine Jacke kauft .

(ئۆزىگە بىر تالاستوپكا ئېلىش ئۈچۈن ، ئۇنىڭغا پۇل بەردىم)

Der Arzt wußte , daß der Kranke sterben mußte .
(دوختۇر كېسەلنىڭ ئۆلىدىغانلىقىنى بىلەتتى)

Hans fragte am Telefon , ob er heute kommen können .
(خانس تېلېفوندا بۈگۈن كېلىدىغان كەلمەيدىغانلىقىنى سورىدى)

8 . Die Interjektion
(ئىملىق سۆزلەر)

ئادەمنىڭ ھىس ـ تۇيغۇسىغا ، خاھىشنى ۋە بۇيرۇقنى ئىپادىلەيدىغان سۆزلەر ئىملىق ئىسىم (ئۇندەش) سۆزلەر دەپ ئاتىلىدۇ .

ھەسرەتنى بىلدۈرىدىغان ئىملىق سۆزلەر :

Au ! Oh ! Auweh !

مۇزلىغانلىقنى بىلدۈرىدىغان ئىملىق سۆزلەر :

Hu ! Huhu !

كەيپىيات ۋە راھەتلىك تۇيغۇسىنى بىلدۈرىدىغان ئىملىق سۆزلەر :

Ah !

خوشاللىق ، سۆيۈنۈش تۇيغۇسىنى بىلدۈرىدىغان ئىملىق سۆزلەر :

Ah ! Oh ! Ei ! Ehi ! Juche ! Juhe !
Heidi , heida ! Hurra ! Holdrio !

ئويلاش ۋە ئەندىشە قىلىش تۇيغۇلىرىنى بىلدۈرىدىغان ئىملىق سۆزلەر :

Hm ! Hum ! Na , na !

ھايۋانلارنىڭ ئاۋازىغا قوللىنىلىدىغان ئىملىق سۆزلەر :

Muh(كالىنىڭ مۆرىشى

Wau(ئىتنىڭ قاۋىشى)

Miau(مۇشۇكنىڭ مياۋلىشى)

Mäh(قوينىڭ مەرىشى)

Lah(ئېشەكنىڭ ھاڭرىشى)

Kikerriki(خورازنىڭ چىللىشى)

9 . Die Wortfolge im deutschen Satz
(جۈملە بۆلەكلىرى)

گىرمان تىلىدا جۈملە بۆلەكلىرىنى جۈملىدىكى سۆزلەنىڭ تەرتىۋى دەپ ئالغان ، بىز جانلىق تەرجىمە قىلىپ جۈملە بۆلەكلىرى دەپ ئالدۇق .

تولۇق ئاياغلاشقان ئوي ـ پىكىرنى بىلدۈرگەن بىر سۆز ياكى بىر قانچە سۆزنىڭ ئۆز ئارا بىرىكمىسى جۈملە دەپ ئاتىلىدۇ .

گىرمان تىلىدا جۈملىلەر ، باش جۈملە ۋە بېقىندى جۈملە دەپ بۆلىنىدۇ .

9 . 1 . Die Wortfolge im Hauptsatz
(باش جۈملە بۆلەكلىرى)

گىرمان تىلىدا باش جۈملە ، ئىسىم بىلەن باغلىنىپ بىر سۆز ياكى

بىر قانچە سۆزدىن تۈزۈلىدۇ . ئىسىمدىن كېيىنلا پېئىل كېلىدۇ ، باشقا جۈملە بۆلەكلىرى پېئىلنىڭ كەينىدىن كېلىدۇ .

1 . Subjekt (ئىگە) + Verb (پېئىل ياكى خەۋەر)

Ich schlafe . (مەن ئۇخلىماقچى)

Das Kind spielt . (بالا ئويناۋاتىدۇ)

2 . Nominativ+ Verb+ Akkusativ oder Dativ
(ئىگە) (خەۋەر) (تولدۇرغۇچى)

Das Kind melt ein Bild . (بالا رەسىم سىزىۋاتىدۇ)

Ich helfe dir . (مەن ساڭا ياردەم قىلىمەن)

3 . Nominativ+ Verb+ Dativ+ Akkusativ .

Ich schenke meiner Tochter ein Fahrrad .
(مەن قىزىمغا بىر ۋېلىسىپىت سوۋغا قىلىۋاتىمەن)

Sie bringt ihrer Freunden eine Tasse Tee .
(ئۇ دوستىغا بىر پىيالە چاي ئەكىرىۋاتىدۇ)

يۇقىرىدىكى مىساللارنىڭ ھەممىسىدە ئىسىم (ئىگە) بىرىنچى ئورۇندا ، پېئىل (خەۋەر) ئىككىنچى ئورۇندا كېلىپ قالغان سۆزلەر ئاخىرىدا كەلدى .

4. سوراق جۈملىلەردە ، جۈملە سوراق ئالماش بىلەن باشلىنىپ پېئىل يەنە ئىككىنچى ئورۇندا ، ئاندىن ئىگىسى كېلىدۇ .

Warum kommst du nicht zu uns ?
(نېمىشقا بىزنىڭكىگە كەلمەيسەن ؟)

Was kauft die Mutter in diesem Laden ?
(ئانا دۇكاندىن نېمە ئالدى ؟)

5 . سوراق ئالماش بىلەن باشلانمىغان سوراق جۈملىلەردە پېئىل بىرىنچى ئورۇندا كېلىدۇ ئاندىن جۈملىنىڭ ئىگىسى كېلىدۇ .

Geht dein Vater heute zur Arbeit ?

(بۈگۈن داداڭ ئىشقا بارامدۇ ؟)

Hat der Mann seinen Hut verloren ?

(بۇ كىشى شەپكىسىنى يوتتۇرۇپ قويدىمۇ ؟)

6 . جۈملە Perfekt ، Futur ، Modal پېئىللار بىلەن تۈزۈلگەندە يارەمچى پېئىل ياكى مودال پېئىل يەنىلا ئىككىنچى ئورۇندا ، باشقا پېئىللار جۈملىنىڭ ئاخىرىدا كېلىدۇ .

Er hat mir ein Buch gegeben .

(ئۇ ماڭا بىر كىتاب بەردى)

Unser Gast wird heute nicht kommen .

(مېھمانلىرىمىز بۈگۈن كەلمەيدۇ)

Ich muβ ein neues Auto kaufen .

(مەن چوقۇم بىر يېڭى ماشىنا سېتىۋېلىشىم كېرەك)

Er kann sehr gut Deutsch sprechen .

(ئۇ ناھايىتى ياخشى گىرمانچە سۆزلىيەلەيدۇ)

9 . 2 . Die Wortfolge im Nebensatz
(بېقىندى جۈملە بۆلەكلىرى)

باش جۈملىگە ئەگىشىپ ، ئۇنىڭ بىرەر بۆلىكىنى ياكى پۈتۈن جۈملىنىڭ مەزمۇنىنى تولۇقلاپ ، ئېنىقلاپ كەلگەن ئاددى جۈملە

بېقىندى جۈملە دەپ ئاتىلىدۇ .

بېقىندى جۈملىلەردە ئاساسەن پېئىل جۈملىنىڭ ئاخىرىدا كېلىدۇ .

Wenn der Wecker klingelt ; .....

(ئەگەرسائەت جىرىڭلىسا ، .....)

Weil du nicht kommen kannst , ...

(كىلەلمەيدىغانلىقىڭ ئۈچۈن ، .....)

Obwohl mein Bruder kein Hemd gekauft hat , ...

(ئاكام كۆينەك ئالمىغان بولسىمۇ ، بىراق .....)

9 . 2 . 1 . Art der Nebensätze , ihre Bedeutung und Bildung

(بېقىندى جۈملىلەرنىڭ تۈرلىرى ، مەنىلىرى ۋە تۈزىلىشى)

بېقىندى جۈملىلەر تۆۋەندىكىچە تۈرلەرگە بۆلىنىدۇ .

1 . Relativsätze . (ئىگە جۈملە)

2 . Nabensätze des Grundes . (سەۋەب بېقىندى جۈملە)

3 . Nebensätze der Absicht . (مەقسەت بېقىندى جۈملە)

4 . Konzessive Nebensätze . (يول قويغۇچى بېقىندى جۈملە)

5 . Modale Nebensätze . (ھال بېقىندى جۈملە)

6 . Nebensätze der Zeit . (ۋاقىت بېقىندى جۈملە)

7 . Infinitivsätze . (تۈراقسىز يىلتىز جۈملە)

1 . Relativsätze .

ئىكە جۈملىمۇ ، بېقىندى جۈملىگە تەۋە ، بۇ جۈملە ئىسىم بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ ئىسىمنىڭ ئورنىغا كەلگەن ئىكە ئالماش بىلەن تۇزۇلىدۇ .

ئىكە ئالماش : der , die , das .

مىسال :

Der Stuhl steht im Garten .

(ئورۇندۇق باغچىدا تۇرىدۇ)

Der Stuhl gehört meinem Vater .

(ئورۇندۇق دادامنىڭكى)

Relativsätze :

Der Stuhl , der im Garten steht , gehört meinem Vater .

(باغچىدا تۇرغان ئورۇندۇق دادامنىڭكى)

Die Frau woht in diesem Haus .

(خانىم بۇ ئۆيدە تۇرىدۇ)

Die Frau ist eine berühmte Malerin .

(خانىم داڭلىق بىر رەسسام)

Relativsätze :

Die Frau , die in diesem Haus wohnt , ist eine berühmte Malerin .

(بۇ ئۆيدە تۇرىدىغان خانىم داڭلىق بىر رەسسام)

Das Mädchen spielt im Garten .

(قىز باغچىدا ئويناۋاتىدۇ)

Das Mänchen ist meine Schwester .

(قىز بولسا مېنىڭ سىڭلىم بولىدۇ)

Relativsätze :

Das Mädchen , des spielt im Garten , ist meine Schwester .

(باغچىدا ئويناۋاتقان قىز ، مېنىڭ سىڭلىم بولىدۇ)

Die Kinder spielen Fuβball .

(بالىلار باغچىدا پۇتبول ئويناۋاتىدۇ)

Die Kinder sind unsere Freunde .

(بالىلار بىزنىڭ دوستلىرىمىز)

Relativsätze :

Die Kinder , die Fuβball spielen , sind unsere Freunda .

(پۇتبول ئويناۋاتقان بالىلار بىزنىڭ دوستلىرىمىز)

2 . Nebensätze des Grundes .

باش جۈملىدە ئىپادىلەنگەن ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ سەۋەبىنى بىلدۈرىدىغان بېقىندى جۈملە سەۋەب بېقىندى جۈملە دەپ ئاتىلىدۇ .

سەۋەب بېقىندى جۈملىدە ، ئىككى باش جۈملە بولسا باشلىغۇچىنىڭ ۋاستىسى بىلەن باغلىنىپ ، بىرسى يەنە بىرسىگە بېقىنىپ كېلىدۇ .

باغلىغۇچىلار : « denn , darum , deshalb , deswegen , daher , weil» .

بۇ باغلىغۇچىلار ھەممىسى ئۈيغۇرچىدا « شۇنىڭ ئۈچۈن ، بۇ سەۋەبتىن ، چۈنكى » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ .

مىسال :

Ich lese die Zeitung .

(گېزىت ئوقۇۋاتىمەن)

Ich will die neuesten Nachrichten erfahren .

(يېڭى خەۋەرلەردىن خەۋەردار بولماقچىمەن)

Ich lese die Zeitung , denn ich will die neusten Nachrichten erfahren .

(يېڭى خەۋەرلەردىن خەۋەردار بولۇش ئۈچۈن گېزىت ئوقۇۋاتىمەن)

Peter geht zum Arzt .

(پېتېر دوختۇرغا كېتىۋاتىدۇ)

Er hat Schmerzen im Bauch .

(ئۇنىڭ قۇرسىقى ئاغرىۋاتىدۇ)

Peter geht zum Arzt , denn er hat Schmerzen im Bauch .

(پېتېر دوختۇرغا كېتىۋاتىدۇ ، چۈنكى ئۇنىڭ قۇرسىقى ئاغرىۋاتىدۇ)

Er braucht viel Geld , deswegen arbeitet er Tag und Nacht .

(ئۇنىڭ كۆپ پۇلغا ئېھتىياجى بار ، شۇنىڭ ئۈچۈن كېچە ـ كۈندۈز ئىشلەيدۇ)

Er will seine Familie besuchen , deshalb fährt er nach München .

(ئۇ ئائىلىسىنى يوقلىغۇسى كەلگەنلىكى ئۈچۈن مىۈنخېنغا كېتىۋاتىدۇ)

Ich friere im Winter sehr , darum trage ich einen Mantel .

(قىشتا بەك مۇزلايدىغانلىقىم ئۈچۈن پەلتو كىيىۋالىمەن)

Ich trage eine Brille , weil ich besser sehen will .
(چىرايلىق كۆرۈنۈش ئۈچۈن كۆز ئەينەك تاقىۋالدىم)

3 . Nebensätze der Absicht

باش جۈملىدىكى ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ مەقسىتىنى بىلدۈرىدىغان بېقىندى جۈملە مەقسەت بېقىندى جۈملە دەپ ئاتىلىدۇ .

بېقىندى جۈملە « damit » دېگەن باغلىغۇچنىڭ ياردىمى بىلەن تۈزىلىدۇ .

مىسال :

Der Tourist fragt den Polizisten , damit er den Weg finden kann .
(سايا‌ھەتچى يولنى تېپىش ئۈچۈن ، ساقچىدىن سوراۋاتىدۇ)

Rinat fährt in seine Heimat , damit er seine Familie sieht .
(رىنات ئائىلىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن ، ۋەتىنىگە كېتىۋاتىدۇ)

4 . Konzessive Nebensätze

گىرمان تىلىدىكى يول قويغۇچى بېقىندى جۈملە ئۇيغۇر تىلىدىكى قارشىلىق بېقىندى جۈملىگە ئوخشاپ كېتىدۇ .

باش جۈملىدە ئىپادىلىگەن ئىش ـ ھەرىكەتكە قارشى قويۇلغان ئوي ـ پىكىرنى ئىپادىلەيدىغان بېقىندى جۈملە قارشىلىق بېقىندى جۈملە دەپ ئاتىلىدۇ .

گىرمان تىلىدىكى قارشىلىق بېقىندى جۈملە « aber , dennoch » (ئەمما ، لېكىن) دېگەن باغلىغۇچلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئىككى باش جۈملە باغلىنىدۇ .

مىسال :

Klaus ist sehr krank .

(كلائۈس ئېغىر ئاغرىق)

Er kommt jeden Tag in die Schule .

(ئۇ ھەر كۈنى مەكتەپكە كېلىۋاتىدۇ)

Klaus ist sehr krank , aber er kommt jeden Tag in die Schule .

(كلائۈس ئېغىر ئاغرىق ، لېكىن ئۇ ھەر كۈنى مەكتەپكە كېلىۋاتىدۇ)

Das Buch war sehr teuer .

(كىتاب بەك قىممەت)

Mein Vater schenkte es mir .

(دادام ئۇنى ماڭا سوۋغات قىلدى)

Das Buch war sehr teuer , dennoch schenkte mein Vater es mir .

(كىتاب بەك قىممەت ، لېكىن دادام ئۇنى ماڭا سوۋغات قىلدى)

5 . Modale Nebensätze .

گىرمان تىلىدىكى ھال بېقىندى جۈملە ، ئۇيغۇر تىلىدىكى ئوخشىتىش بېقىندى جۈملىگە بىر ئاز ئوخشاپ قالىدۇ .

باش جۈملىدىكى ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ باشقا نەرسىنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتىگە ئوخشايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان بېقىندى جۈملە ئوخشىتىش بېقىندى جۈملە دەپ ئاتىلىدۇ .

گىرمان تىلىدىكى ھال بېقىندى جۈملە ، « wie . . . so , als , je . . . . desto » دېگەن باغلىغۇچلارنىڭ ياردىمى بىلەن تۈزىلىدۇ .

مىسال :

Ich mache alles so , wie du mir es beschriben hast .
(ھەر نەرسىنى چۈشەندۈرگىنىڭ بويىچە قىلىۋاتىمەن)

Sien Sohn war klüger , als ich dachte .
(ئوغلى ، ئويلىغىنىمدىنمۇ ئەقىللىق ئىكەن)

Je kleiner die Wohnung ist , desto billiger ist die Miete .
(ئۆي قانچە كىچىك بولسا ، شۇنچە كىراسى ئەرزان بولىدۇ)

6 . Nebensätze der Zeit

باش جۈملىدە ئىپادىلەنگەن ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ ۋاقتىنى بىلدۈرۈپ كېلىدىغان بېقىندى جۈملە ۋاقىت بېقىندى جۈملە دەپ ئاتىلىدۇ .

ۋاقىت بېقىندى جۈملە، « wenn , als , während » دېگەن باغلىغۇچىلارنىڭ ياردىمى بىلەن تۈزىلىدۇ .

مىسال :

Wenn es dunkel ist , mache ich das Licht an .
(ئەگەر قاراڭغۇ بولسا ، لامپىنى يانىدۇرىۋېتەي)

Wenn die Kinder 6 Jahre alt sind , gehen sie in die Schule .
(بالىلار 6 ياشقا كىرسىلا ، مەكتەپكە بارىدۇ)

Als ich gestern im Theater war , verlor ich meine Schlüssel .
(تۈنۈگۈن تىياتىردا ، ئاچقۇچۇمنى چۈشۈرۈپ قويدۇم)

Als ich 5 Jahre alt war , kaufte mir mein Vater ein Fahrrad .
(5 ياش ۋاقتىمدا ، دادام ماڭا ۋېلسىپىت ئېلىپ بەرگەن)

Während er krank war , konnte er nicht arbeiten .
(ئۇ ئاغرىپ قالغان چاغدا ، ئىشلىمىدى)

Während er schlief , brannte das genze Haus nieder .
(ئۇ ئۇخلاۋاتقاندا ، پۈتۈن ئۆي كۆيۈپ كەتتى)

7 . Infinitivsätze

تۇراقسىز يىلتىز بېقىندى جۈملە ، ئالدىغا zu كەلگەن تۇراقسىز يىلتىز پېئىلنىڭ ياردىمى بىلەن تۇزىلىدۇ .

مىسال :

Der Arzt warnt meinem Vater , nicht mehr zu rauchen .
(دوختۇر دادامنى تاماكا چەكمەسلىككە ئاگاھلاندۇردى)

Die Eltern erlauben den Kinder , ins Kino zu gehen .
(ئاتا ـ ئانىلار بالىلارنى كىنوغا بېرىشقا رۇخسەت قىلدى)

学习德语语法的辅导材料

新疆师大学报维编部

乌鲁木齐新医路19号

乌鲁木齐德力堡印刷有限公司

乌鲁木齐市五星北路居民区　邮编：830006

字数：1300千字　开本：32开　印张：8印张

印数：1—1000册

2004年4月印刷

新疆维吾尔自治区内部资料准印证（2004）年第065号